

Затверджено
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П - 4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ В. В. Карцева
« _____ » _____ 2019 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему

**КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК
ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ**

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець роботи Несенюк Дарія Олегівна

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Соколова Альона Миколаївна

(підпис, дата)

Рецензент Прудко Едуард Олександрович

Полтава 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1 Сутність оцінки фінансового стану підприємства та її роль для забезпечення його фінансової стійкості	6
1.2 Методичні підходи щодо комплексної оцінки фінансового стану підприємства	20
1.3 Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства.....	34
Висновки за розділом 1.....	45
РОЗДІЛ 2 КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ КОМБІНАТ СИЛІКАТНИХ ВИРОБІВ»	48
2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ Житомирський комбінат силікатних виробів».....	48
2.2 Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі аналізу основних груп показників діяльності.....	58
2.3 Визначення інтегральної оцінки фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів».....	66
Висновки за розділом 2.....	74
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ КОМБІНАТ СИЛІКАТНИХ ВИРОБІВ»	77
3.1 Обґрунтування антикризових заходів на основі комплексної оцінки фінансового стану підприємства	77
3.2 Впровадження системи фінансового планування на ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів».....	87
3.3 Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника	100
Висновки за розділом 3.....	111
ВИСНОВКИ.....	114
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	121
ДОДАТКИ.....	130

ВСТУП

Нестабільність та кризовий стан економіки негативно впливає на всі сфери суспільного та економічного життя країни. В умовах ринкових відносин, значно зростає роль своєчасного і якісної оцінки фінансового стану підприємства, його ліквідності, платоспроможності й фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення й зміцнення фінансової стабільності. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства необхідна тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежить від його платоспроможності.

В сучасних умовах кожне підприємство повинно чітко орієнтуватися у складному лабіринті ринкових відносин, правильно оцінювати виробничий та економічний потенціал, стратегію подальшого розвитку, фінансовий стан як свого підприємства, так і підприємств-партнерів. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної комплексної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його фінансової стійкості.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності.

Основні питання оцінки фінансового стану підприємств розглянуті в працях провідних учених І. В. Алексєєва, І. М. Бойчика, В. Т. Долі, К.В. Ізмайлової, А. І. Ковальова, М. Я. Коробова, А. В. Коструби, Л.О. Лігоненко, О. В. Павловської, П. Я. Поповича, Г. В. Савицької, А.А. Садекова, Р. С. Сайфуліна, А. Д. Шеремета та ін. Наукові дослідження

зазначених і багатьох інших авторів, створили методологічну й теоретичну передумови для розробки методик аналізу комплексної оцінки діяльності підприємств, проте вона потребує доопрацювання в зв'язку з різними точками зору на алгоритм розрахунку.

Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретичних основ комплексної оцінки фінансового стану підприємства та практичних рекомендацій забезпечення його фінансової стійкості.

Для досягнення зазначеної мети поставлені такі завдання:

- з'ясування сутності оцінки фінансового стану підприємства та її роль для забезпечення його фінансової стійкості;
- розгляд методичних підходів щодо комплексної оцінки фінансового стану підприємства;
- характеристика складових інтегральної оцінки фінансового стану підприємства
- дослідження загальної характеристики фінансово-господарської діяльності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»;
- здійснення комплексної оцінки фінансового стану підприємства на основі аналізу основних груп показників діяльності;
- визначення інтегральної оцінки фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»
- обґрунтування антикризових заходів на основі комплексної оцінки фінансового стану підприємства;
- впровадження системи фінансового планування ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»;
- вдосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника.

Об'єктом дослідження виступає процес здійснення комплексної оцінки фінансового стану підприємства з метою забезпечення його фінансової стійкості.

Предметом дипломної роботи є теоретичні та практичні аспекти

здійснення комплексної оцінки фінансового стану підприємства з метою забезпечення його фінансової стійкості.

Для досягнення поставленої в роботі мети використано такі методи дослідження: абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень та формування висновків; фінансових коефіцієнтів – для комплексної оцінки фінансового стану підприємства; графічний метод – для наочного подання результатів досліджень і загальнонаукові методи теоретичного узагальнення й порівняльного аналізу.

Інформаційною базою дослідження були фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних економістів з питань оцінки фінансового стану підприємства, закони України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів. У процесі проведення досліджень та обґрунтування висновків і рекомендацій використано спеціальну літературу, а саме: монографії, наукові статті, матеріали бухгалтерської та статичної звітності роботи ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2015–2017 рр.

Теоретичне значення результатів роботи полягає у систематизації наукових підходів і методичних рекомендацій щодо визначення напрямів удосконалення оцінки фінансового стану підприємства з метою забезпечення його фінансової стійкості. У роботі також узагальнено методичні підходи щодо комплексної оцінки фінансового стану підприємства і здійснено інтегральну оцінку його фінансового стану. Практична значущість проведеного дослідження полягає у можливості застосування результатів дослідження у практичній діяльності суб'єктами підприємницької діяльності для удосконалення ведення діяльності.

Результати дипломного дослідження були апробовані на XI Міжнародній науково-практичній конференції «Інституційний розвиток соціально-економічних систем: національна економіка у глобальному середовищі» (м. Полтава, 7 травня 2019 р.) (додаток А), що засвідчено сертифікатом (додаток Б).

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність оцінки фінансового стану підприємства та її роль для забезпечення його фінансової стійкості

У сучасних умовах кожне підприємство повинно чітко орієнтуватись у складному лабіринті ринкових відносин, правильно оцінювати виробничий та економічний потенціал, стратегію подальшого розвитку, фінансовий стан як свого підприємства, так і підприємств-партнерів.

За умов переходу економіки України до ринкових відносин, суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності.

Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств.

Систематичний аналіз фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідний ще й тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежать від його платоспроможності. Ураховують фінансовий стан підприємства і банки, розглядаючи режим його кредитування та диференціацію відсоткових ставок.

Фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність,

розміщення і використання фінансових ресурсів [41].

Фінансовий стан підприємств — поняття багатогранне, комплексне і достатньо неоднозначне. Загалом змістова характеристика економічної категорії «фінансовий стан підприємства» подається як результат взаємодії всіх елементів фінансових відносин, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників та індикаторів, які відображають наявність, розміщення і використання економічних ресурсів суб'єкта господарювання [23].

Характеризуючи фінансовий стан, здебільшого спираються на індикативну основу, яка встановлює ефективність взаємодії внутрішніх чинників (наявних економічних ресурсів), хоча у сучасному ринковому середовищі зовнішні фактори можуть спричинювати істотний (інколи визначальний) вплив на фінансово-економічну позицію підприємства.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Досліджуючи аналіз фінансового стану доцільно детальніше зупинитися на терміні «фінансовий стан підприємства». Аналіз поняття «фінансовий стан» дозволяє зробити висновок, що існують різні теоретичні підходи до його визначення (табл. 1.1).

Фінансовий стан підприємства відображає на певний момент рівень ефективності використання ресурсів у господарській діяльності, або, ефективність функціонування механізмів економічної системи.

З даної точки зору фінансовий стан — економічна категорія, сукупність показників, фінансова спроможність підприємства, комплексне поняття, характеристика певних сторін фінансово-господарської діяльності та ін.

Проаналізовані трактування свідчать, що переважна більшість науковців на перший план висуває таку характеристику фінансового стану, як сукупність

(система) показників.

Таблиця 1.1 – Підходи до трактування сутності поняття «фінансовий стан підприємства»

Автор	Зміст поняття
О.Я. Базилінська [2]	Фінансовий стан підприємства розглядається як сукупність показників, що характеризують наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства.
Р.О. Костирко [45]	Фінансовий стан визначає конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у діловому співробітництві, є гарантом ефективної реалізації економічних інтересів усіх учасників фінансових відносин як самого підприємства, так і його партнерів.
Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна [47]	Фінансовий стан – найважливіша характеристика ділової активності, ефективності фінансово-господарської діяльності і надійності підприємства. Він визначає конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у ділових стосунках, є основою ефективної реалізації фінансових інтересів усіх учасників діяльності.
Б.М. Литвин, М.В. Стельмах [50]	Фінансовий стан – це результат виробничо-фінансової діяльності. Він характеризується величиною засобів підприємства, їх розміщенням і джерелами утворення, залежить від виконання матеріально-технічного постачання, виробництва, реалізації та прибутку.
О.В. Павловська [74]	Фінансовий стан – найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства, оскільки визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловому співробітництві, оцінює ступінь гарантованості економічних інтересів самого підприємства та його партнерів із фінансових та інших відносин.
Г.В. Савицька [67]	Фінансовий стан підприємства – це складна економічна категорія, що відображає на певний момент стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку
Ю.С. Цал-Цалко [79]	Фінансовий стан підприємства відображає на певний момент рівень ефективності використання ресурсів у господарській діяльності, або, ефективність функціонування механізмів економічної системи.
А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін, Е.В. Негашев [82]	Фінансовий стан – найважливіша характеристика господарської діяльності підприємства. Він визначає конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у діловому співробітництві, є гарантом ефективної реалізації економічних інтересів усіх учасників фінансових відносин, як самого підприємства, так і його партнерів.
А.Д. Шеремет [83]	Фінансовий стан підприємства характеризується розміщенням і використанням засобів (активів) та характером джерел їх формування (власного капіталу і зобов'язань, тобто пасивів).
О.О. Шеремет [85]	Фінансовий стан – рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання.

Джерело: узагальнено автором за даними [2; 45; 47; 50; 67; 74; 79; 82; 83; 85]

Отже, у визначеннях фінансового стану підприємства науковці виділяють такі параметри, як: використання фінансових ресурсів, конкурентоспроможність, ділова активність, ефективність виробничо-

фінансової діяльності, ефективність функціонування механізмів економічної системи, стан капіталу в процесі його кругообігу, використання засобів (активів), використання капіталу, взаємовідносини з іншими господарюючими суб'єктами в діловому співробітництві та ін.

Сутність поняття «фінансовий стан підприємства» та рекомендації щодо проведення його оцінки наведено у чинному законодавстві України, зокрема у Наказі Міністерства фінансів та Фонду державного майна «Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» та в затвердженому Державною податковою адміністрацією Листі «Щодо Методичних рекомендацій по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій» (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Сутність поняття «фінансовий стан підприємства» в чинному законодавстві України [71]

Дослідження нормативних документів свідчить про відсутність єдиних

підходів до трактування поняття «фінансовий стан підприємства» в чинному законодавстві України.

Заслуговує на увагу той факт, що фінансовий стан підприємства є об'єктивною економічною категорією, що може бути оцінена з більшою або меншою глибиною й вірогідністю показників, в чому і полягає сутність оцінки фінансового стану підприємства. Ці показники, будучи випадковими величинами, можуть давати підстави для прийняття управлінських рішень в умовах неповної визначеності.

До оцінки фінансового стану підприємства належать такі показники: конкурентоздатність, фінансова стабільність, платоспроможність, результативність господарської діяльності й ін., які, при всій їх значимості, характеризують лише окремі аспекти фінансового стану підприємства.

Мета оцінки фінансових результатів — визначити повноту та якість їх отримання, оцінити динаміку абсолютних і відносних показників, з'ясувати спрямованість, ступінь впливу факторів на зміну прибутку і рентабельності, визначити можливі резерви їх зростання. Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність. Існує і зворотний зв'язок, оскільки брак коштів може призвести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже у виробничому процесі.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства [42].

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість

систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Отже, фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства.

Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статистиці за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити «больові точки» у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення.

Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Основними завданнями оцінки фінансового стану є (рис. 1.2):

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів [62].

Оцінка фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств.

Кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позиками та внесками, а також для необхідного диференціювання відсоткових ставок.

У результаті фінансового аналізу менеджер одержує певну кількість основних, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансового стану підприємства.

При цьому в ході аналізу менеджер може ставити перед собою різні цілі: аналіз поточного фінансового стану або оцінку фінансової перспективи підприємства.

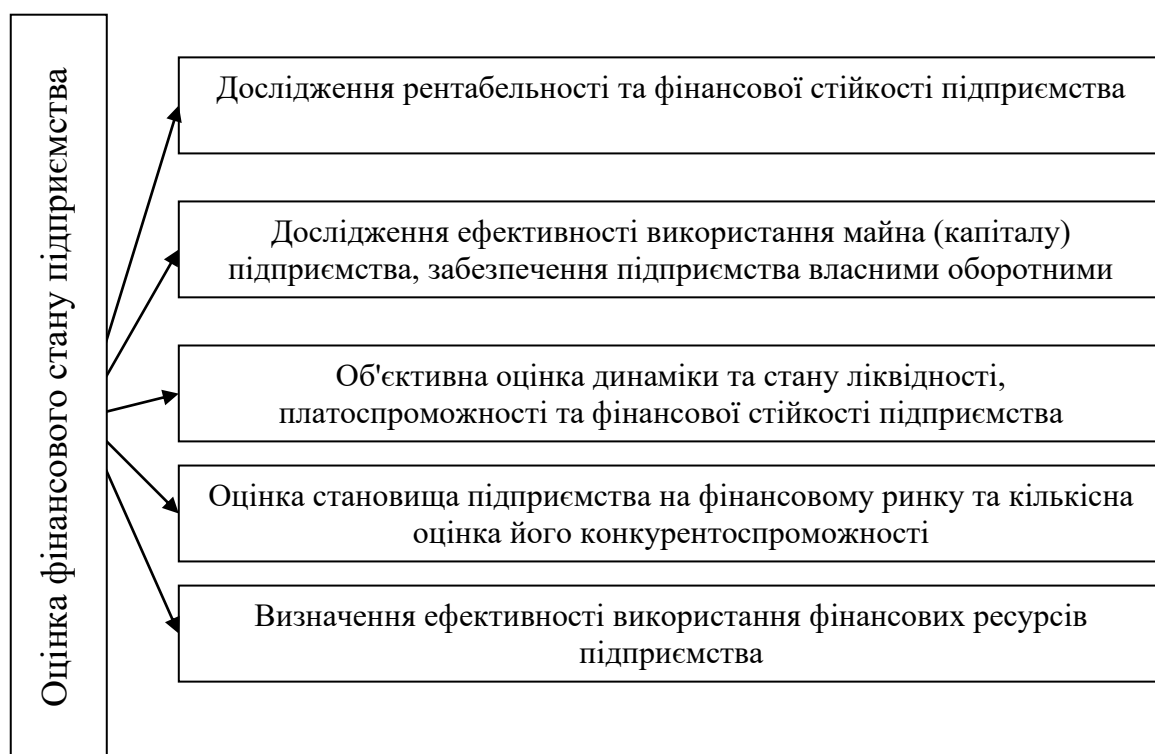

Рисунок 1.1 – Структура комплексного показника «фінансовий стан» підприємства [62]

Фінансовому стану підприємства притаманні внутрішні протиріччя, пов'язані з найбільш ефективним розміщенням власних і позикових фінансових

ресурсів для отримання максимального прибутку. Так, для забезпечення певного рівня фінансової незалежності підприємству необхідно мати достатній обсяг власного капіталу, за рахунок якого фінансуються необоротні та частина оборотних активів, що призводить до скорочення платоспроможності та зменшення рівня ліквідності. Збільшити рівень ліквідності можна шляхом вкладення фінансових ресурсів у абсолютно ліквідні активи, що негативно впливає на ефективність використання капіталу. В свою чергу, збільшити рівень прибутковості підприємства дозволяє здійснення капітальних інвестицій за рахунок позикового капіталу, але залучення останнього негативно позначається на рівні фінансової незалежності. Таким чином, за існування низки протиріч та протилежностей, що мають місце, відбувається перехід підприємства з одного типу фінансового стану до іншого.

То, фінансовий стан підприємства – сукупність його підсистем, що відображають тенденції змін структури активів і пасивів, обумовлених використанням капіталу та впливом внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства (рис. 1.3).

Визначивши поняття фінансового стану підприємства, з'ясуємо фактори, які безпосередньо впливають на нього. Насамперед, слід зазначити, що під факторами розуміють умови здійснення господарських процесів і причини, що впливають на ці процеси.

Усі фактори, що впливають на фінансовий стан підприємства можна класифікувати за наступними ознаками:

- за місцем виникнення – зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні);
- за структурою – прості, складні;
- за часом впливання – постійні та змінні;
- за ступенем кількісного вимірювання – якісні (піддаються вимірюванню), кількісні (не піддаються вимірюванню).

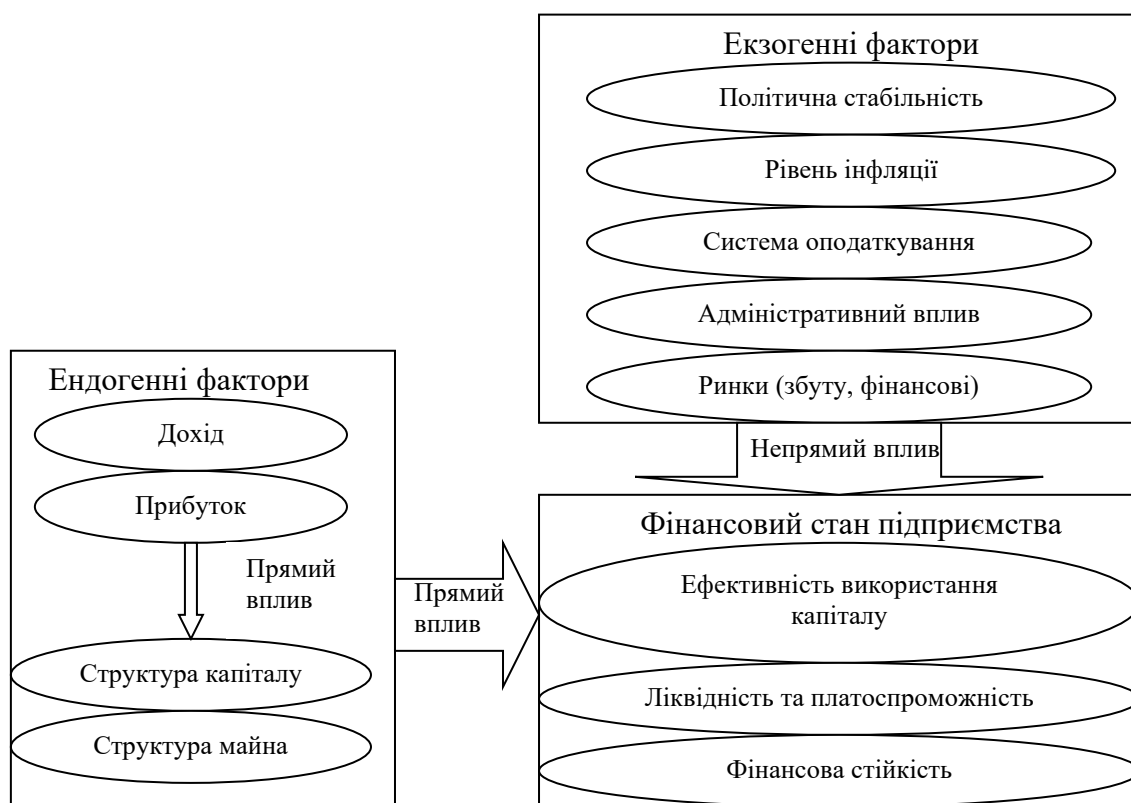

Рисунок 1.3 – Фінансовий стан як система взаємопов’язаних елементів [27]

Як видно з рисунку 1.3, виділяються декілька рівнів впливу ендогенних і екзогенних факторів на фінансовий стан підприємства. Так, безпосередньо оцінка фінансового стану залежить від рівня доходу і прибутку підприємства, та структури капіталу і активів. Дані фактори визначають рівень фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, ефективності використання капіталу. Зовнішні фактори непрямо впливають на загальну оцінку фінансового стану. Так, вплив екзогенних факторів на загальний рівень фінансового стану можна оцінити як непрямий, оскільки кількісний вираз впливу того або іншого фактору неможливий, але зазначені фактори безпосередньо впливають на внутрішнє середовище функціонування підприємства, а показники що її характеризують вже напряду впливають на фінансовий стан підприємства. Тобто, вплив зовнішніх факторів по більшому ступеню носить непрямий вплив.

Брак або неправильне формування і використання активів може виявитись головною причиною несвоєчасності оплати заборгованості постачальників за одержані сировину й матеріали, неповного та неритмічного забезпечення підприємницької діяльності необхідними ресурсами, а, отже, й погіршення результатів виконання підприємством своїх зобов'язань перед власниками, державою та найманими працівниками. Забезпеченість підприємства активами в межах розрахункової потреби та їх раціональне використання створюють широкі можливості для подальшого поліпшення кількісних і якісних показників господарювання.

Найбільш доцільно розглянути детальніше зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на фінансовий стан підприємства, оскільки до їх складу належать решта факторів у розрізі вище розглянутих класифікаційних ознак.

Зовнішніми стосовно підприємства являються ті фактори, на які воно не може впливати або цей вплив може бути незначним (ендогенні). Зовнішні фактори поділяються на міжнародні, національні та ринкові.

Міжнародні фактори складаються під впливом причин загальнооекономічного характеру (економічна циклічність розвитку ведучих країн; стан світової господарської системи, що характеризується політикою міжнародних банків), стабільність міжнародної торгівлі, що залежить у свою чергу від укладання міжурядових договорів і угод.

До національних факторів, що спричиняють досить відчутний вплив на фінансовий стан кожного суб'єкта, належать політичні, економіко-демографічні, психографічні (культурні) і науково-технічні. Так, політична стабільність і спрямованість внутрішньої політики держави, реалізовані через право, виражаються у відношенні до підприємницької діяльності і принципах державного регулювання економіки (заборонний чи стимулюючий характер), до форм власності (її приватизація чи націоналізація, принципи земельної політики), до заходів захисту прав споживачів і підприємців (захист конкуренції, обмеження монополізму і т.д.). Усе це акумулюється в законодавчих нормах, актах, що і визначають діяльність підприємств.

Економіко-демографічні фактори характеризуються розміром і структурою потреб, а при відомих економічних передумовах – платоспроможним попитом населення. До них можна віднести рівень доходів і нагромаджень населення, рівень цін, можливість одержання кредиту, фазу економічного циклу, у якій знаходиться національна економіка. Падіння попиту, наприклад, характерне для відповідної фази економічного розвитку, приводить до загострення конкуренції, руйнування чи поглинання збанкрутілого підприємства.

Фактори психографічного характеру виявляються в звичках і нормах споживання, перевазі до одних товарів і негативному відношенні до інших.

Рівень розвитку науки і техніки визначає всі складові процесу виробництва товару і його конкурентоспроможність. Зміни в технології виробництва, вироблені підприємством для забезпечення конкурентних переваг, вимагають, як правило, значних капітальних вкладень і можуть протягом досить тривалого періоду негативно впливати на прибутковість підприємства, у тому числі і внаслідок невдач при впровадженні нової технології. Може негативно позначитися на прибутковості і зменшення обсягу продажів продукції підприємства внаслідок появи на ринку по більш низьких цінах товарів інших фірм, у виробництві яких використовується більш прогресивна технологія, що забезпечує менші виробничі витрати.

Зовнішні умови діяльності підприємства відбивають економічну ситуацію в країні і за кордоном, в окремих регіонах, на галузевих ринках. Найважливішими з зовнішніх умов господарювання підприємств є розмір податкових ставок, рівень відсотка за кредити, ступінь монополізації галузі, рівень розвитку ринкових відносин і ринкових структур, стан ринку праці, інвестиційна активність підприємства.

До внутрішніх факторів, як уже зазначалося, відносяться ті, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві (ендогенні).

До пріоритетної групи факторів належить високий темп інфляції. Останнім часом постійні інфляційні очікування не сприяють реалізації підприємствами стратегічних цілей. Сполучені з недостатньо гнучкою, а часто руйнівною податковою системою держави, кредитною політикою, високі для кінцевого споживача ціни стимулюють не розширення виробництва, а його скорочення. Високі ціни, встановлені підприємствами на продукцію, часто є причиною не стільки їхньої необґрунтованої цінової політики, скільки зовнішні ціноутворюючі фактори.

Внутрішні чинники, які впливають на фінансове становище підприємства можна поділити на якісні і кількісні. До якісних належать: мета, галузь діяльності, традиції репутація та імідж, форма власності, організаційна структура управління, організація системи управління, форма спеціалізації, концентрація виробництва, диверсифікація виробництва, прогресивність засобів і методів виробництва, рівень виробничих запасів.

До кількісних належать: кваліфікований склад керівництва і персоналу, доля ринку і стадія життєвого циклу, інноваційна діяльність, адаптивність фірми, тривалість виробничого циклу, рівень виробничих запасів, структура балансу, платоспроможність, ліквідність, співвідношення власних і залучених засобів, вартість капіталу, структура майна, інвестиційна привабливість, доход на акцію, рівень прибутковості та рентабельності.

Отже, фактори взаємозалежні між собою і впливають на результати діяльності підприємства в різних напрямках: одні – позитивно, інші – негативно. Тому в сучасних умовах нестабільності та невизначеності особливо актуальним постає питання дослідження та врахування всіх факторів, що впливають на фінансовий стан підприємства для його успішної діяльності.

Підбиваючи підсумок розгляду сутності оцінки фінансового стану підприємства, слід іще раз підкреслити, що необхідність та значення такої оцінки зумовлені потребою систематичного аналізу та вдосконалення роботи за ринкових відносин, переходу до самоокупності, самофінансування, потребою в поліпшенні використання фінансових ресурсів, а також пошуком у цій царині

резервів зміцнення фінансової стабільності підприємства.

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані: балансу (форма № 1); звіту про фінансові результати (форма № 2); звіту про рух грошових коштів (форма № 3); звіту про власний капітал (форма № 4); дані статистичної звітності та оперативні дані.

Інформацію, яка використовується для аналізу фінансового стану підприємств, за доступністю можна поділити на відкриту та закриту (таємну). Інформація, яка міститься в бухгалтерській та статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже є відкритою.

З погляду фінансового аналізу є три основні вимоги до бухгалтерської звітності [42; 75]. Вона повинна уможливлувати:

- оцінку динаміки та перспектив одержання прибутку підприємством;
- оцінку наявних у підприємства фінансових ресурсів та ефективності їх використання;
- прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері фінансів для здійснення інвестиційної політики.

Тож, фінансовий аналіз – це спосіб оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі його бухгалтерської та фінансової звітності і оперативних даних. Звіт про фінансові результати відображає ефективність (неефективність) діяльності підприємства за певний період. Якщо баланс відображає фінансовий стан підприємства на конкретну дату, то звіт про прибутки та доходи дає картину фінансових результатів за відповідний період (квартал, півріччя, 9 місяців, рік). У звіті про фінансові результати наводяться дані про дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; фінансові результати від операційної діяльності (прибуток чи збиток); дохід від участі в капіталі; інші доходи та фінансові доходи; фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток чи збиток); фінансові результати від звичайної діяльності (прибуток чи збиток); надзвичайні доходи чи витрати; чисті прибуток чи збиток. Порівняно із формою звітності, яка діяла раніше, суттєво розширено показники доходів і

прибутків підприємства.

Фінансова звітність підприємств містить також іншу інформацію щодо стану фінансів підприємств. На основі аналізу звітних даних визначаються основні тенденції формування й використання фінансових ресурсів підприємства, причини змін, що сталися, сильні та слабкі сторони підприємства та резерви поліпшення фінансового стану підприємства у перспективі.

Таким чином, визначено, що систематичний аналіз фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідний тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежать від його платоспроможності. Ураховують фінансовий стан підприємства і банки, розглядаючи режим його кредитування та диференціацію відсоткових ставок.

Отже, фінансовий стан підприємств – це поняття багатогранне, комплексне і достатньо неоднозначне. Загалом змістова характеристика економічної категорії «фінансовий стан підприємства» подається як результат взаємодії всіх елементів фінансових відносин, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників та індикаторів, які відображають наявність, розміщення і використання економічних ресурсів суб'єкта господарювання. Мета оцінки фінансового стану – визначити повноту та якість отримання фінансових результатів, оцінити динаміку абсолютних і відносних показників, з'ясувати спрямованість, ступінь впливу факторів на зміну прибутку і рентабельності, визначити можливі резерви їх зростання та пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

1.2 Методичні підходи щодо комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Беззаперечною умовою успішного господарювання є якісна та своєчасна оцінка фінансового стану підприємства, результати якої є передумовою прийняття управлінських рішень як щодо розвитку окремих напрямів господарювання, так і функціонування підприємства в цілому. Адекватність цих рішень залежатиме від обраної методики оцінки фінансового стану та інтерпретації отриманих результатів. Вибір такої методики обумовлюється багатьма факторами, серед яких першочергове значення має галузева приналежність підприємства, пріоритети його розвитку, закріплені у фінансовій стратегії, цілі і завдання, які у певний період часу вимагають здійснення об'єктивної оцінки фінансового стану.

В економічній літературі існують безліч методичних підходів щодо оцінки фінансового стану. Традиційно у наукових джерелах виділяють методи, які у загальних рисах можна розподілити на:

- методи, засновані на аналізі балансу підприємства (горизонтальний, вертикальний, трендовий аналіз, метод фінансових коефіцієнтів);
- евристичні методи, що засновані на неформальних, інтуїтивних підходах та узагальненні досвіду розв'язання аналогічних завдань та методи експертних оцінок;
- економіко-математичні методи.

Комплексна оцінка фінансового стану – це розгляд кожного показника, одержаного в результаті фінансового аналізу, з погляду відповідності його фактичного рівня нормальному для обраного підприємства рівню, ідентифікація чинників, що вплинули на величину показника і визначення необхідної величини показника на перспективу і засобів її досягнення [84].

Оцінка фінансового стану – це частина загального аналізу господарської діяльності підприємства, який складається з двох взаємозв'язаних розділів: фінансового та управлінського аналізу.

Розподіл аналізу на фінансовий та управлінський зумовлений розподілом системи бухгалтерського обліку, яка склалася на практиці, на фінансовий та управлінський облік. Обидва види аналізу взаємозв'язані, мають спільну інформаційну базу (рис. 1.4).

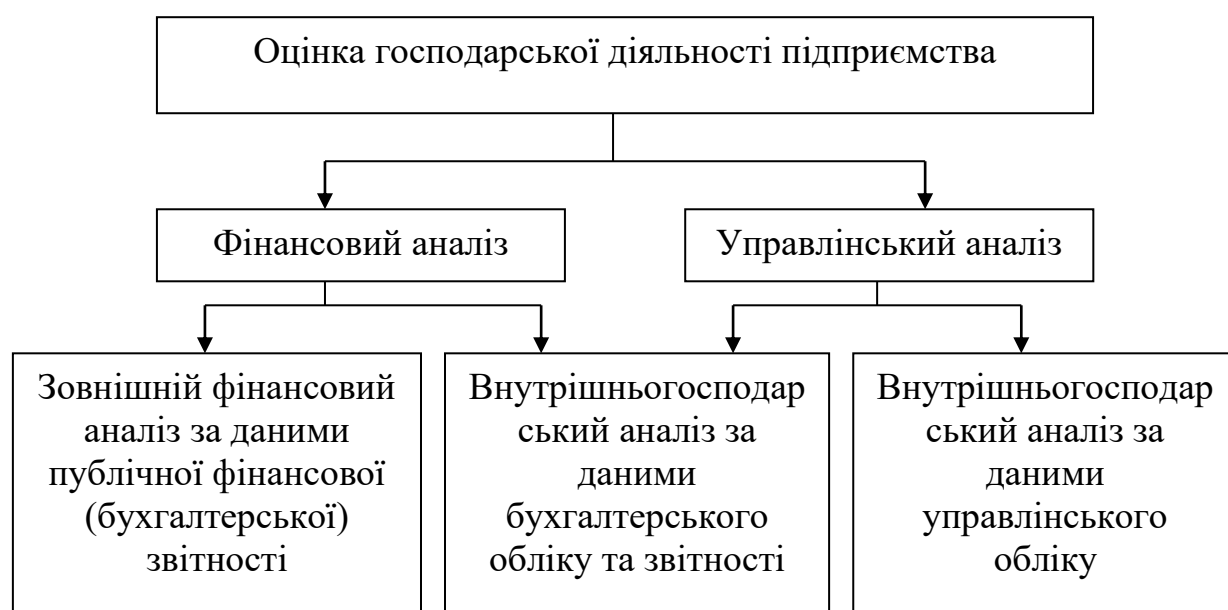

Рисунок 1.4 – Місце фінансового аналізу у загальній системі аналізу господарської діяльності підприємства [75]

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

- орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства;
- множинність об'єктів-користувачів;
- різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу;
- максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів.

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, є:

- аналіз абсолютних показників прибутку;

- аналіз показників рентабельності;
- аналіз фінансового стану, фінансової стійкості, стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу;
- аналіз ефективності використання залученого капіталу;
- економічна діагностика фінансового стану підприємства.

На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані. Різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана з різницею інформаційного забезпечення і завдань, що їх вирішують обидва ці види аналізу.

Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є:

- аналіз майна (капіталу) підприємства;
- аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- оцінка ділової активності підприємства;
- аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають;
- аналіз кредитоспроможності підприємства;
- оцінка використання майна та вкладеного капіталу;
- аналіз власних фінансових ресурсів;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз самоокупності підприємства.

Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані [75].

Традиційна практика оцінки фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення.

Оцінка фінансового стану передбачає проведення аналізу діяльності підприємства за певними напрямками. Ці напрями відрізняються у вітчизняній практиці та зарубіжному досвіді, що представлено на рис. 1.5 [39].

Крім того, українськими вченими розраховано понад 100 фінансових показників (коефіцієнтів), які будуть мати економічний зміст і використовуються у фінансовому аналізі [37].

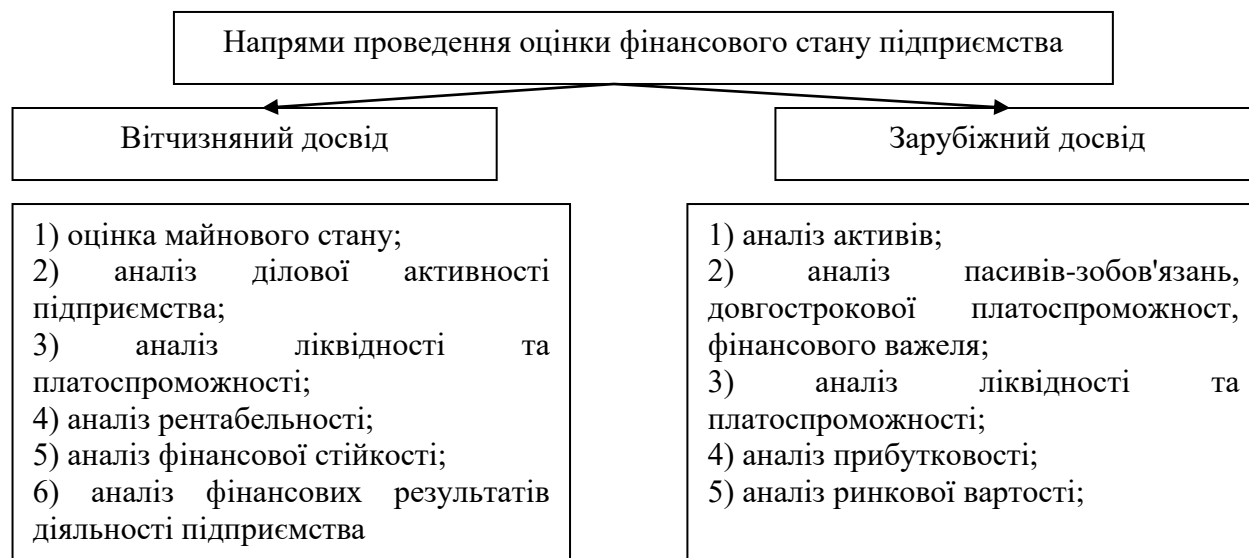

Рисунок 1.5 – Напрями проведення оцінки фінансового стану[23; 39]

До основних груп, що комплексно характеризують фінансовий стан підприємства можна віднести показники, подані таблиці 1.2.

Показники оцінки фінансового стану підприємства мають бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний із підприємством економічними відносинами, могли одержати відповідь на запитання, наскільки надійне підприємство як партнер у фінансовому відношенні, а отже, прийняти рішення про економічну доцільність продовження або встановлення таких відносин з підприємством.

При оцінці фінансового стану доцільно використання не тільки традиційних методів та способів його діагностування, але й проведення комплексної оцінки фінансового стану господарюючих суб'єктів.

Такий підхід на основі комплексної оцінки діяльності підприємства дає змогу одержати не лише підсумкові відомості рівня його роботи, а й формувати напрями підвищення ефективної діяльності підприємства, покращення його фінансового стану [15].

Таблиця 1.2 – Основні групи показників, що використовуються при оцінці фінансового стану підприємства [62]

Групи показників	Характеристика
1. Показники майнового стану	Дають відомості про тенденції зміни структури фінансових ресурсів підприємства за певний період
2. Показники ліквідності	Зниження значення даних показників може вказувати про загальне погіршення ситуації стосовно забезпечення підприємства оборотними коштами і про необхідність серйозних заходів для управління ними
3. Показники фінансової стійкості	Відображають частку власного капіталу в загальній сумі фінансових засобів. Узагальнений показник фінансової стійкості підприємства займає вагоме значення серед інших показників фінансового стану підприємства, адже він відображає інтенсивність використання позикових засобів, рівень довгострокової стійкості підприємства без позикових засобів та ступінь залежності підприємства від короткострокових зобов'язань
4. Показники ділової активності	Дозволяють зробити висновок про ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства
5. Показники рентабельності	Характеризують фінансові результати і ефективність діяльності підприємства в цілому

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта, дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в конкурентних ринкових умовах. Оцінка майнового та фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для прийняття різноманітних управлінських та фінансових напрямків виробничого розвитку, залучення чи здійснення інвестицій тощо [4].

Взаємозв'язок усіх перерахованих показників представлено на рис. 1.6 [65].

У ході аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку [43].

Необхідно відмітити, що найбільш поширеними є балансові методи і моделі, коефіцієнтна оцінка, рейтингова оцінка, інтегральна комплексна оцінка, оцінка ймовірності банкрутства на основі статистичних моделей (табл. 1.3).

Рисунок 1.6 – Структурно-логічна модель комплексної оцінки фінансового стану підприємства [65]

На жаль всі існуючі методи мають свої переваги та недоліки, які повинні враховуватися при оцінці фінансового стану підприємства.

Зазначимо, що самі по собі фінансові коефіцієнти несуть не дуже багато інформації, тому для одержання на їх основі висновків про стан підприємства необхідно зіставити аналітичні показники по окремих підприємствах із деякими нормативними значеннями. У світовій практиці широко використовують нормативні значення, визначені на основі чималої багаторічної практики аналізу діяльності підприємства. На жаль, сьогодні в Україні звернутися до аналогічної практики немає можливості. З іншого боку, використовувати для оцінки в умовах України (умовах нерозвиненого вітчизняного фондового ринку, поширення «тіньового» сектора) набір індикаторних показників, що використовуються за кордоном, неможливо через те, що вони відбивають зовсім інше середовище господарювання [19].

Таблиця 1.3 – Вітчизняні методи проведення оцінки фінансового стану [39]

Найменування аналізу	Сутність методу
Горизонтальний аналіз	Порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом
Вертикальний аналіз	Визначення структури підсумкових фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на результат в цілому
Трендовий аналіз	Порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів і визначення тренда, тобто основної тенденції динаміки показника, очищеної від випадкових впливів і індивідуальних особливостей окремих періодів. За допомогою тренда формують можливі значення показників у майбутньому, отже, ведеться перспективний прогнозний аналіз
Аналіз відносних показників	Розрахунок стосунків між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язаних показників
Порівняльний аналіз	Як внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками підприємства, підрозділів, так і міжгосподарський аналіз показників даного підприємства з показниками конкурентів і середніми господарськими даними
Факторний аналіз	Аналіз впливу окремих чинників на результативний показник за допомогою детермінованих або стохастичних прийомів дослідження

Тому доцільно порівнювати фінансові показники, що характеризують діяльність підприємства, не з нормативними значеннями, а із:

- середніми значеннями аналогічних показників, розрахованими для сукупності підприємств кожної галузі, які виробляють основну частку її продукції;
- середніми значеннями таких показників, визначеними в цілому по всьому обсягу випуску відповідної галузі;
- показників, рекомендованих у працях українських дослідників, які відповідають вимогам безпечного функціонування;
- показниками діяльності найкращих підприємств тощо.

У той же час, у зарубіжній практиці [37; 66] оцінка фінансового стану проводиться здебільшого шляхом коефіцієнтного аналізу за окремими напрямками аналізу, що дозволяє аналізувати різні підприємства, не зважаючи на масштаби їх діяльності, визначаючи їх ефективність та прибутковість. Перевага віддається проведенню порівняльного аналізу (дані підприємства порівнюються з встановленими нормативами або показниками підприємств-конкурентів), трендового аналізу, який включає у себе вертикальний і горизонтальний аналіз відносних показників.

Одним із найбільш уживаних на практиці є системний метод аналізу фінансової звітності корпорацій Дюпон (The Du Pont System of Analysis), метою якого є визначення основних співвідношень за даними бухгалтерської звітності, отримання уявлення про розвиток компанії в часі, та виділення основних напрямків поглибленого вивчення діяльності компанії.

В основу цієї системи покладено так зване рівняння Дюпон, яке показує взаємозв'язок між прибутком на інвестований капітал, оборотністю активів, чистим доходом та лівериджем. Нетто прибутковість власного капіталу є головним, підсумковим показником, який характеризує діяльність підприємства. Даний показник визначається як співвідношення чистого прибутку до власного капіталу. Максимізація цього показника – основне завдання управління підприємством. Неттоприбутковість власного капіталу залежить від трьох факторів – загальної прибутковості підприємства, структури капіталу, швидкості обертання наявних фондів. Високе значення даного показника можуть собі дозволити підприємства, в яких налагоджене стабільне надходження грошових коштів в оплату за відвантажену продукцію або у структурі балансу яких велика частка високоліквідних активів [39].

Зважаючи на загальне охоплення і глибину аналізу фінансового стану слід виділити експрес – аналіз та комплексний аналіз. Останні роки багато науковців і практиків підкреслюють важливість здійснення саме експрес-аналізу, який дозволяє на основі обмеженої кількості розрахунків надати об'єктивну оцінку досліджуваного напрямку, яка дозволить прийняти

обґрунтовані управлінські рішення. Основною відмінністю між експрес-аналізом і комплексним аналізом фінансового стану є ступінь деталізації аналітичних розрахунків. В той же час комплексний аналіз дозволяє всебічно оцінити фінансовий стан підприємства на основі одночасного та узгоджуваного вивчення сукупності різних параметрів, що всебічно характеризують фінансово-господарську діяльність.

Першочерговим завданням проведення оцінки фінансового стану є чітке окреслення мети та завдань його здійснення. Слід відзначити, що найчастіше внутрішніми службами підприємства оцінка фінансового стану здійснюється з метою впровадження певних заходів щодо його зміцнення та виявлення основних напрямів подальшого розвитку підприємства. З іншого боку постійним завданням у рамках функціонування системи раннього попередження і реагування в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності є діагностика банкрутства підприємства, що дозволяє вчасно запобігти небажаним наслідкам.

Зовнішня оцінка фінансового стану може проводитися акціонерами, кредиторами, інвесторами, податковими органами, підприємствами-партнерами тощо. Однак, найчастіше вона зводиться до оцінки кредитоспроможності, оскільки в сучасних умовах зростає потреба підприємств у позиковому капіталі.

Відповідно до вищенаведених цілей обриється методика здійснення аналізу фінансового стану (рис. 1.7).

Найбільш вживаним у практиці господарювання вітчизняних підприємств є аналіз фінансових коефіцієнтів. Як правило, оцінка проводиться за групами показників майнового стану, фінансової стійкості, платоспроможності і ліквідності, прибутковості, ділової активності. Класифікація груп, їх склад та методика розрахунку показників, які закріплені у нормативних документах різних міністерств і відомств, а також представлених у різноманітних наукових доробках, істотно різняться, що обумовлює відсутність єдиного підходу до оцінки фінансового стану. Останні роки набули поширення методики, що надають можливість інтерпретації результатів оцінки фінансового стану на основі одного узагальнюючого показника.

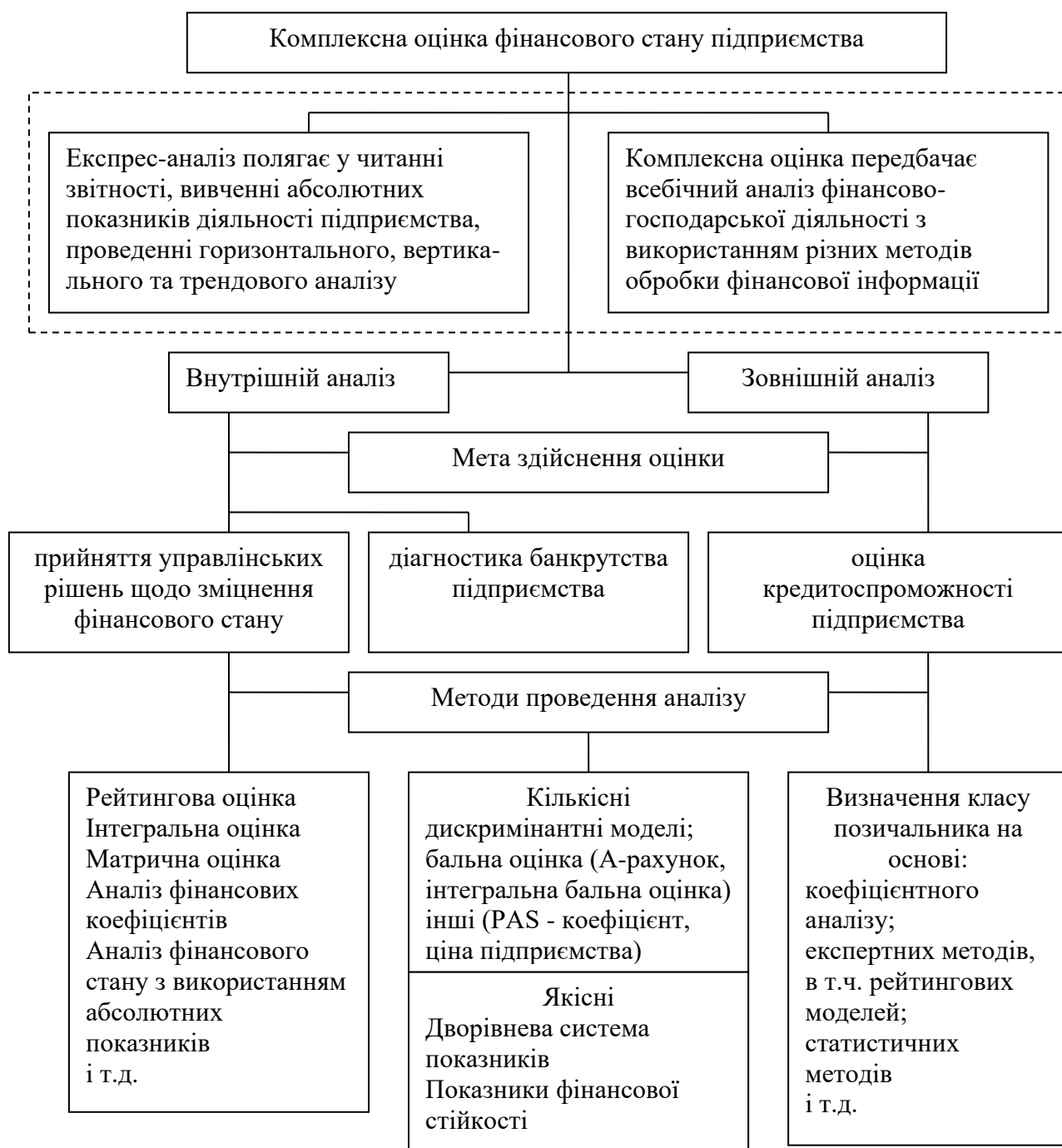

Рисунок 1.7 – Методичні підходи до комплексної оцінки фінансового стану підприємства [80]

Але їх різноманітня, відсутність певної систематизації, чіткого алгоритму здійснення розрахунків та умов застосування ускладнюють їх використання у практичній діяльності підприємств.

Крім того, істотною проблемою використання більшості методик є відсутність нормативних значень фінансових показників, що враховують

галузеві особливості функціонування підприємств, статичність фінансового аналізу, непридатність деяких західних методик до вітчизняних умов господарювання, низький рівень інформативності фінансової звітності.

Коротка характеристика основних методичних підходів щодо оцінки фінансового стану підприємства наведена у табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Характеристика основних методів оцінки фінансового стану [6; 80]

Методи	Характеристика
Метод фінансових коефіцієнтів	Передбачає розрахунок певних показників, що характеризують фінансову стійкість, платоспроможність і ліквідність, рентабельність (прибутковість) діяльності, майновий стан та ділову активність. Склад і алгоритм розрахунку коефіцієнтів досить різноманітний і залежить від обраної методики, що затверджена нормативними документами або упорядкована певними науковцями
Оцінка фінансового стану з використанням абсолютних показників	Може бути використана для оцінки окремих сторін фінансового стану. Наприклад: - для характеристики рівня фінансової стійкості з боку прибутковості підприємства на основі використання результатів маржинального аналізу; - визначення типів фінансової стійкості за критерієм стабільності джерел покриття запасів
Рейтингова оцінка	Полягає у класифікації підприємств за певними ознаками виходячи з фактичного рівня показників фінансового стану і рейтингу кожного показника. Перевагою є можливість ранжування ряду підприємств за обраною ознакою
Бальна оцінка (спектр бальна оцінка)	Бальна оцінка полягає в проведенні аналізу фінансових коефіцієнтів шляхом порівняння отриманих значень із нормативними величинами і отриманні узагальнюючого показника, вираженого в балах. Спектр бальна оцінка при цьому передбачає використання «рознесення» цих значень за зонами віддаленості від оптимального значення
Матрична оцінка	Базується на побудові матриці сукупності фінансових показників, яка перетворюється на матрицю стандартизованих коефіцієнтів. Надає змогу здійснювати порівняльну рейтингову оцінку за певними показниками. З іншого боку може використовуватися при складанні матричних балансів, балансів грошових надходжень і витрат
Інтегральна оцінка	Результатом проведення оцінки є визначення інтегрального показника на основі застосування різноманітних методичних підходів. При цьому інтегральний показник може характеризувати як окремі складові, так і в цілому фінансовий стан підприємства
Дискримінантні моделі	Дозволяють визначити вірогідність настання банкрутства на основі розробки (або використання) інтегральної моделі аналізу фінансового стану підприємства. Виділяють однофакторні (коефіцієнт Бівера, Вайбеля) та багатофакторні (модель Алтмана, Ліса, Таффлера, Спрінгейта, Терещенко, Савицької тощо) моделі

Оцінка фінансового стану підприємства за різними моделями різна. Так, для усунення розбіжностей існуючих методів фінансового аналізу та вирішення проблемних питань, пов'язаних з можливістю їх застосування в Україні пропонуємо використати методику комплексної графічної оцінки фінансового стану підприємства, яка передбачає декілька етапів [65].

Перший етап – ретельний відбір показників, які детально характеризують усі фінансові аспекти діяльності підприємства і групування їх за основними напрямками дослідження (майновий стан, ліквідність, платоспроможність, рентабельність, ділова активність та ін.).

Другий етап – аналіз діяльності підприємства з метою визначення періоду нормального функціонування.

Третій етап – формування діапазону граничних значень показників і адаптація їх на мікрорівні з метою врахування специфіки функціонування підприємства.

Четвертий етап – визначення узагальнюючих показників. Нижня і верхня межа значення діапазону кожного показника приймається відповідно за 0 і 100 відсотків. П'ятий етап – оцінка фінансового стану діяльності підприємства. Шостий етап – візуальне представлення отриманих результатів у вигляді комплексної графічної моделі за основними напрямками аналізу

Так, побудуємо комплексну графічну модель фінансового стану умовного підприємства, скориставшись описаною методикою. Перш за все, визначимося з показниками, що характеризуватимуть фінансовий стан підприємства. На наш погляд, сюди доцільно включити такі показники:

- коефіцієнт автономії K_1 ;
- коефіцієнт залежності K_2 ;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності K_3 ;
- коефіцієнт заборгованості K_4 ;
- рентабельність активів P_a ;
- рентабельність власного капіталу P_{BK} .

Цю модель оцінки фінансового стану підприємства графічно можна відобразити за допомогою піраміди.

Основа піраміди складається з векторів і буде визначати ступінь потенційної фінансової стійкості підприємства. Кожен вектор у своєму граничному значенні являє собою радіус кола, що відповідає максимальному потенціалові внутрішніх можливостей суб'єкта господарювання (еталонний варіант). Як висоту піраміди пропонуємо застосувати чистий робочий капітал $\text{Ч}_{\text{рк}}$ (рис. 1.8) [80].

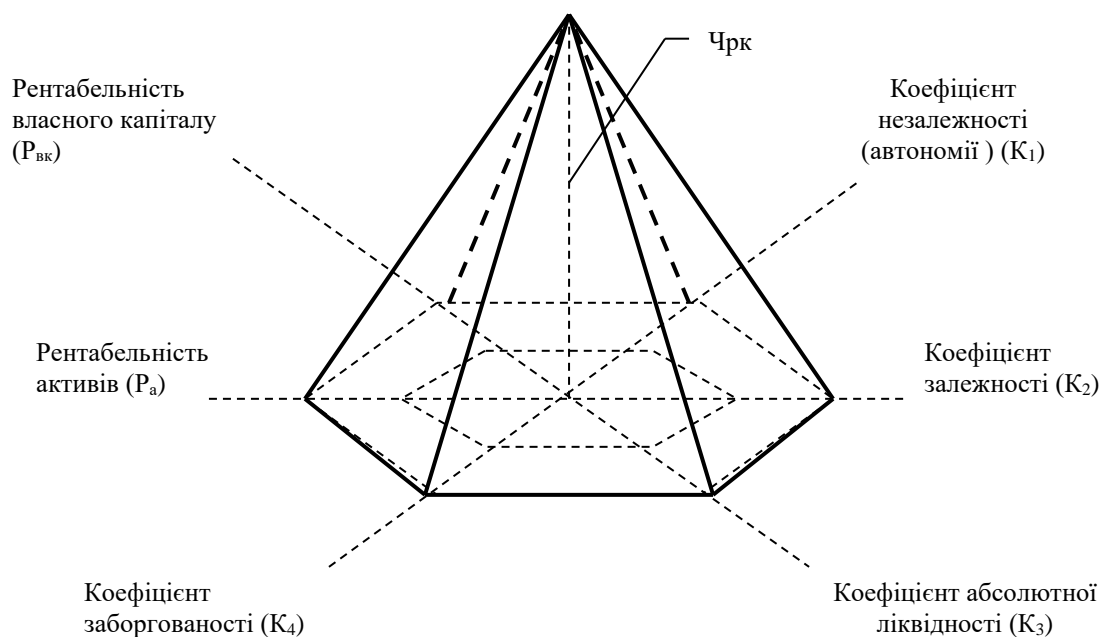

Рисунок 1.8 – Графічна інтерпретація моделі комплексної оцінки фінансового стану підприємства [80]

Дана економікоматематична модель, є комплексною динамічною і імітаційною. Такий підхід дає змогу змінювати склад врахованих у моделі факторів та, крім того, її структура може бути піддана коректуванню в ході удосконалення моделі. Універсальний характер розглянутої моделі дозволяє варіювати номенклатуру оцінюваних параметрів, виходячи з внутрішніх можливостей суб'єктів господарювання, рівня кваліфікації експертів, тощо.

Запропонований підхід дозволяє визначити дійсний фінансовий стан досліджуваного підприємства детально і в комплексі одночасно, виявити причини змін, врахувати особливості його функціонування.

У довгостроковій перспективі, при постійному проведенні фінансового аналізу за наведеною вище методикою, істотні зміни в роботі підприємства не впливатимуть на оцінку його діяльності, тому що діапазон граничних показників буде постійно автоматично коригуватися. Універсальність використання і простота розрахунків дозволяють використовувати розроблену методику також для оцінки будь-яких сторін економічної діяльності підприємств.

Досліджені методики аналізу фінансового стану підприємства показують правдиві результати лише в тих конкретних умовах, для яких вони розроблені. Використання таких методик в Україні було б можливим за повної відповідності бухгалтерського обліку, фінансової звітності вимогам міжнародних стандартів, за стабільної діяльності вітчизняних підприємств. Враховуючи неможливість застосування в умовах української економіки значення зарубіжних нормативних показників, пропонується структурований перелік показників, які доцільно використовувати при проведенні порівняльного аналізу.

Отже, нами визначено, що найбільш поширеними прийомами, методами та моделями оцінки фінансового стану є балансові методи і моделі, коефіцієнтна оцінка, рейтингова оцінка, інтегральна комплексна оцінка, оцінка ймовірності банкрутства на основі статистичних моделей. Доведено, що комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта, дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в конкурентних ринкових умовах. Оцінка майнового та фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для прийняття різноманітних управлінських та фінансових напрямків виробничого розвитку, залучення чи здійснення інвестицій тощо.

Таким чином, провівши дослідження методик оцінки фінансового стану підприємства за різними вітчизняними авторами, ми дійшли висновку не лише про відсутність єдиної системи оціночних показників для визначення ступеня стійкості фінансового стану підприємства, але й про наявність різних назв для показників, розрахованих за одним і тим самим алгоритмом, і однакових назв для індикаторів, обчислених різними способами. Усе це вказує на те, що методика фінансової оцінки в Україні потребує доробки та удосконалення. Визначено, що формування єдиної системи методичних підходів щодо оцінки фінансового стану підприємства та розробка детального алгоритму їх застосування сприятиме, по-перше, об'єктивному визначенню статичної і потенційної можливості розвитку фінансово-господарської діяльності підприємств та їх забезпеченню фінансовими ресурсами; по-друге, підвищенню якості прийняття управлінських рішень, що, в підсумку, забезпечуватиме збільшення фінансових результатів та досягнення тактичних та стратегічних цілей функціонування підприємств різних галузей економіки.

1.3 Визначення інтегральної оцінки фінансового стану підприємства

Обґрунтування управлінських рішень в економічній сфері неможливе без широкого використання інформації про фінансовий стан підприємств, які є основними об'єктами економічних відносин. Водночас у контексті реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки України стає актуальним завдання комплексного підходу при оцінці фінансово-майнового стану суб'єктів господарювання, що репрезентується інтегральним показником.

У вітчизняній науково-практичній літературі з фінансового аналізу та фінансового менеджменту використовуються такі терміни, як інтегральна оцінка, інтегральний фінансовий аналіз та комплексний фінансовий аналіз. Усі

наведені терміни застосовуються для позначення однієї й тієї самої функціонально-організаційної форми фінансового аналізу.

При дослідженні об'єкта управління як цілісної системи взаємопов'язаних фінансових відносин постає питання щодо узагальнення результатів дослідження окремих фінансових аспектів операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства з метою формування єдиного (інтегрального) показника як індикатора ефективності фінансового менеджменту на підприємстві.

У працях зарубіжних і вітчизняних економістів досліджено широке коло питань, пов'язаних з комплексним аналізом фінансового стану підприємств, його оцінкою та управлінням. Шамота Г. М. та Малиш Д.О., досліджуючи підходи до інтегральної оцінки фінансового стану підприємства, представили визначення різних науковців, які досліджували дану проблематику щодо методики проведення інтегральної оцінки фінансового стану підприємства, що узагальнено в таблиці 1.5.

Слід зазначити, що широко використовуваними сьогодні є складні інтегральні методики рейтингування підприємств різних галузей, їхніх систем корпоративного управління, що використовують провідні рейтингові агентства – Standart&Poor's, Institutional Shareholder Services, Brunswick UBS Warburg.

Актуальність інтегральної оцінки фінансового стану полягає в тому, що за її допомогою з'являється можливість в узагальненому вигляді представити діяльність підприємства на ринку та визначити рейтинг ефективності його функціонування. Це дозволяє суб'єктам ринкових відносин визначитись із найефективнішими способами інвестування капіталу і таким чином сприяти росту віддачі використовуваних ресурсів в умовах їх обмеженості.

Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства може проводитись із використанням наступних методів: створення рангу за допомогою ряду показників, кластерного аналізу, матричного методу, методу бальних оцінок, методу порівняльної рейтингової оцінки, методу рейтингового фінансового аналізу тощо.

Таблиця 1.5 – Підходи до інтегральної оцінки фінансового стану підприємства [80]

Автор	Зміст підходу
Сафронська І.М., Белай Г.С.	Рекомендують проводити комплексну оцінку фінансового стану підприємства за допомогою інтегрального показника
Михайлов В.С., Хотетовська О.Б.	Здійснити оцінку фінансового стану за допомогою рейтингової експрес-оцінки шляхом порівняння досліджуваного підприємства за показниками рентабельності, ефективності управління, ділової активності, ринково стійкості, ліквідності з еталонним підприємством
Лагун М.І.	Розглядає проблему системного підходу до формування комплексу показників фінансового стану компаній, дає перелік приватних показників фінансового стану, що признаєні для більш поглибленого аналізу
Ішук С.О.	Пропонує використати три інтегральних показники: результат господарської діяльності, результат фінансової діяльності, результат фінансово-господарської діяльності
Бойчак Т.М.	Розрахунок інтегрального показника рекомендує здійснювати виходячи з стану фінансової стійкості і платоспроможності підприємства
Музиченко А.О.	Пропонує використання методу головних компонент, що дозволить виявити латентні першопричини, які пояснюють кореляції між ознаками та змістовно інтерпретуються при рейтинговій оцінці фінансового забезпечення розвитку підприємства

Метод створення рейтингу за допомогою ряду показників досить простий і оснований на рангуванні підприємств відповідно до значень відібраних для аналізу ключових показників – виручка, чистий прибуток, капіталізація, сукупний дохід інвестора. Однак слід відмітити, що відібрані показники не повністю характеризують фінансовий стан підприємства, а такі показники, як капіталізація та сукупний дохід інвестора є більшою мірою показниками для рейтингової оцінки цінних паперів на основі фондових індексів.

Кластерний аналіз дозволяє поділити за визначеними критеріями сукупність підприємств, що вивчається, на групи, які називаються кластерами. В даній методиці обираються елементарні кластери, а потім відбувається їх об'єднання в один сполучений (підсумковий) кластер.

Для формування рейтингу фінансового стану підприємства методом кластерного аналізу рекомендується використовувати наступні показники: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт забезпечення власними оборотними

коштами, коефіцієнт оборотності, коефіцієнт рентабельності виробництва. Якщо підприємство посідає за критерієм максимізації відповідного показника перше місце в кластері, то йому надається і бал, друге місце – 2 бали і т. д. Підсумковий кластер являє собою рейтингову оцінку фінансового стану підприємства. Таким чином, стабільно низькі значення показників кластерного аналізу визначають високий рейтинг підприємства.

Метод бальних оцінок є відносно простим і ґрунтується на думці досвідчених спеціалістів-експертів. Рейтинг встановлюється за системою показників як сума балів. Всі показники поділяються на класи: перший клас – значення показників перевищують встановлені або теоретично обґрунтовані нормативи; другий клас – значення показників перебувають на рівні нормативу; третій клас – значення показників менше нормативного рівня.

Система показників складається з коефіцієнтів ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності. Показник в першому класі оцінюється в 3 бали, в другому – в 2 бали, в третьому – в 1 бал. Критерієм формування рейтингу виступає максимум суми балів за всіма показниками.

Система вихідних показників для порівняльної рейтингової оцінки фінансового стану підприємства включає показники: оцінки ліквідності; фінансової стійкості; ділової активності; рентабельності.

В основу такої методики покладено порівняння оцінюваного підприємства по кожному показнику фінансового стану з умовним еталонним підприємством, яке має найкращі показники з усіх порівнюваних підприємств. Тобто базою розрахунку для отримання рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є не суб'єктивні оцінки експертів, а найбільш високі результати з усієї сукупності реальних показників.

Методика порівняльної рейтингової оцінки фінансового стану підприємства може бути представлена у вигляді послідовності наступних дій [6; 49; 80]:

- вихідні дані подаються у вигляді матриці, тобто таблиці, де за стрічками записані номери показників ($i = 1, 2, 3, \dots n$), а за стовпчиками – номери підприємств ($j = 1, 2, 3, \dots n$);
- за кожним показником знаходиться максимальне значення і заноситься в стовпчик умовного еталонного підприємства ($t + 1$);
- вихідні дані матриці стандартизуються у співвідношенні відповідного показника еталонного підприємства за формулою:

$$X_{ij} = \frac{A_{ij}}{\max A_{ij}}, \quad (1.1)$$

де X_i – стандартизовані показники стану i -го підприємства;

A_{ij} – значення i -го показника у j -го підприємства;

$\max A_{ij}$ – значення i -го показника у еталонного підприємства;

- для кожного підприємства, фінансовий стан якого аналізується, значення його рейтингової оцінки визначається за формулою:

$$P_j = \sqrt{(1 - X_{1j})^2 + (1 - X_{2j})^2 + \dots + (1 - X_{nj})^2}, \quad (1.2)$$

де P – рейтингова оцінка j -го підприємства;

$X_{1j} \dots X_{nj}$ – стандартизовані показники j -го підприємства;

- підприємства впорядковуються в порядку зменшення рейтингової оцінки.

Найвищий рейтинг має підприємство з мінімальними значеннями порівняльної оцінки.

Розглянута методика рейтингової оцінки має наступні переваги: базується на комплексному багатомірному підході до оцінки фінансової діяльності підприємства; здійснюється на основі даних публічної фінансової звітності підприємства; враховує досягнення всіх конкурентів.

Огляд вищенаведених методик дає підстави стверджувати про існування таких недоліків при використанні наведених діагностичних підходів:

- діагностику ідентичних об'єктів, процесів, явищ дослідники пропонують здійснювати з допомогою відмінних методик, що спричиняє неспіввимірність і незіставність результатів досліджень;
- одні й ті самі індикатори в різних методиках запропоновано розраховувати за різними формулами, використовуючи різне інформаційне забезпечення, що спотворює сприйняття ідентичних показників;
- різноманітність методик для оцінювання аналогічних об'єктів сприяє маніпулюванню підходами з метою досягнення особистих цілей суб'єктів оцінювання (свідоме поліпшення чи погіршення реальної ситуації);
- окремі інтегральні методики містять показники, отримання значень яких потребує використання експертних методів, проведення соціологічних досліджень, що зумовлює високий рівень суб'єктивності оцінювання.

Отже, спектр методичних підходів до інтегральної оцінки досить широкий. Однак, деякі методики (кластерний, бальний аналіз), на наш погляд, не забезпечують адекватної комплексної оцінки фінансового стану підприємства. Ґрунтовнішими є метод порівняльної рейтингової оцінки та метод рейтингового фінансового аналізу. Порівняльна рейтингова оцінка націлена на порівняння результатів діяльності досліджуваного підприємства з еталоном (найкращим підприємством у вибірці). Суттєвим недоліком такого підходу є нехтування коригуванням окремих показників на вагові коефіцієнти, які б відображали ступінь їх впливу на кінцевий результат. Рейтинговий фінансовий аналіз, навпаки, враховує міру впливу показників, однак нехтує порівнянням у просторі, тобто з рештою підприємств галузі чи регіону. Тому є актуальним удосконалення даних методів проведення інтегральної оцінки фінансового стану підприємств.

Інтегральну оцінку фінансового стану підприємства слід проводити в два етапи [6; 80]:

– на першому етапі оцінка фінансового стану підприємства здійснюється за нормованими показниками і відбір підприємств, результати діяльності яких відповідають встановленим нормативним значенням;

– на другому етапі оцінка фінансового стану підприємства здійснюється за тенденційними показниками і формування їх рейтингу відбувається за інтегральним показником їх діяльності.

Відповідне дослідження можна провести за алгоритмом (рис. 1.9):

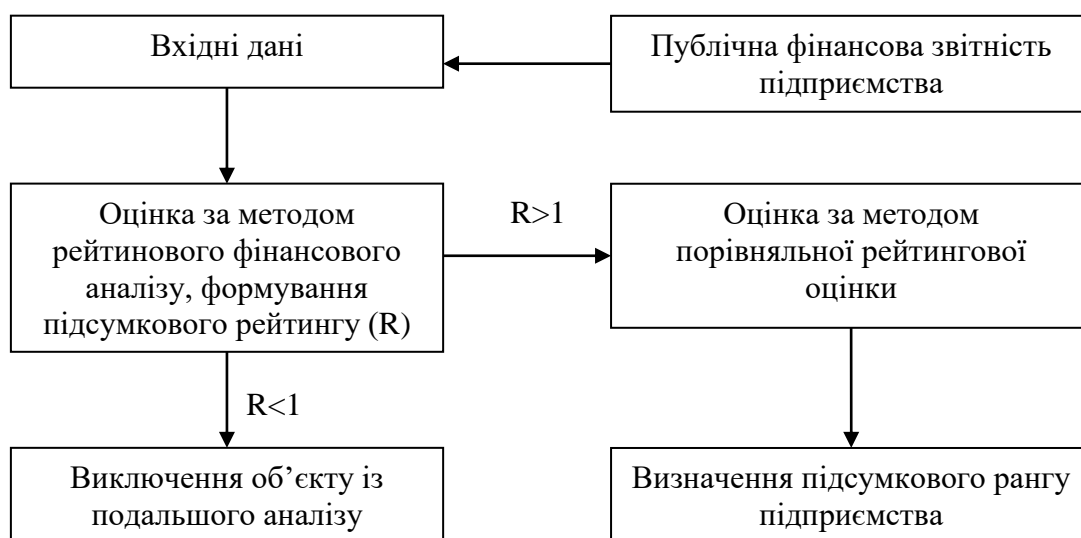

Рисунок 1.9 – Алгоритм інтегральної оцінки фінансового стану підприємства [80]

Таким чином, інтегральна оцінка фінансового стану дає можливість в узагальненому вигляді представити діяльність підприємства на ринку та визначити рейтинг ефективності його господарювання. Це дозволить суб'єктам ринкових відносин визначитись із найефективнішими способами інвестування капіталу і очікувати зростання віддачі від використовуваних ресурсів в умовах їх обмеженості.

Методика оцінки фінансового стану підприємства та розрахунок інтегральної оцінки передбачає також реалізацію декількох етапів, а саме: визначення основних напрямів оцінки; вибір основних фінансових коефіцієнтів за кожним з аналітичних напрямів; розрахунок для кожного з

коефіцієнтів нормативного значення; визначення вагомості окремих коефіцієнтів; формування узагальнюючих показників; розробку інтегральної оцінки фінансового стану підприємства.

Проведення діагностики за інтегральним показником фінансової діяльності дозволяє отримати досить вичерпну інформацію про фінансовий стан підприємства на даному етапі його розвитку та можливу динаміку у майбутньому. Інтегральна оцінка формується на основі опису досліджуваного об'єкта, який характеризується великою кількістю ознак, меншим числом інформативних показників. Агрегування ознак в одну інтегральну оцінку ґрунтується на так званій «теорії адитивної цінності», згідно з якою цінність цілого дорівнює сумі цінностей його складових [20].

У вітчизняній та зарубіжній практиці існують різні підходи щодо побудови системи показників фінансового стану підприємства.

На основі абсолютних показників фінансової звітності можна розрахувати більше 200 відносних аналітичних показників, які можуть використовуватись при аналізі фінансового стану, однак на практиці використовується не більше 80-ти коефіцієнтів [25]. Загалом при виділенні основних показників фінансового стану підприємства з усієї сукупності коефіцієнтів необхідно керуватись принципом максимальної інформативності та допустимої мультиколінеарності, а групувати коефіцієнти відповідно до певного аспекту діяльності підприємства, який вони дозволяють описати.

Отже, оцінити фінансовий стан підприємства пропонуємо шляхом розрахунку чотирьох груп показників, таких як: ліквідність та платоспроможність; ділова активність; фінансова стійкість; рентабельність. Кожна група характеризує окремий аспект діяльності суб'єкта господарювання.

Інтерпретація таких груп показників оцінки фінансового стану наведена в табл. 1.6.

Завершати методику оцінки фінансового стану підприємства пропонуємо через розрахунок інтегрального показника.

Таблиця 1.6 – Інтерпретація груп показників оцінки фінансового стану підприємства [6; 49]

Показник	Розрахунок	Оцінювальні (рекомендаційні) параметри
1. Показники ліквідності та платоспроможності		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кабл)	грошові кошти та їх еквіваленти/ поточні зобов'язання	0,15 – 0,2
Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл)	(оборотні активи – запаси)/ поточні зобов'язання	0,5 – 0,8
Коефіцієнт загальної ліквідності (Кзл)	оборотні активи/ поточні зобов'язання	1- 2
Коефіцієнт власної платоспроможності (Квпл)	(оборотні активи – поточні зобов'язання)/ поточні зобов'язання	>1
2. Показники ділової активності		
Коефіцієнт оборотності активів (Коба)	дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)/середня вартість активів	Тенденція до зростання
Коефіцієнт оборотності запасів (Кобз)	дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)/середня вартість запасів	Тенденція до зростання
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Кодз)	дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)/середня дебіторська заборгованість	Тенденція до зростання
Термін погашення дебіторської заборгованості (Кпдз)	середня кредиторська заборгованість/ дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)*365	Тенденція до зростання
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Кокз)	дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)/середня кредиторська заборгованість	Тенденція до зростання
Термін погашення кредиторської заборгованості (Кпкз)	середня кредиторська заборгованість// дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)*365	Тенденція до зростання
3. Показники фінансової стійкості		
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфнз)	власний капітал/обсяг балансу	>0,5
Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз)	власний капітал/залучений капітал	>1
Коефіцієнт співвідношення необоротних та оборотних активів (Кна/оа)	необоротні активи/оборотні активи	<1
Коефіцієнт постійного активу (Кпа)	необоротні активи/власний капітал	0,5
4. Показники рентабельності		
Рентабельність продажу (Рп)	чистий прибуток/дохід від реалізації товарів	Тенденція до зростання
Рентабельність активів (Ра)	чистий прибуток/активи	Тенденція до зростання
Рентабельність власного капіталу (Рвк)	чистий прибуток/власний капітал	Тенденція до зростання
Рентабельність продукції (Рп-ї)	чистий прибуток/собівартість продукції	Тенденція до зростання

В економічній літературі узагальнено існуючі методи визначення інтегральних показників в наступні групи: індексний метод; бальний

(рейтинговий) метод; графічний метод; статистичний метод [64]. Виділяємо бальний метод, суть якого полягає у визначенні кожного показника певної кількості балів відповідно до його фактичного значення за спеціально розробленою шкалою оцінювання і результатом розрахунку є сума балів.

Даний метод побудований на такому принципі: у неточних науках думки експертів і суб'єктивних суджень через необхідність мають замінити точні закони причинності, що відбиваються природничими науками [19].

Як видно з табл. 1.6 для оцінки фінансового стану є показники нормативні, які мають оцінювальні параметри, та тенденційні показники, які їх не мають.

Отже, під нормативними показниками розуміють такі показники, для яких встановлено оцінювальні (рекомендаційні) параметри. Під тенденційними показниками фінансового стану підприємства слід розуміти такі показники, для яких не встановлено загальноприйнятих значень та які оцінюються бажаним вектором направлення (збільшення або ж зменшення).

Групування показників і визначення мінімально граничного значення за критеріями оцінки фінансового стану, визначеними експертним шляхом представлено в табл. 1.7.

Отже, інтегральну оцінку фінансового стану підприємства можна провести на основі зіставлення граничних (критичних і нормальних) та фактичних значень індикаторів.

Експрес-оцінка фінансового стану є досить ефективною і може здійснюватися із застосуванням графічного підходу. При його використанні нормальні значення індикаторів обмежують зону нормального рівня фінансового стану підприємства, критичні – зону критичного рівня, критичні плюс дельта – передкризову зону.

Нормування варто проводити стосовно нормального значення показника [6; 49]:

$$X_i = \left(\frac{P_{i\phi}}{P_{in}} \right)^b, \quad (1.3)$$

де $P_{i\phi}$, P_{in} – відповідно фактичне і нормальне значення i -го показника;

b – показник ступеня (для показника типу «мінімум» дорівнює 1, для показника типу «максимум» дорівнює -1).

Таблиця 1.7 – Групування показників за критеріями оцінки фінансового стану (бальний метод) [6]

Показник	Границі класів згідно з критеріями (бал)					
	1-й клас	2-й клас	3-й клас	4-й клас	5-й клас	6-й клас
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,25- 15 б.	0,2-12 б.	0,15-10 б.	0,1-8 б.	0,05-4 б.	0,04-0 б.
Коефіцієнт поточної ліквідності	>1,0-13 б.	0,9-11 б.	0,8-10 б.	0,7-9 б.	0,6-6 б.	0,5-0 б.
Коефіцієнт поточної ліквідності	> 2,0-13 б.	(1,9-1,7) – (12-11) б.	(1,6-1,4) – (10,5-7,5) б.	(1,3-1,1) – (6-3) б.	1,0-2 б.	< 1-0 б.
Коефіцієнт власної платоспроможності	> 1 – 15 б.	(0,9-0,8) – (14-12) б.	(0,7-0,5) – (11-8,5) б.	(0,4-0,3) – (7-4) б.	0,2-1,5 б.	< 1-0 б.
Коефіцієнт фінансової незалежності	> 0,6-12 б.	(0,59-0,54) – (11-10) б.	(0,53-0,43) – (9-7,4) б.	(0,42-0,41) – (6,8-2,8) б.	0,4-1,5 б.	< 0,3-0 б.
Коефіцієнт фінансової залежності	> 0,5-12 б.	0,4-10 б.	0,3-9 б.	0,2-6 б.	0,15-3 б.	< 0,1-0 б.
Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобільних активів	> 1,0-10 б.	0,9-9 б.	0,8-7 б.	0,7-6 б.	0,6-3 б.	< 0,5-0 б.
Коефіцієнт постійного активу	> 0,5-10 б.	0,4-9 б.	0,3-7 б.	0,4-6 б.	0,3-3 б.	< 0,2-0 б.
Мінімальне значення границі	100 б.	88-84 б.	73,5-66,4 б.	54,8-44,8 б.	24 б.	0 б.

Нормоване значення критичного показника визначається за формулою:

$$X_{ikp} = \left(\frac{P_{ikp}}{P_{in}} \right)^b, \quad (1.4)$$

де P_{ikp} – критичне значення вихідних показників.

Графічна інтерпретація отриманих оцінок допомагає кращому сприйняттю і характеризує не тільки поточний фінансовий стан компанії, але і той стан, до якого варто прагнути.

Таким чином, в результаті використання інтегральної оцінки фінансового стану можливо побачити проблемні сторони фінансового стану підприємства та розробити заходи щодо підвищення ліквідності, платоспроможності, виявити резерви підвищення ефективності функціонування підприємства та попередити виникнення фінансової кризи.

Запропонована методика може використовуватися у діяльності вітчизняних підприємствах України, так і за кордоном. Це пояснюється її універсальністю, повнотою множини оцінювальних параметрів, а також простотою розрахунків. Виходячи з проведеного дослідження, можна стверджувати, що універсальність та адекватність запропонованої моделі дозволяє покласти її в основу прогнозування фінансового стану підприємства, тому подальшої розробки потребує методика прогнозування фінансового стану виробничих підприємств.

Висновки за розділом 1

У першому розділі нами розглянуто та проаналізовано теоретичні основи комплексної оцінки фінансового стану підприємства та методичні підходи до її визначення, що дало підстави для висновків:

1. Визначено, що фінансовий стан підприємств – це поняття багатогранне, комплексне і достатньо неоднозначне та є результатом взаємодії всіх елементів фінансових відносин, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників та індикаторів, які відображають наявність, розміщення і використання економічних ресурсів суб'єкта господарювання. З'ясовано, що комплексна оцінка фінансового стану

підприємства полягає у визначенні повноти та якості отримання фінансових результатів, оцінці динаміки абсолютних і відносних показників, з'ясуванні спрямованості, ступеню впливу факторів на зміну прибутку і рентабельності, визначенні можливих резервів їх зростання та пошуку резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцненні комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконанні ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

2. Досліджено, що найбільш поширеними прийомами, методами та моделями оцінки фінансового стану є балансові методи і моделі, коефіцієнтна оцінка, рейтингова оцінка, інтегральна комплексна оцінка, оцінка ймовірності банкрутства на основі статистичних моделей. Доведено, що комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта, дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в конкурентних ринкових умовах. Оцінка майнового та фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для прийняття різноманітних управлінських та фінансових напрямків виробничого розвитку, залучення чи здійснення інвестицій тощо. Результати дослідження методик оцінки фінансового стану підприємства за різними вітчизняними авторами, дали підстави для висновку, що не лише про відсутність єдиної системи оціночних показників для визначення ступеня стійкості фінансового стану підприємства, але й про наявність різних назв для показників, розрахованих за одним і тим самим алгоритмом, і однакових назв для індикаторів, обчислених різними способами. Усе це вказує на те, що методика фінансової оцінки в Україні потребує доробки та удосконалення. Визначено, що формування єдиної системи методичних підходів щодо оцінки фінансового стану підприємства та розробка детального алгоритму їх застосування сприятиме, по-перше, об'єктивному визначенню статичної і потенційної можливості розвитку фінансово-господарської діяльності підприємств та їх забезпеченню фінансовими ресурсами; по-друге, підвищенню якості прийняття управлінських рішень, що, в підсумку, забезпечуватиме збільшення фінансових результатів та

досягнення тактичних та стратегічних цілей функціонування підприємств різних галузей економіки.

3. З'ясовано, що в результаті використання інтегральної оцінки фінансового стану можливо побачити проблемні сторони фінансового стану підприємства та розробити заходи щодо підвищення ліквідності, платоспроможності, виявити резерви підвищення ефективності функціонування підприємства та попередити виникнення фінансової кризи. Доведено, що інтегральна оцінка фінансового стану дає можливість в узагальненому вигляді представити діяльність підприємства на ринку та визначити рейтинг ефективності його господарювання. Це дозволить суб'єктам ринкових відносин визначитись із найефективнішими способами інвестування капіталу і очікувати зростання віддачі від використовуваних ресурсів в умовах їх обмеженості. Запропонована методика може використовуватися у діяльності вітчизняних підприємствах України, так і за кордоном. Це пояснюється її універсальністю, повнотою множини оцінювальних параметрів, а також простотою розрахунків. Виходячи з проведеного дослідження, можна стверджувати, що універсальність та адекватність запропонованої моделі дозволяє покласти її в основу прогнозування фінансового стану підприємства, тому подальшої розробки потребує методика прогнозування фінансового стану виробничих підприємств.

РОЗДІЛ 2 КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ КОМБІНАТ СИЛІКАТНИХ ВИРОБІВ»

2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»

Підприємство було засновано в 1964 році як завод по виробництву силікатної цегли. Протягом декількох років збудовано ще ряд заводів. 20 липня 1994 року підприємство перетворено та зареєстровано як Відкрите акціонерне товариство «Житомирський комбінат силікатних виробів». Загальними зборами акціонерів, які відбулись 26 квітня 2011 року, в зв'язку з приведенням діяльності Товариства у відповідність до вимог Закону України «Про акціонерні товариства» прийнято рішення про зміну найменування товариства на Публічне акціонерне товариство «Житомирський комбінат силікатних виробів» (скорочена назва ПАТ «ЖКСВ»). В звітному і попередньому роках рішення про реорганізацію Товариства (злиття, поділ, приєднання, перетворення, виділ) не приймалися [59].

Підприємство є публічним акціонерним товариством, керівним органом якого є загальні збори акціонерів. Комбінат складається з трьох заводів по виробництву цегли силікатної, пористих блоків, бетонних виробів, виробів з деревини, вапняного тіста та ін. Товариство у своєму складі не має дочірніх підприємств. Змін в організаційній структурі підприємства у відповідності з попереднім звітним періодом не відбувалось.

Сьогодні підприємство спеціалізується на виробництві силікатної цегли, пористих блоків, стінових каменів, бетонних сумішей, розчинів будівельних та вапна. Основна мета підприємства – виробництво високоякісних матеріалів та реалізація їх на ринку будівельного сектору Житомирського регіону, Київської, Вінницької, Рівненської, Закарпатської, Волинської, Хмельницької областей. Комбінат не припиняє пошук нових ринків збуту.

Комбінат має власну базу сировини – пісок, що гарантує незалежність

підприємства від постачальників. Промисловість будівельних матеріалів має практично всі ресурси для саморозвитку. Має сприятливе середовище для нарощування виробництва. При розширенні ринків збуту обсяги виробництва можуть бути подвоєні. Рівень якості продукції підприємства поки що залишається нижчим за рівень аналогічної продукції фірм Західної Європи. Однак, вже сьогодні на підприємстві проходить робота по сертифікації продукції, відповідно до вимог міжнародних стандартів. В цілому, підвищенню якості продукції приділяється все більш уваги, тому що конкуренція поступово переміщується із «зони ціни» на «зону якості». Згідно з технічними характеристиками продукції та з її якістю, ціновою політикою, сервісним обслуговуванням що приваблює споживачів, продукція комбінату-конкурентноспроможна.

Головним конкурентом ПАТ «ЖКСВ» є завод АТ «Цегла Трипілья», ТОВ «Аерок», ТОВ «Орієнтир-буделемент». Обсяги виробництва продукції дещо зменшуються в зимовий період року.

ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» пропонує споживачам цеглу та блоки високої якості за цінами, які незначно відрізняються від цін конкурентів. Менеджмент ПАТ приділяє увагу якості продукції. Запроваджується політика поступового поліпшення якості продукції за рахунок зміни застарілого технологічного обладнання та реконструкції. Блоки та цегла мають відмінні теплоізоляційні показники, оптимальні теплоакумуючі властивості – екологічну чистоту, стійкість до погодних умов.

Сировинна база для виробництва продукції знаходиться на території України, основною сировиною для виробництва є пісок, цемент, вапняк. Динаміка цін на сировину: ціни на цемент зросли в 2017 році на 10, ціни на вапняк зросли в 2017 році на 94 %. Основні постачальники цементу – ПАТ «Волиньцемент», ПАТ «Іванофранківськцемент», вапняку – Гірничо-добувна промисловість ТОВ, Тернопільський кар'єр ПАТ.

Перспективність виконання робіт та надання послуг Товариства залежить від рівня попиту на послуги, що надаються підприємством. Основні ризики в

діяльності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» пов'язані зі зростанням цін на енергоносії і матеріали.

Заходи ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» щодо зменшення ризиків полягають у вивченні кон'юнктури ринку, перевірці платоспроможності клієнтів. Захист діяльності підприємства, розширення виробництва та ринків збуту полягає у вивченні нових технологій, постійному покращенні якості робіт, що надаються.

Канали збуту робіт ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» – шляхом укладання договорів з існуючими клієнтами та шляхом залучення нових клієнтів. Методи продажу, які використовує ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» – зацікавлення клієнтів у підтриманні стосунків з Товариством за рахунок оптимальної ціни на продукцію, високої якості продукції. Сировина, яка використовується ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів», купується у постачальників, сировина є доступною завдяки її широкому асортименту. Стан розвитку галузі виробництва, в якій здійснює діяльність підприємство, характеризується постійним зростанням, появою нових технологій, використанням в роботі нових матеріалів. Особливістю продукції (послуг) ПАТ є їх сезонний характер виробництва, висока якість та постійне зростання собівартості внаслідок збільшення цін на сировину і матеріали. Перспективні плани розвитку полягають у збільшенні обсягів виробництва, залученні нових клієнтів, покращенні якості робіт.

Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу 355 осіб, позаштатних працівників немає; середня чисельність осіб, які працюють за сумісництвом, – 5 осіб; працівників, які працюють на умовах неповного робочого часу (дня, тижня), немає. Відносно попереднього року фонд оплати праці збільшився на 4682,4 тис.грн. і склав 28667,6 тис.грн. Кадрова програма ПАТ, спрямована на забезпечення рівня кваліфікації його працівників операційним потребам емітента полягає в належній і своєчасній оплаті праці працівників, наданні їм соціальних і матеріальних пільг, що зацікавить персонал в підвищенні рівня його знань та кваліфікації.

Використовуючи фінансову звітність ПАТ «ЖКСВ» проведемо ретроспективний аналіз основних показників діяльності підприємства за 2015–2017 роки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Основні показники господарсько-фінансової діяльності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2015–2017 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+, –) показника 2016 р. від 2015 р.		Відхилення (+, –) показника 2017 р. від 2016 р.	
				абсолютне	відносне	абсолютне	відносне
1.Капітал станом на кінець року, тис. грн:	125386	128817	133386	3431	2,74	4569	-3,55
в т. ч. 1.1. власний капітал:	116524	116473	114892	-51	0,04	-1581	1,36
1.1.1. власний оборотний капітал	58806	57087	56729	-1719	2,92	-358	0,63
1.1.2. нерозподілений прибуток або непокриті збитки	13639	13588	12007	-51	0,37	-1581	11,64
1.2. позиковий капітал:	8844	12344	18494	3500	-39,57	6150	-49,82
в т. ч. 1.2.1. довгостроковий позиковий капітал	0	0	0	0	#ДЕЛ/0!	0	х
1.2.2.короткостроковий позиковий капітал	8844	12344	12007	3500	-39,57	-337	2,73
2.Майно станом на кінець року, тис. грн:	125386	128817	133386	3431	-2,74	4569	-3,55
2.1. необоротні активи	57718	59386	58163	1668	-2,89	-1223	2,06
2.2. оборотні активи:	67650	69431	75223	1781	-2,63	5792	-8,34
2.2.1. запаси	21633	24243	24451	2610	-12,06	208	-0,86
2.2.2. кошти в розрахунках	8891	5060	5958	-3831	43,09	898	-17,75
2.2.3. грошові кошти	37580	36262	39832	-1318	3,51	3570	-9,85
3. Економічні показники:							
3.1. чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	94574	123410	146781	28836	-30,49	23371	-18,94
3.2. собівартість реалізованої продукції, тис. грн	92862	113010	137843	20148	-21,70	24833	-21,97
3.3. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн	-2243	0	-1687	2243	100,00	-1687	х
3.4. чистий прибуток (збиток), тис. грн	-1712	-51	-1687	1661	97,02	-1636	-3207,84
3.5. рентабельність обороту, %	-1,81	-0,04	-1,15	1,77	х	-1,11	х
4. Фінансові коефіцієнти:							
4.1. автономії	0,93	0,90	0,86	-0,03	2,71	-0,04	4,74
4.2. маневрування	0,50	0,49	0,49	-0,01	2,88	0,00	-0,74
4.3. фінансового ризику	0,08	0,11	0,16	0,03	-39,64	0,05	-51,88
4.4. абсолютної ліквідності	4,25	2,94	3,32	-1,31	30,87	0,38	-12,93
4.5. покриття	7,65	5,62	6,26	-2,02	26,47	0,64	-11,38

Джерело: складено автором за [59]

Згідно з даними, наведеними у таблиці 2.1 по основних показниках за період з 2015 року по 2017 рік, відбулися зміни у структурі майна та капіталі підприємства.

Так, вартість капіталу протягом 2015-2017 рр. збільшилась з 125386,0 тис. грн. у 2015 році до 133386 тис. грн. у 2017 році. Сума ж власного капіталу за період, що досліджувався, зменшилась. Станом на кінець 2015 року він становив 116524,0 тис. грн., а станом на кінець 2017 року – 114892 тис. грн, тобто зріс на зменшився на 1,4 %.

ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» протягом 2015-2017 рр. має у наявності власний оборотний капітал, вартість якого за аналізований період – 58806,0 тис. грн., 57087,0 тис. грн. та 56729 відповідно, скоротилася на 3,6 %. Наявність власного оборотного капіталу є позитивним показником для підприємства, оскільки скорочує його потреби у залученому капіталі і зменшує фінансову залежність.

Власний оборотний капітал зменшився за рахунок скорочення власного капіталу на 1,4 % та зростання необоротних активів, які в 2017 році зросли на 0,83 % в порівнянні з 2015 роком. У підприємства за 2015-2017 рр. поступово зменшується сума нерозподіленого прибутку відповідно на 0,4 та 11,6 %.

За період, що досліджується, відбулося зростання вартості позикового капіталу. Так, у 2016 році проти 2015 року сума позикового капіталу збільшилась на 3500 тис. грн., або на 39,6 %, а у 2017 році проти 2016 року – на 6150 тис. грн. (49,8 %). Збільшення суми позикового капіталу викликано зростанням вартості короткострокового позикового капіталу за 2015-2017 рр. відповідно до зменшення позикового капіталу, оскільки у підприємства відсутній довгостроковий позиковий капітал, що є позитивною характеристикою для підприємства. Аналізуючи структуру капіталу, можна зазначити, що з 2015 року до в 2017 року капітал був сформований в більшій мірі за рахунок власного капіталу (відповідно 93 % та 86 %), проте в 2017 році частка власного капіталу зменшилась на 7 % і склала 86 %, що свідчить про деяке погіршення фінансового стану підприємства (рис. 2.1).

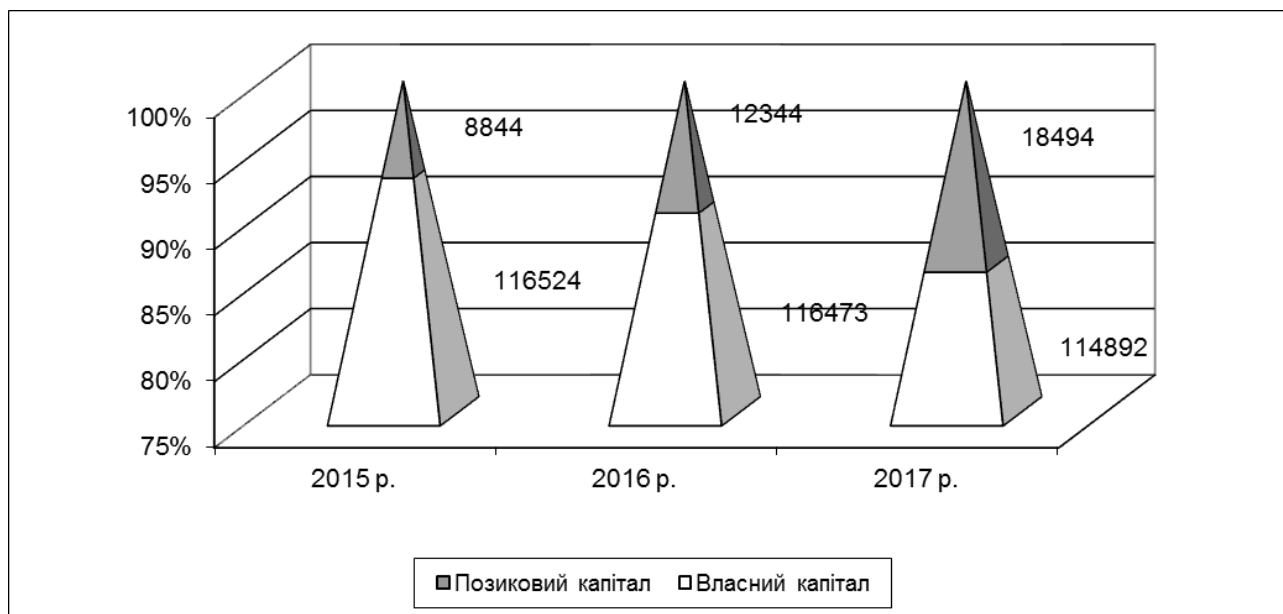

Рисунок 2.1 – Динаміка власного і позикового капіталу ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2015-2017 рр., тис. грн.
Джерело: побудовано автором за [59]

Вартість майна протягом 2015-2017 рр. збільшилася на 8000,0 тис. грн. або 6,29 % (з 125386,0 тис. грн. до 133386,0 тис. грн.). Збільшення валюти балансу свідчить про нарощування обсягів діяльності підприємства, що є позитивною оцінкою фінансового стану (рис. 2.2). Слід зазначити, що у структурі майна підприємства більшу питому вагу як у 2015 році, так і в 2017 році займали оборотні активи – 53,95 %, 53,89 та 56,39 %, найбільшу частину яких складали грошові кошти. Частка необоротних активів в 2016 році досягла свого максимуму в валюті балансу – 46,1 % і не може перевищити оборотні активи, що показує специфіку галузі. У структурі оборотних активів відбулися наступні зміни, а саме: значна частка запасів підприємства викликана зростанням обсягів виробництва (частка запасів у 2017 р. становила 33 %); зросла протягом досліджуваних років вартість грошових коштів з 37580 тис. грн. до 39832 тис. грн. на 6,1 %, що можна оцінити як покращення фінансового стану. Грошові кошти у структурі оборотних активів займають, як уже зазначалось, найбільшу питому вагу.

Сума запасів у 2016 році порівняно з 2015 роком збільшилась на 2610 тис.

грн. (12,06 %), а в 2017 році проти 2016 року зросла ще на 208 тис. грн. (0,9 %).

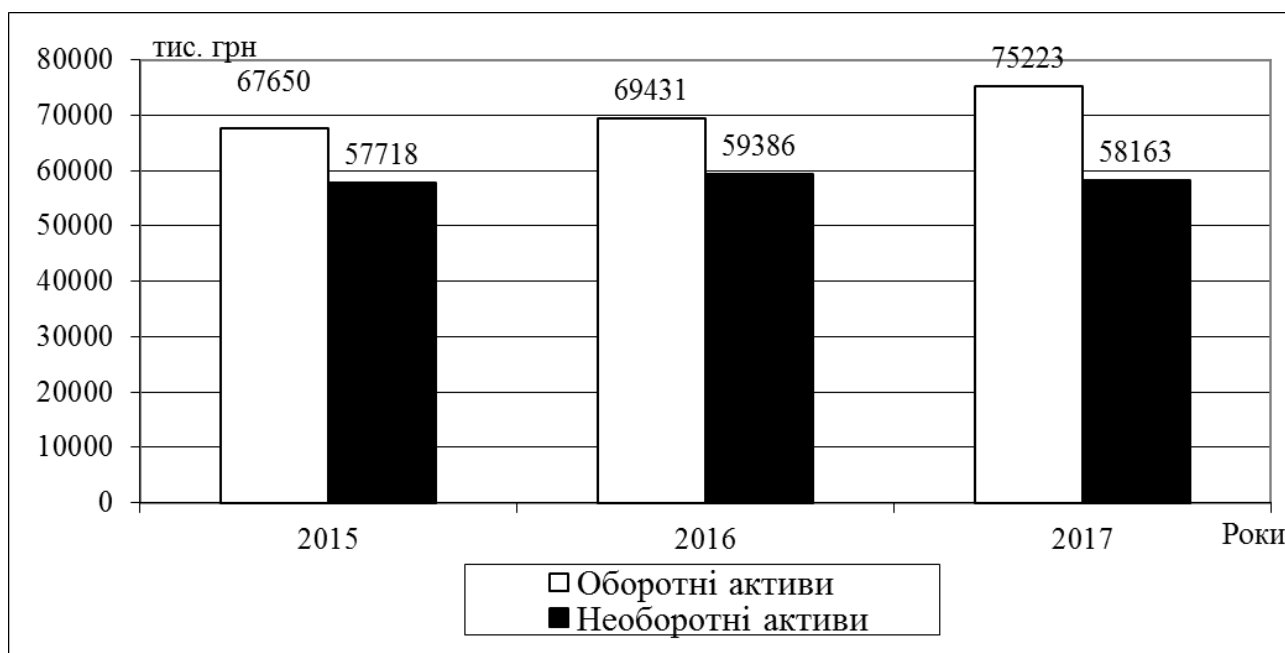

Рисунок 2.2 – Динаміка та структура активів підприємства ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2015 – 2017 рр.

Джерело: побудовано автором за [59]

В ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» добре налагоджена робота з дебіторами. Обсяг дебіторської заборгованості станом на 01.01.2016 р. складав 8891,0 тис. грн., а станом на 01.01.2018 – 5958,0 тис. грн., відбулося зменшення на 33 %. З урахуванням зростання обсягів виробництва протягом 2015-2017 рр. на 55 % відбувалося зменшення дебіторської заборгованості на 33 %, що можна вважати позитивним фактором. Частка дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів (7,9 %) невисока і свідчить про продуману кредитну політику підприємства, тобто підприємство обачне щодо власного ризику погашення цих зобов'язань.

Вартість необоротних активів у 2016 році проти 2015 року збільшилась на 1668,0 тис. грн., або на 2,89 %, а у 2017 році порівняно з 2016 роком ще на 1223,0 тис. грн. (2,06 %). Зростання відбулося за рахунок зростання вартості основних засобів за 2015-2017 рр. на 1,0 %. Частка основних засобів у структурі нематеріальних активів складала у 2017 р. 94 %. Обсяг нематеріальних активів

за 2015-2017 рр. зріс на 5,0 %. Збільшення нематеріальних активів свідчить про інноваційний характер стратегії компанії, про вкладення капіталу в ліцензії, патенти та іншу інтелектуальну власність.

У 2015 році середньооблікова чисельність працівників становила 373 особи, у 2017 році – 360 осіб. Фонд оплати праці за 2013-2015 рр. зріс на 10061,8 тис. грн або 54,1 % (з 18605,8 тис. грн. у 2015 р. до 28667,6 тис. грн. у 2017 р.). Відбулося і збільшення середньомісячної заробітної плати, так, у 2015 році вона становила 4156,8 грн., а у 2017 році – 6635,8 грн., що на 2479 грн. або 59,6 % більше. Збільшення середньомісячної заробітної плати пов'язане із розширенням промисловості і відповідно збільшенням продуктивності праці. Це є позитивним досягненням за період, що досліджувався.

Аналізуючи економічні показники діяльності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів», ми можемо відмітити зростання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції підприємства. Зростання доходу за 2015-2016 рр. з 94574,0 тис. грн. до 123410,0 тис. грн., тобто на 28836,0 тис. грн або 30,5 %. А за 2016-2017 рр. ще на 23371,0 тис. грн до 146781,0 тис. грн. або 18,9 тис. грн.

Собівартість реалізованої продукції зросла за 2015-2017 рр. Так, собівартість у 2015 році складала 92862,0 тис. грн., у 2016 році – 113010,0 тис. грн., а у 2017 році – 137843,0 тис. грн. Можна відмітити, що у 2013 році темпи росту чистого доходу дещо перевищують темпи росту собівартості. Тож, собівартість реалізованої продукції зросла на 21,7 %, а чистий дохід на 30,49 % в 2016 році, а в 2017 році собівартість реалізованої продукції зменшилась на 21,97 %, а чистий дохід від реалізованої продукції тільки на 18,94 % (рис. 2.3).

Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування за 2015-2017 рр. зазнав значного скорочення і становив: у 2015 році – -2243,0 тис. грн., у 2016 році – 0 тис. грн., у 2017 році – -1687,0 тис. грн. Це покращення відбулося за рахунок зростання фінансових результатів від операційної діяльності.

Аналізуючи економічні показники діяльності ПАТ «Житомирський

комбінат силікатних виробів», ми можемо відмітити наявність збитку у підприємства. Зменшення збитку за 2015-2016 рр. з 1712,0 тис. грн. до 51,0 тис. грн., тобто на 1661,0 тис. грн або 97,02 %. А за 2016-2017 рр. збільшення збитку – на 1636,0 тис. грн до 1687 тис. грн. Зменшення збитку у 2017 році свідчить про те, що в 2015 році проти 2017 року значно скоротилися адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати, а фінансові результати зазнали збільшення.

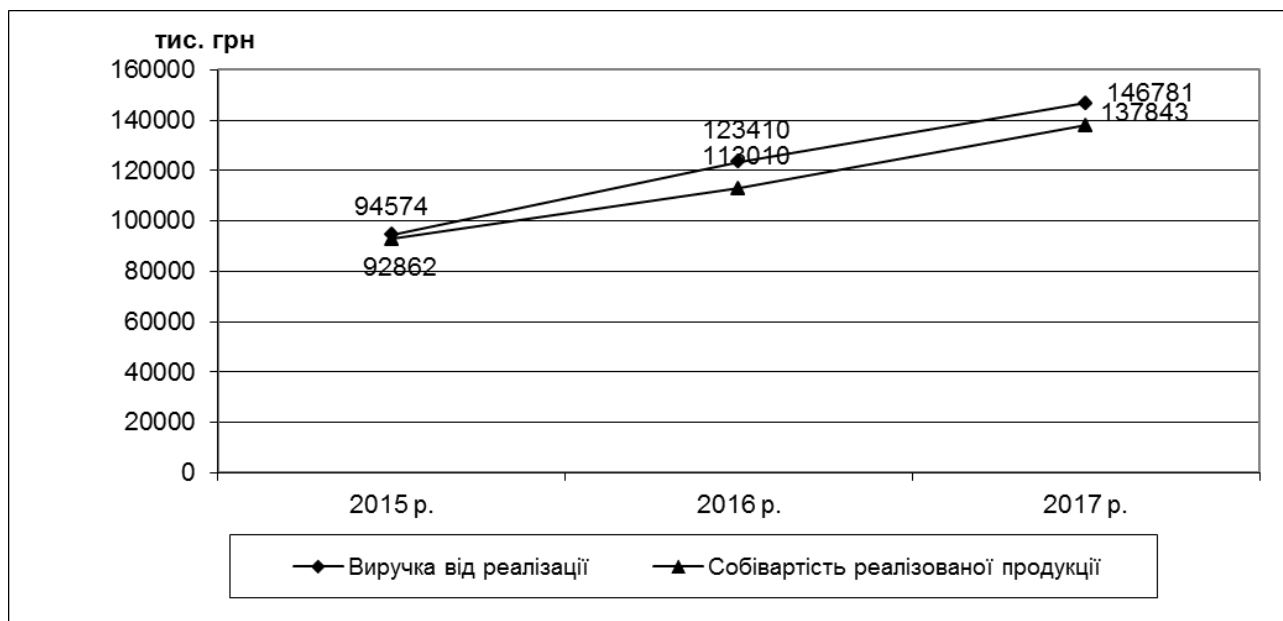

Рисунок 2.3 – Співвідношення виручки від реалізації продукції та собівартості реалізованої продукції ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2015-2017 рр., тис. грн.

Джерело: побудовано автором за [59]

Рентабельність обороту показує доходність підприємства, тобто скільки прибутку припадає на 1 грн. чистого доходу. Цей показник у 2017 році проти 2015 року покращився, проте має від’ємне значення через наявність збитку у підприємства.

Характеризуючи фінансові показники, відмітимо, що значення коефіцієнта автономії становило 0,93 % у 2015 до 0,89 у 2017 році, показник зменшився на 0,07 в. п., показник значно вищий нормативного значення – 0,5 % і означає, що частка власного капіталу у сукупному капіталі підприємства

становила в 2017 р. 89 %, що є позитивною характеристикою, тобто підприємство має можливість свої зобов'язання покрити за рахунок власних джерел на 89 %.

Позитивним моментом у зміцненні фінансового стану компанії є сталість коефіцієнта маневрування протягом 2015-2017 рр. з 0,50 до 0,49. Це свідчить про те, що 50% власних коштів знаходиться в мобільній формі, яка дозволяє відносно вільно маневрувати цими коштами. Отже, це показує те, що на підприємстві достатнє забезпечення власних поточних активів власним капіталом та гарантія стійкості фінансового стану підприємства при нестійкій кредитній політиці. Однак, чим більший даний показник, тим ліпший фінансовий стан, оскільки створюються кращі можливості фінансового забезпечення виробничої та інших видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами, тобто підприємству було б корисно також підвищити значення і цього коефіцієнта.

За даними таблиці коефіцієнт фінансового ризику зріс з 0,08 % до 0,16 %, тобто удвічі, що свідчить про зростання за 2015-2017 рр. залежності від інвесторів і кредиторів. Спостерігається зростання позикового капіталу та деяке зменшення власного. Така ситуація є не дуже привабливою для кредиторів та інвесторів, оскільки в них збільшується впевненість щодо повернення своїх вкладень при зростанні власного капіталу та зменшенні позикового.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом 2015–2017 рр. мав не стійку тенденцію. Так, за 2015-2016 рр. зменшується з 4,25 % до 2,94 %, а за 2016-2017 рр. зростає на 0,38 % і становить 3,32 %. У 2015-2017 роках значення коефіцієнта ліквідності показує, що поточні зобов'язання підприємство здатне погасити негайно за рахунок наявних грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, що є позитивною характеристикою фінансового стану підприємства. Коефіцієнт абсолютної ліквідності також показує, що на кожну гривню власних коштів, вкладених в активи підприємства в 2015 році припадало 425 грн позичених, а в 2015 році – 332 грн.

Коефіцієнт покриття у 2016 році зменшився порівняно із 2015 роком на

2,02, а в 2017 році порівняно із 2016 роком збільшився на 0,64 і становив 6,26 % у 2017 році, що є позитивним для підприємства, оскільки нормативне значення показника вар'їює в межах 1,5–2,5 і не повинно бути меншим за 1, тож в товариства воно набуло та перевищило нормативне значення. Показник означає, що оборотні активи підприємства перевищують у 6,26 рази його поточні зобов'язання.

Таким чином, ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» – це потужне виробниче підприємство, яке постійно розширює обсяги своєї діяльності і знаходиться в задовільному фінансовому стані. Протягом 2015-2016 рр. наявні негативні тенденції в прибутковості, зменшилася вартість власного капіталу, однак зросла вартість майна, ситуація дещо покращилась за 2016-2017 рр., особливо щодо прибутковості та рентабельності, спостерігаємо зменшення збитку порівняно з 2015 роком, проте значним його зростанням проти 2016 р., також спостерігаємо деяке скорочення обсягу оборотного капіталу. Підприємство є платоспроможним та здатне своєчасно розраховуватися зі своїми боргами та має задовільний фінансовий стан.

2.2 Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі аналізу основних груп показників діяльності

Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

- дослідження ефективності використання майна та капіталу підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;
- дослідження прибутковості та рентабельності;

– визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Важливим показником діяльності є стабільність фінансового стану підприємства, яка залежить від правильності та доцільності вкладення фінансових ресурсів у активи, тому для його оцінки необхідно вивчити передусім склад, структуру майна та джерела його утворення, а також причини їх зміни. При цьому, основними напрямками аналізу є вивчення за даними балансу (ф. №1) вартості усього майна підприємства (підсумок активу балансу-валюта балансу) і суми джерел утворення (підсумок пасиву балансу) цього майна на певну звітну дату. Подібний алгоритм аналізу стосується і дослідження ефективності використання капіталу підприємства та забезпечення підприємства власними оборотними коштами. Аналіз зазначених показників було детально проведено в попередньому розділі роботи, тому на ньому зупинятися не будемо, а далі дослідимо решту основних складових аналізу фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів».

Зіставивши відповідні групи активів і пасивів в табл. 2.2 можна зробити висновок, що баланс абсолютно ліквідним є в усьому аналізованому періоді, оскільки виконується рівність $A1 > П1$, $A2 > П2$, $A3 > П3$, $A4 < П4$, це означає, що підприємство своїми найбільш ліквідними грошовими активами може покрити поточні зобов'язання.

Таблиця 2.2 – Групування активів і пасивів для визначення ліквідності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2015-2017 рр., тис. грн.

Групи активів	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Групи пасивів	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Найбільш ліквідні активи (A1)	33721	36237	39808	Найтерміновіші зобов'язання (П1)	-347	-94	589
Швидко реалізовані активи (A2)	12036	8382	9253	Короткострокові пасиви (П2)	-1376	-2894	-5992
Повільно реалізовані активи (A3)	22291	25210	26560	Довгострокові пасиви (П3)	0	0	0
Важко реалізовані активи (A4)	57718	59386	58163	Постійні пасиви (П4)	118222	119137	117181

Джерело: розраховано автором за [59]

На основі таблиці 2.2, можна зробити наступні висновки щодо рівності $A1 > П1$, $A2 > П2$, $A3 > П3$, $A4 < П4$, яка була на підприємстві у 2015 р.:

1) нерівність $A1 > П1$ свідчить, що у підприємства достатньо абсолютно ліквідних активів на покриття найбільш термінових зобов'язань;

2) нерівність $A2 > П2$ свідчить, що за умови своєчасних розрахунків дебіторів і отримання коштів від продажу товарів (послуг) в кредит, підприємство в змозі погасити зобов'язання, які стосуються короткострокових пасивів;

3) нерівність $A3 > П3$ свідчить, що в довгостроковій перспективі підприємство може бути платоспроможним;

4) нерівність $A4 > П4$ свідчить, що підприємство є фінансово стійким.

Отже, можна зробити висновок, що протягом 2015-2017 рр. баланс підприємства є абсолютно ліквідним, що свідчить про достатній обсяг коштів для погашення поточних зобов'язань. Три нерівності виконуються, в наслідок чого виконується і остання нерівність. Це означає, що мінімальна умова фінансової стійкості ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» дотримується.

Наступний висновок про фінансовий стан організації допоможе зробити аналіз загальних показників фінансової сталості.

При оцінці фінансового стану необхідно враховувати:

1) Якщо значення $E1$, $E2$, $E3 > 0$, то підприємство має абсолютну фінансову стійкість.

2) Якщо значення $E1 < 0$, а $E2$, $E3 > 0$, то воно має нормальну фінансову стійкість.

3) Якщо значення $E1$, $E2 < 0$, а $E3 > 0$, то підприємство характеризується нестійким фінансовим станом.

4) Якщо значення $E1$, $E2$, $E3 < 0$, то воно має кризове фінансове положення.

Загальні показники фінансової сталості ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» наведені у табл. 2.3. З розрахунків видно, що фінансовий

стан акціонерного товариства має абсолютну фінансову стійкість протягом 2015-2017 років.

За даний аналізований період надлишок (+) власних обігових коштів для формування запасів дещо збільшився, а отже, підприємство, при дотриманні позитивних тенденцій до зростання надлишку обігових коштів, має всі можливості і надалі мати абсолютну фінансову стійкість.

В свою чергу помітні негативні тенденції в діяльності підприємства, а саме: зменшується запас стійкості фінансового стану, а саме за 2015-2017 рр. на 8,0 %, що свідчить про зменшення рівня фінансової стійкості підприємства, особливо за 2016-2017 рр. – на 24,2 %, проте відбулося зростання надлишку джерел фінансування на 1 грн запасів за 2015-2017 рр., що свідчить про покращення фінансового стану.

Таблиця 2.3 – Узагальнюючі показники оцінки фінансової стійкості ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках [розраховано автором на основі додатків А–Е]

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення (+,-) 2016 року від 2015	Відхилення (+,-) 2017 року від 2016
Надлишок (+) нестача (-) ВОК для формування запасів (E1)	37173	32844	32278	-4329	-566
Надлишок (+) нестача (-) ВОК, довгострокових кредитів та позик для формування запасів (E2)	37173	32844	32278	-4329	-566
Надлишок (+) нестача (-) ВОК, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів (E3)	78409	124489	112227	46080	-12262
Запас стійкості фінансового стану, днів	298,5	363,2	275,3	64,68	-87,90
Надлишок (+), нестача (-) джерел фінансування на 1грн запасів, грн	3,62	5,14	4,59	1,51	-0,55
Номер типу фінансової ситуації відповідно класифікації	абсолют-на фінансова стійкість	абсолют-на фінансова стійкість	абсолют-на фінансова стійкість	x	x

Джерело: розраховано автором за [59]

Розрахуємо показники платоспроможності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» (табл. 2.4). Цей показник вимірює фінансовий ризик, тобто можливість загрози банкрутства.

Дані розрахунків свідчать, що стан акціонерного товариства знаходиться у задовільному стані. Про це свідчить і коефіцієнт стійкості економічного зростання і коефіцієнт заборгованості та коефіцієнт забезпеченості товарів власними коштами, позначки яких задовольняють нормативні значення.

Таблиця 2.4 – Показники платоспроможності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках [розраховано автором на основі додатків А–Е]

Показники	Нормативний показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення (+,-) 2016 року від 2015 року	Відхилення (+,-) 2017 року від 2016 року
Коефіцієнт стійкості економічного зростання	>0,5	0,812	1,059	1,278	0,248	0,218
Коефіцієнт фінансової напруженості	<0,5	2,718	2,355	2,320	-0,364	-0,035
Коефіцієнт заборгованості	<1	0,076	0,106	0,161	0,030	0,055
Коефіцієнт забезпеченості запасів і затрат власними коштами	>0,8	0,071	0,096	0,139	0,025	0,043
Коефіцієнт забезпеченості товарів власними коштами	>0,5	29403	28544	28365	-859,5	-179

Джерело: розраховано автором за [59]

Про покращення фінансового стану свідчить зменшення коефіцієнта фінансової напруженості на 0,4 %, однак значення даного показника залишається дуже високим порівняно з нормативним і становило 2,3 в 2017 рю, та зростання коефіцієнта забезпеченості запасів і затрат власними коштами на 0,07 %, однак цей показник, навпаки, є дуже низьким порівняно з нормативним і становило 0,14 в 2017 р. Також зріс коефіцієнт стійкості економічного зростання на 0,5 % та має стійку тенденцію до зростання. Значно зріс у 2017 р. коефіцієнт заборгованості більше, ніж удвічі, однак він знаходиться на

низькому рівні та в межах нормативного значення.

Результати дослідження платоспроможності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках є підтвердженням попередніх розрахунків та свідченням того, що у товариства немає проблеми з ліквідністю та платоспроможністю.

Детальний аналіз показників ліквідності, прибутковості та рентабельності подано в попередньому розділі, тож дослідимо показники ділової активності товариства.

Ділову активність підприємства характеризують показники оборотності його засобів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5– Аналіз показників ділової активності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення (+,-) 2016 року від 2015 року	Відхилення (+,-) 2017 року від 2016 року
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,754	0,958	1,100	0,204	0,142
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,812	1,060	1,278	0,248	0,218
Коефіцієнт оборотності запасів	4,372	5,091	6,003	0,719	0,913
Коефіцієнт оборотності готової продукції	17,016	18,013	18,150	0,998	0,137
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	13,598	13,569	9,786	-0,029	-3,783
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	10,637	24,389	24,636	13,752	0,247

Джерело: розраховано автором за [59]

Коефіцієнт оборотності капіталу обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства і характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення. У 2017 році він зріс на 0,3 порівняно з 2015 р. і склав 1,1, що є позитивним для діяльності підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу розраховується як відношення

чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і показує ефективність використання власного капіталу підприємства. За роки аналізу спостерігалася стійка тенденція до зростання в 2017 році показник зріс на 0,45 порівняно з 2015 р. і склав 1,28, отже, власний капітал використовується підприємством ефективно.

Коефіцієнт оборотності запасів показує як часто обертаються запаси для забезпечення поточного обсягу продажу. Чим вищий коефіцієнт, тим швидше обертаються запаси. Зростання коефіцієнта на 1,7 у 2017 році порівняно з 2015 р. свідчить про збільшення швидкості оборотності запасів, тобто зростання ефективності їх використання. Поділивши тривалість звітного періоду (1 рік) на коефіцієнт оборотності запасів, отримаємо кількість днів необхідну на один оборот запасів.

Коефіцієнт оборотності готової продукції характеризує швидкість обороту готової продукції. У 2017 році він зріс на 1,1 порівняно з 2015 р. і склав 18,2, що досить позитивно характеризує діяльність підприємства.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством. У 2017 році він знизився на 3,8 порівняно з 2015 р. і становив 9,8, отже, швидкість обертання дебіторської заборгованості зменшується, що негативно відображається на діловій активності підприємства.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості і показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству. У 2017 році він зріс на 13,9 порівняно з 2015 р. і становив 24,6, що досить позитивно характеризує діяльність підприємства.

Отже, за результатами комплексної оцінки фінансового стану підприємства на основі основних груп показників, можна зробити висновок, що протягом 2015-2017 рр. баланс підприємства є абсолютно ліквідним, що свідчить про достатню кількість коштів для погашення поточних зобов'язань. Оскільки в аналізованих роках діяльність ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» характеризується такою нерівністю $E1, E2, E3 > 0$, то підприємство мало абсолютну фінансову стійкість, що є свідченням стабільної діяльності, особливо в складних фінансово-економічних умовах господарювання України.

Фінансовий стан акціонерного товариства знаходиться у нормальному стані. Про це свідчать коефіцієнт стійкості економічного зростання і коефіцієнт заборгованості та коефіцієнт забезпеченості товарів власними коштами, позначки яких задовольняють нормативні значення, що є підтвердженням попередніх розрахунків та свідченням того, що у товариства немає проблем з ліквідністю та платоспроможністю. Коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом 2015–2017 рр. мав не стійку тенденцію, однак його значення показує, що поточні зобов'язання підприємство здатне погасити негайно за рахунок наявних грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, що є знову позитивною характеристикою фінансового стану підприємства. Про погіршення фінансового стану свідчить високе значення коефіцієнта фінансової напруженості та низьке коефіцієнта забезпеченості запасів і затрат власними коштами. Показники ділової активності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках позитивно характеризують діяльність підприємства, а саме власний капітал використовується підприємством ефективно, спостерігаємо збільшення швидкості оборотності запасів, готової продукції, кредиторської заборгованості та зростання ефективності їх використання, що позитивно відображається на діловій активності підприємства. Негативним показником для фінансового стану є від'ємні значення рентабельності у ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках через наявність збитку, однак підприємство має тенденцію до його скорочення.

2.3 Визначення інтегральної оцінки фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»

Оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання передбачає вивчення та розрахунок комплексу показників, які відображають різні сторони діяльності підприємств та впливають на ефективність прийняття управлінських рішень. За результатами оцінки фінансового стану можливо побачити проблемні сторони фінансової діяльності підприємства та розробити заходи щодо підвищення ліквідності, платоспроможності, рентабельності, фінансової стійкості, також оцінити виробничий механізм та визначити перспективи його розвитку, виявити резерви підвищення ефективності функціонування підприємства та попередити виникнення фінансових негараздів.

Інтегральна оцінка формується на основі опису досліджуваного об'єкта, який характеризується великою кількістю ознак, меншим числом інформативних показників.

Графічна інтерпретація отриманих оцінок допомагає кращому сприйняттю і характеризує не тільки поточний фінансовий стан компанії, але і той стан, до якого варто прагнути. Проілюструємо, розглянутий у першому розділі роботи, метод, використовуючи дані фінансової звітності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів».

На підставі даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) та форми 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) розраховано показники ліквідності та платоспроможності (табл. 2.6).

Можна побачити, що найбільших значень показники ліквідності набули у 2015 році. Нормативним значенням за 2015-2017 рр. відповідали всі коефіцієнти. У 2017 році вони мали такий рівень: абсолютна ліквідність – 3,32; поточна ліквідність – 2,75; загальна ліквідність – 6,26; власна платоспроможність – 5,26. Коефіцієнти зазнали зниження у 2016 р., однак в 2017 р. вони зросли і майже досягли рівня 2015 р.

Таблиця 2.6 – Аналіз показників ліквідності та платоспроможності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»

Показник	Нормативний показник	Роки			Динаміка, %	
		2015	2016	2017	2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кабл)	>0,5	4,25	2,94	3,32	69,2	112,9
Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл)	>0,5	5,20	3,67	2,75	70,6	74,9
Коефіцієнт загальної ліквідності (Кзл)	>2	7,65	5,62	6,26	73,5	111,4
Коефіцієнт власної платоспроможності (Квпл)	>1	6,65	4,63	5,26	69,6	113,6

Джерело: розраховано автором за [59]

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом, за рахунок грошових коштів у касі та на розрахункових рахунках. Чим вище величина цього коефіцієнта, тим більше гарантія погашення боргів. Значення коефіцієнта є достатнім, проте спостерігається не стійка тенденція. У 2017 р. розрахункове значення коефіцієнта абсолютної ліквідності свідчило про достатню здатність підприємства на даний момент погасити свої борги, що свідчить про достатню кількість грошових коштів і короткострокових фінансових вкладень на підприємстві, необхідних для погашення короткострокових зобов'язань і, відповідно, покращення його стратегічного положення на ринку.

Коефіцієнт поточної ліквідності відображає те, якою мірою поточні активи покривають поточні пасиви; в динаміці він становить: 5,20; 3,67; 2,75 за 2015, 2016 та 2017 роки відповідно.

Аналізуючи коефіцієнт поточної ліквідності підведемо попередні підсумки. По-перше, значення коефіцієнта пов'язане зі ступенем ефективності роботи підприємства щодо управління запасами: деякі компанії за рахунок високої культури організації технологічного процесу – «точно в строк» – можуть скорочувати обсяг запасів, знижуючи значення коефіцієнта до нижнього рівня без шкоди для поточного фінансового стану підприємства.

Перевищення поточних активів над поточними пасивами в 2,75 рази забезпечує надмірний запас поточних пасивів, які є на підприємстві, крім готівки. Тобто коефіцієнт поточної ліквідності визначає межу безпеки для можливого зниження ринкової вартості поточних активів, викликаного непередбаченими обставинами, здатними призупинити або скоротити приплив грошових коштів.

Значення коефіцієнта поточної ліквідності більше «0,5» означає, що підприємство було забезпечено оборотними коштами для ведення діяльності та своєчасного погашення кредиторської заборгованості; таким чином, підприємство визнано платоспроможним, а структуру балансу – задовільною.

Коефіцієнт загальної ліквідності – показник співвідношення мобільних ліквідних активів і мобільних короткотермінових зобов'язань (за пасивом балансу). Нормативний показник: 1-2. Значення коефіцієнту покриття протягом аналізованого періоду знизилось на 20 %, проте залишилося в межах нормативного значення.

Коефіцієнт власної платоспроможності – показник, що характеризує фінансову стабільність підприємства. Показує ту частину власних джерел коштів, яка перебуває в поточному господарському обігу, тобто вкладена у мобільні активи. Нормативний показник (≥ 1).

На нашому підприємстві він дорівнював 6,65 у 2015 р. і дещо зменшується до 2017 р. до рівня 5,26. Це відбувається внаслідок високого рівня власного оборотного капіталу, а отже, підприємство є незалежним від зовнішніх джерел фінансування та має змогу миттєво реагувати на негативні фактори впливу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Такі результати свідчать про достатню ліквідність та фінансову платоспроможність підприємства, проте спостерігаємо тенденцію до зниження у 2017 році.

Також проаналізовано показники фінансової стійкості ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Аналіз показників фінансової стійкості ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»

Показник	Нормативний показник	Роки			Динаміка, %	
		2015	2016	2017	2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.
Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфнз)	>0,5	0,93	0,90	0,86	97,29	95,26
Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз)	>1	13,18	9,44	6,21	71,61	65,84
Коефіцієнт співвідношення необоротних та оборотних активів (Кна/оа)	<1	0,85	0,86	0,77	100,25	90,40
Коефіцієнт постійного активу (Кпа)	0,5	0,50	0,51	0,51	102,93	99,29

Джерело: розраховано автором за [59]

Аналіз фінансової стійкості за 2015–2017 рр. показав, що протягом аналізованого періоду підприємство було фінансово стійким, оскільки показник фінансової незалежності за аналізований період вище 0,5, що свідчить про достатність власних коштів, значення у 2017 р. – 0,86; показники співвідношення мобільних до іммобільних активів – менше 1, свідчить про достатність оборотних активів, що актуально для виробничого підприємства, значення у 2017 р. – 0,77, при чому показник поступово знижується, що є позитивною характеристикою; показники постійного активу більше 0,5, що свідчить про фінансування власних ресурсів у розвиток підприємства значення у 2017 р. – 0,51; також позитивної оцінки надає показники фінансової залежності – більше 1, що свідчить про достатню можливість покриття залучених коштів за рахунок власних ресурсів, що також показував коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Аналіз показників рентабельності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» аналізований період показав тенденцію до збільшення, однак через наявність збитку у підприємства всі показники рентабельності мають від’ємні значення.

Для побудови діаграми індикаторів рівня оцінки фінансового стану визначено нормовані значення відповідних показників (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Вихідні дані для побудови діаграми індикаторів оцінки фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р.

Показники	Граничне значення показника		Граничне значення індикатора		Фактичне значення	
	критичне $R_{кр}$	нормальне R_n	критичне $X_{кр}$	нормальне X_n	показника R_f	індикатора X_f
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,25	0,16	1	3,32	20,75
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,5	1	0,5	1	2,75	5,50
Коефіцієнт загальної ліквідності	0,9	2	0,45	1	6,26	13,91
Коефіцієнт власної платоспроможності	0,9	1	0,9	1	5,26	5,84
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,2	0,6	0,33	1	0,86	2,61
Коефіцієнт фінансової залежності	0,1	0,5	0,2	1	6,21	31,05
Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобільних активів ($K_{ма}/i_{ма}$)	0,5	1	0,5	1	0,77	1,54
Коефіцієнт постійного активу ($K_{па}$)	0,15	0,5	0,3	1	0,51	1,70

Джерело: розраховано автором за [59]

Результати аналізу показали, що фактичні (2017 року) показники абсолютної, поточної та загальної ліквідності мають значення 3,32; 2,75; 6,26, а нормальні їх значення 0,25; 1; 2 це означає, що підприємство є абсолютно ліквідним, оскільки їх фактичні значення перевищують нормальні результати. Показники фінансової незалежності та залежності у 2017 році мали такі значення: 5,26; 0,86, а нормальні їх значення 0,6; 0,5, це означає, що підприємство повністю забезпечене власним капіталом і є фінансово незалежним, оскільки фактичні результати перевищують їх нормальні значення.

Графічно критичні, нормальні і фактичні значення наведено на діаграмі індикаторів оцінки фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р. (рис. 2.4).

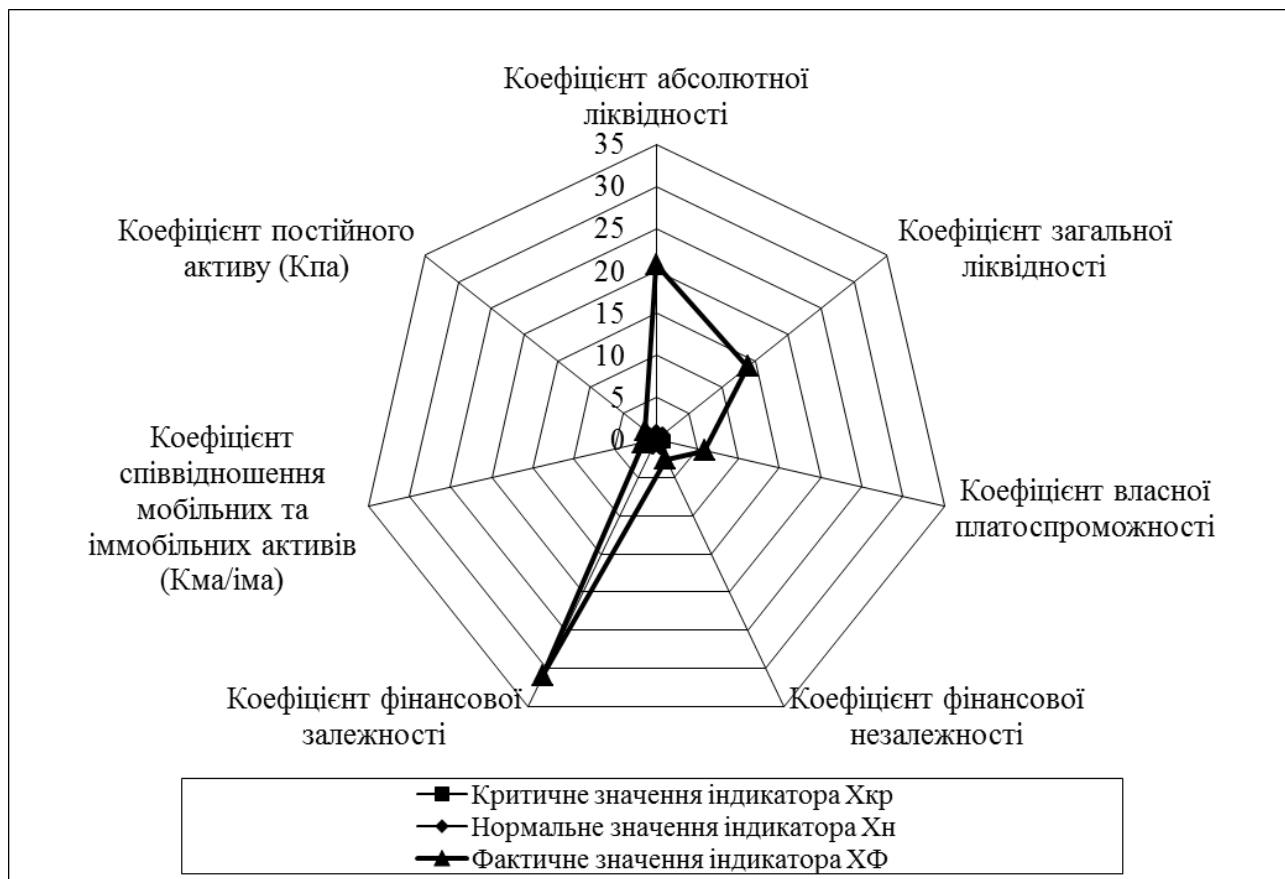

Рисунок 2.4 – Діаграма індикаторів оцінки фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р.

Джерело: побудовано автором за [59]

Як видно із діаграми, ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» має задовільний фінансовий стан у 2017 рік, фактичні результати більші від критичних та нормованих, що їх майже не видно, окрім коефіцієнта абсолютної ліквідності.

Отже, для інтерпретації інтегральної оцінки розмежуємо значення з використанням методу рейтингової оцінки. В основі визначення класу (рівня) фінансового стану лежать граничні значення показників та їхній рейтинг. Якщо оцінка має значення вище нормального, то їй присвоюють І клас, нижче

нормального, але вище критичного – присвоюють II клас, нижче критичного – III клас. Модель шкали, що включає показники ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, подана у табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Шкала для оцінки фінансового стану підприємства [80]

Найменування показника	I клас	II клас	III клас
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Більше 0,25	0,1	0,04
Коефіцієнт поточної ліквідності	Більше 1,0	0,7	0,5
Коефіцієнт загальної ліквідності	Більше 2,0	1,3-1,1	Менше 1
Коефіцієнт власної платоспроможності	Більше 1	0,4-0,3	Менше 1
Коефіцієнт фінансової незалежності	Більше 0,6	0,42-0,41	Менше 0,3
Коефіцієнт фінансової залежності	Більше 0,5	0,2	Менше 0,1
Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобільних активів ($K_{ма}/i_{ма}$)	Більше 1,0	0,7	Менше 0,5
Коефіцієнт постійного активу ($K_{па}$)	Більше 0,5	0,4	Менше 0,2

Загальна оцінка дається у балах, які визначаються як добутки рейтингу кожного показника на клас, а рейтинг кожного показника встановлюється в залежності від цілей дослідження і важливості показника для обраного напрямку дослідження [49]:

$$B = \sum P_{ei} \times K_{li} \quad (1.1)$$

де B – сума балів;

P_{ei} – рейтинг i -го показника;

K_{li} – клас i -го показника.

Практичне відображення оцінки фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р. згідно розробленої шкали наведена в табл. 2.11.

В результаті аналітичних розрахунків видно, що інтегральна оцінка фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р. склала 110 балів, що відповідає I класу і дозволяє оцінити фінансовий стан

підприємства вище нормального, що свідчить про високий рівень показників ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості (табл. 2.12).

Таблиця 2.11 – Інтегральна оцінка фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р.

Показники	Рейтинг показників, %	Фактичне значення показника	Клас	Бали
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	15	3,32	1	15
Коефіцієнт поточної ліквідності	13	2,75	1	13
Коефіцієнт загальної ліквідності	13	6,26	1	13
Коефіцієнт власної	15	5,26	1	15
Коефіцієнт фінансової незалежності	12	0,86	1	12
Коефіцієнт фінансової залежності	12	6,21	1	12
Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобільних активів	10	0,77	2	20
Коефіцієнт постійного активу	10	0,51	1	10
Інтегральна оцінка фінансового стану	100	X	X	110

Джерело: розраховано автором за [59]

Таблиця 2.12 – Класифікація видів фінансового стану підприємства в залежності від значення інтегрального показника фінансового стану

Класи I	Фінансовий стан	Характеристика
Клас 1 (300–400 б.)	Незадовільний фінансовий стан	Характеризується збитковою діяльністю, низьким рівнем ліквідності та залежністю від зовнішніх джерел фінансування
Клас 2 (210–299 б.)	Задовільний фінансовий стан	Низький рівень ефективності використання капіталу, характерна нестабільна структура капіталу та недостатній рівень ліквідності.
Клас 3 (101–209 б.)	Стабільний фінансовий стан	Високий рівень прибутковості та оборотності активів при низькій платоспроможності та фінансовій стійкості.
Клас 4 (100 б.)	Впевнений фінансовий стан	Показники, що характеризують фінансовий стан, знаходяться на оптимальному рівні

Джерело: адаптовано автором за [6; 49; 80]

Отже, інтегральна оцінка фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р. підтвердила результати комплексної оцінки фінансового стану підприємства, що протягом 2015-2017 рр. баланс підприємства є абсолютно ліквідним, що свідчить про достатній обсяг коштів для погашення поточних зобов'язань та підприємство мало у 2017 р. абсолютну фінансову стійкість, хоча підприємство є збитковим та має від'ємну рентабельність, що є негативною характеристикою діяльності.

Висновки за розділом 2

Комплексна оцінка фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» дала підстави для таких висновків:

1. ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» – це стабільне виробниче підприємство, яке постійно розширює обсяги своєї діяльності і знаходиться в задовільному фінансовому стані. Протягом 2015-2016 рр. наявні негативні тенденції в прибутковості, зменшилася вартість власного капіталу, однак зросла вартість майна. Ситуація дещо покращилась за 2016-2017 рр., особливо щодо прибутковості та рентабельності, спостерігаємо зменшення збитку порівняно з 2015 роком, проте значним його зростанням проти 2016 р., також спостерігаємо деяке скорочення обсягу оборотного капіталу. Підприємство є платоспроможним та здатне своєчасно розраховуватися зі своїми боргами та має задовільний фінансовий стан.

2. За результатами комплексної оцінки фінансового стану підприємства на основі основних груп показників, визначено, що протягом 2015-2017 рр. баланс підприємства є абсолютно ліквідним, що свідчить про достатню кількість коштів для погашення поточних зобов'язань. Оскільки в аналізованих роках діяльність ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»

характеризується такою нерівністю $E_1, E_2, E_3 > 0$, то підприємство мало абсолютну фінансову стійкість, що є свідченням стабільної діяльності, особливо в складних фінансово-економічних умовах господарювання України. Фінансовий стан акціонерного товариства знаходиться у нормальному стані. Про це свідчать коефіцієнт стійкості економічного зростання і коефіцієнт заборгованості та коефіцієнт забезпеченості товарів власними коштами, позначки яких задовольняють нормативні значення, що є підтвердженням попередніх розрахунків та свідченням того, що у товариства немає проблем з ліквідністю та платоспроможністю. Коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом 2015–2017 рр. мав не стійку тенденцію, однак його значення показує, що поточні зобов'язання підприємство здатне погасити негайно за рахунок наявних грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, що є знову позитивною характеристикою фінансового стану підприємства. Про погіршення фінансового стану свідчить високе значення коефіцієнта фінансової напруженості та низьке коефіцієнта забезпеченості запасів і затрат власними коштами. Показники ділової активності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках позитивно характеризують діяльність підприємства, а саме власний капітал використовується підприємством ефективно, спостерігаємо збільшення швидкості оборотності запасів, готової продукції, кредиторської заборгованості та зростання ефективності їх використання, що позитивно відображається на діловій активності підприємства. Негативним показником для фінансового стану є від'ємні значення рентабельності у ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках через наявність збитку, однак підприємство має тенденцію до його скорочення.

3. Для інтерпретації інтегральної оцінки нами використано метод рейтингової оцінки. В основі визначення класу (рівня) фінансового стану лежать граничні значення показників та їхній рейтинг. В результаті аналітичних розрахунків вазначено, що інтегральна оцінка фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р. склала 110 балів,

що відповідає I класу і дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства вище нормального, що свідчить про високий рівень показників ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості. Інтегральна оцінка фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р. підтвердила результати комплексної оцінки фінансового стану підприємства, що протягом 2015-2017 рр. баланс підприємства є абсолютно ліквідним, що свідчить про достатній обсяг коштів для погашення поточних зобов'язань, також підприємство мало у 2017 р. абсолютну фінансову стійкість, хоча є збитковим та має від'ємну рентабельність, що є негативною характеристикою діяльності.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ КОМБІНАТ СИЛКАТНИХ ВИРОБІВ»

3.1 Обґрунтування антикризових заходів на основі комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Структурні зрушення в економіці, нестабільність зовнішнього середовища, недосконалість законодавства вимагають перегляду вироблених стереотипів управлінського мислення й переходу до нових форм і методів системи управління. Головною проблемою управління всередині підприємства стає адекватність стимулів і форм взаємодії параметрів об'єкта і суб'єкта управління умовам і методам розв'язання завдань виробництва, його ефективності [16].

Висока ймовірність виникнення й розвитку кризи в процесі діяльності будь-якого підприємства зумовлює необхідність здійснення спеціалізованого антикризового управління.

Антикризове управління підприємством – це тип управління, спрямований на виявлення ознак кризових явищ та створення відповідних передумов для їх своєчасного запобігання, послаблення, подолання з метою забезпечення життєдіяльності суб'єкта підприємницької діяльності, недопущення ситуації його банкрутства [1].

Об'єктом антикризового управління є виникнення та поглиблення кризи розвитку підприємства, що має негативні наслідки для життєдіяльності підприємства, її усунення та запобігання [29].

Основною метою антикризового управління є розробка й реалізація заходів, спрямованих на швидке відновлення платоспроможності та достатнього рівня фінансової стійкості підприємства задля уникнення його банкрутства [32].

Політика антикризового фінансового управління є частиною загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в розробці та використанні

системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства та механізмів фінансового оздоровлення підприємства, що забезпечують його захист від банкрутства [52].

Реалізація політики антикризового фінансового управління підприємством при загрозі банкрутства передбачає:

- здійснення постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку;
- визначення масштабів кризового стану підприємства;
- дослідження основних чинників, які характеризують кризовий розвиток підприємства;
- формування системи цілей виходу підприємства з кризового стану, адекватних його масштабам;
- вибір і використання дієвих внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства, які відповідають масштабам його кризового фінансового стану;
- вибір ефективних форм санації підприємства;
- забезпечення контролю за результатами розроблених заходів щодо виведення підприємства з фінансової кризи.

Для подолання фінансово-економічної кризи будь-якого масштабу треба мінімізувати її вплив і навчитись управляти нею. Саме ці цілі переслідує антикризове управління, однак, на наш погляд, його завдання є дещо ширшими: крім передбачення кризи у діяльності підприємства, аналізу її симптомів і розробки заходів, спрямованих на зниження негативних наслідків кризи, від антикризового менеджменту вимагається вироблення програми дій з використанням чинників кризи для наступного розвитку підприємства і підвищення його конкурентоспроможності. Зазначені цілі і завдання відрізняють антикризове управління від традиційного. Порівняльна характеристика цих двох типів управлінь наведена нами в табл. 3.1.

Уніфікованих методик підготовки до можливих глобальних кризових явищ, а також розвитку підприємства в цей період без істотних утрат не існує.

Але доцільно враховувати досвід, придбаний у попередніх кризах у інших підприємств.

Таблиця 3.1 – Порівняльна характеристика традиційного і антикризового управліннь [34]

Порівняльні характеристики	Тип управління	
	Традиційне	Антикризове
Середовище функціонування підприємства	Повільні зміни. Передбачуваність ситуації. Прогнозовані чинники. Управлінські проблеми повторювальні, знайомі, вирішуються типовими прийомами і способами	Високий темп змін. Непередбачуваність ситуації. Непрогнозовані чинники. Управлінські проблеми в основному нові, потребують швидких і нестандартних рішень, нетипових прийомів
Цілі діяльності підприємства	Цілі - максимізація прибутку, збільшення частки ринку. Критерії - максимальний дохід та обсяг реалізації	Цілі - ліквідація причин кризових тенденцій та їх наслідків. Критерії - мінімізація часу на досягнення цілі і втрат на подолання кризової тенденції
Спосіб рішення управлінських проблем	Передбачуваність і прогнозованість проблеми. Типова реакція у відповідь на проблему, що виникла. Орієнтація на минулий досвід. Застосування науково-обґрунтованих підходів	Моніторинг оточуючого середовища для виявлення ознак появи проблеми. Творчий пошук шляхів вирішення проблеми. Запозичення кращої практики антикризових дій інших підприємств. Застосування інтуїції досвідченого керівника
Розподіл ресурсів для досягнення цілей	Жорстка модель і структура розподілу	Гнучка (гомеостатична) структура розподілу у відповідності з антикризовими пріоритетами і завданнями
Характер управлінської інформації	Регламентовані, усталені інформаційні потоки. Точна, повна, всебічна інформація	Залежність інформаційних джерел і потоків від утворюваної кризової ситуації. Оперативна, не завжди повна і достатня інформація
Організаційна структура управління	Стабільна, можливі екстенсивні зміни. Чіткий розподіл функцій на тривалий період. Вузька функціональна спрямованість. Усталені і відпрацьовані зв'язки між функціональними підрозділами	Гнучка, змінюється відповідно до антикризових пріоритетів і завдань. Відсутність чіткого розподілу функцій на тривалий період, вимагається креативність та ініціатива. Широка, частково непередбачувана область дій. Побудова тимчасових, нетипових зв'язків між функціональними підрозділами

Розглядаючи різні антикризові заходи, до яких удаються сьогодні сучасні підприємства, найпоширенішими та найактуальнішими можна назвати [34]:

1. Скорочення витрат – дієвий інструмент, яким підприємство може скористатися для стабілізації фінансового становища. Очевидно, що для того, щоб підвищити рентабельність продажів і надалі збільшити приплив коштів, необхідно знизити витрати. У рамках цього використовується нормування всіх статей витрат і твердий контроль виконання встановлених нормативів. Такий підхід принесе відчутні результати, дозволяючи утримати витрати компанії на заданому рівні.

2. Горизонтальна й вертикальна інтеграція. Горизонтальна інтеграція передбачає пошук можливостей здійснення закупівель разом із іншим покупцем. Збільшення обсягів закупівлі дозволить отримати знижки. Вертикальна інтеграція передбачає більш тісну роботу з ключовими постачальниками сировини й матеріалів, а також проведення моніторингу цін на сировину, виходу на ринок нових потенційних постачальників як альтернативу більш дорогим матеріалам.

3. Аналіз можливостей передачі на аутсорсинг дорогих процесів. Слід виділити, що вигідно робити самостійно і що дешевше закуповувати в інших виробників.

4. Жорсткість контролю всіх видів альтернативних витрат. Використання платного Інтернету в особистих цілях, телефонні дзвінки по міжміському зв'язку, використання оргтехніки – це ще не всі витрати, яких можна уникнути.

5. Оптимізація технологічних процесів.

6. Жорсткість кадрової політики.

7. Перегляд організаційної структури на предмет виключення зайвих рівнів управління.

Усі вищевказані антикризові заходи не є такими за визначенням. Це швидше раціональний підхід у стратегічному плануванні. Якщо порівняти названі заходи з перетвореннями після впровадження результатів функціонально-вартісного аналізу, то збіг становитиме 90% і дозволить виявити зайві витрати і віднайти резерви для зниження собівартості продукції,

знизити витрати, пов'язані з утриманням персоналу й скасувати вузькі місця в структурних підрозділах. Подібні заходи слід проводити постійно, в рамках комплексного дослідження, з метою створення резервів для розвитку й розширення виробництва, що дасть можливість в умовах кризи почувати себе більш упевнено.

Для підприємства, що бажає розвиватися навіть у несприятливих умовах, можна виділити таку послідовність дій:

1. Стратегічне планування в умовах кризи відіграє першорядну роль. В умовах динамічно змінюваного середовища воно є найважливішим чинником стійкості й розвитку підприємства. Ефективність стратегії визначається відповідними внутрішніми параметрами підприємства, його положенням на ринку й, у цілому, у зовнішньому середовищі. Виділяючи слабкі місця, слід спрямовувати всі сили на їхнє усунення.

У випадку, якщо підприємство має стійку внутрішню структуру й об'ємні запаси, але зовнішнє середовище занадто нестабільне, найбільш ефективними будуть дії з пом'якшення зовнішніх загроз на ринку шляхом диверсифікації (освоєння нових товарів і ринків) й інтеграції бізнесу. У випадку, якщо підприємство має більше слабких сторін, ніж сильних, доцільним є або концентрація на дуже вузькому сегменті ринку, або вихід із ринку. Таким чином, розробка стратегії розвитку підприємства – процедура комплексна, що охоплює не тільки всі напрямки роботи компанії (маркетинг, фінанси, персонал, організаційну структуру, виробництво й управління), але й зовнішнє оточення компанії (ринок, конкурентів, клієнтів і постачальників). У мінливих умовах зовнішнього середовища, коли час на ухвалення рішення різко скорочується, наявність гнучкої стратегії набуває життєво важливого значення.

2. Управління компанією в умовах кризи обумовлене швидким реагуванням і здатністю прогнозувати ситуацію, швидко знаходячи ті проблеми, які необхідно вирішити. Положення справ у всіх підрозділах компанії відразу неможливо відстежити за допомогою звичайного телефону або комп'ютера. Єдиний інформаційний простір із концентрацією в руках

керівника створить обсяг інформації, але на її переробку й синхронізацію піде занадто багато часу, а її актуальність буде втрачена. Створення спеціальних підрозділів аналітиків дасть керівникові статистичні дані, що не відбивають механізмів взаємодій фінансових показників. Потрібен інший інструмент – це дані про стан справ у кожному підрозділі, зведені в загальну схему й розміщені в певній послідовності.

Відбиття роботи кожного підрозділу за результативністю дозволить прогнозувати ситуацію й визначити точну послідовність кроків, які при правильному виконанні усунуть проблемні місця в підрозділах і поліпшать їхню роботу.

Подібне спостереження дозволить зробити підхід до кадрової політики більш обґрунтованим і результативним. Стратегія може бути різною, але вона повинна стати оперативною, чітко відстежувати й реагувати на зміни, що відбуваються. До однієї з основних причин банкрутства підприємства, безумовно, варто віднести помилки в прийнятті стратегічних рішень. Причому найчастіше вони полягають у недостатності або у відсутності реальних даних про роботу виробництва.

3. Швидкість передачі інформації, розпоряджень впливає на швидкість реагування й упровадження змін на підприємстві. Удосконалення систем комунікацій дозволить скоротити втрати робочого часу й збільшить ефективність роботи працівників підприємства. Система, при якій обмін посланнями й завданнями відбувається письмово, виключає перекручування інформації й несе підвищення рівня відповідальності за неточне або несвоєчасне виконання.

4. Формування бюджету компанії. Планування витрат і передавання повноважень із управління витратами менеджерам підрозділів дозволить значно знизити витрати компанії. Досвід закордонних підприємств дозволяє оптимізувати витрати й доходи в такий спосіб: планування здійснюється щотижня менеджерами компанії; спочатку визначається дохід, який планується одержати; виділяються джерела одержання доходу; менеджер кожного

підрозділу аргументує доцільність вкладення з погляду очікуваного доходу. Створений накопичувальний фонд із коштів, отриманих підрозділом за попередні періоди, що залишився після розподілу по основних фондах основного прибутку, фінансує подальшу роботу підрозділу. Таким чином, витрати компанії не перевищують доходів.

5. Скорочення витрат на оплату праці виступає альтернативою скороченням. Слід розробити бонусні схеми для персоналу компанії й мотивувати його на зниження витрат. За основу може бути прийнята схема, при якій частина зекономлених витрат виплачується співробітникам. Це приведе до оздоровлення колективу й підвищить активність і продуктивність співробітників, що залишилися.

6. Упровадити нові форми розрахунків із контрагентами.

7. Приділити особливу увагу розробці антикризових асортиментів продукції, що дозволяє не тільки ефективно функціонувати в умовах зниження попиту, але й дає можливість збільшити частку компанії на ринку. Варто задуматися над чітким ранжируванням свого товару для конкретних споживчих груп і, виділивши товари, що приносять найбільший прибуток, переглянути асортименти й цінову політику компанії.

8. Розглядаються можливості зниження витрат на рекламу. Іноді дешевше найняти грамотного маркетолога, ніж оплачувати неактуальну рекламу.

9. Вирішуючи призупинити або закрити довгострокові інвестиційні проекти, які не принесуть доходу в найближчому майбутньому, важливо врахувати можливості альтернативного розвитку проектів в умовах, що змінилися.

Сьогодні варто згадати, що криза має дві сторони: першу – небезпечну й руйнівну, а другу – спрямовану на поліпшення й зміни, коли стають явними допущені помилки й постає неминуча необхідність їх виправлення. Від прийнятих у цей момент рішень і виконуваних дій залежить, чи виживе підприємство й з якими результатами воно вийде з економічного безладдя.

Розробка методичних підходів для формування антикризової програми, вимагає наступних складових:

- визначення цілей і завдань антикризової програми та їх взаємозв'язок з цілями суб'єкта економічної діяльності та антикризових заходів, що використовуються для регулювання фінансової діяльності суб'єкта економічної діяльності;
- організаційне забезпечення, яке включає антикризової програми – визначення антикризових компетенцій серед суб'єктів даного процесу;
- інформаційне забезпечення розробки антикризової програми;
- розробка методичних підходів до виявлення ймовірності банкрутства за різними моделями та оцінки її масштабів;
- формування фінансово-економічного забезпечення, яке включає розробку та реалізацію антикризової програми.

Антикризове управління так само, як і будь-яке інше, може бути малоефективним чи більш ефективним. Ефективність антикризового управління характеризується ступенем досягнення цілей пом'якшення чи локалізації позитивного використання кризи в зіставленні з витраченими на це ресурсами.

Можна виділити основні фактори, що визначають ефективність антикризового управління, а їх розуміння й диференціація допомагають успішно здійснювати й аналізувати цей процес: професіоналізм антикризового управління та методологія розробки ризикованих рішень; науковий аналіз обстановки, прогнозування тенденцій; корпоративність, лідерство; оперативність і гнучкість управління; стратегія і якість антикризових програм; система моніторингу кризових ситуацій [44].

Ефективність реалізації стратегії антикризового управління на ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» можна підвищити шляхом розробки комплексної антикризової програми. Її розробка та реалізація має спиратися на власні сили та можливості залучення стороннього інвестора

(санатора), здійснення контролю над процесом її реалізації, а також розробку та впровадження системи запобігання кризовим явищам у майбутньому.

В зв'язку з збитковою діяльністю підприємства, нами, на основі комплексної оцінки фінансового стану, для ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» було розроблено антикризові заходи для запобігання банкрутства, які представлені в табл. 3.2.

Оцінка ефективності антикризового управління проводиться за такою системою критеріїв:

Таблиця 3.2 – Антикризові заходи для запобігання банкрутства ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»

Заходи	Управлінські рішення
1	2
Підвищення ефективності використання матеріальних та трудових ресурсів	1) підвищення оборотності оборотних активів; 2) зменшення матеріальних витрат на одиницю продукції; 3) формування обсягів запасів матеріалів, що відповідають потребам і нормативам; 4) формування раціональної структури та складу працівників; 5) зменшення витрат на оплату праці в собівартості одиниці продукції; 6) перегляд та зменшення витрачання на оплату праці невиробничих працівників
Підвищення ефективності використання фінансових ресурсів	1) зменшення позикового капіталу; 2) вкладення позикових коштів у високоприбуткові інвестиційні проекти; 3) збільшення грошових надходжень інвестиційної діяльності; 4) збільшення чистого прибутку; 5) зменшення витрат, які не забезпечують підприємству доходи; 6) зменшення витрат на сплату відсотків за позиковими коштами; 7) вкладення грошових коштів у швидкоокупні інвестиційні проекти
Підвищення ефективності використання оборотних і необоротних активів	1) продаж нерентабельних довгострокових фінансових інвестицій; 2) реструктуризація довгострокової дебіторської заборгованості; 3) здача в оренду основних засобів, що не приймають участі в діяльності підприємства; 4) підвищення рентабельності оборотних активів; 5) скорочення тривалості виробничого циклу; 6) поліпшення організації матеріально-технічного забезпечення

Продовження таблиці 3.2

1	2
Підвищення ефективності реалізації операційної та інвестиційної діяльності	1) збільшення прибутку від реалізації; 2) зниження собівартості реалізованої продукції; 3) зменшення адміністративних витрат; 4) зменшення витрат на збут; 5) збільшення доходів від іншої операційної діяльності; 6) зменшення витрат на інвестиційну та фінансову діяльність; 7) зменшення витрат на послуги рекламних, консалтингових та інших агентств; 8) збільшення витрат на інвестиції вже в поточному році забезпечуватимуть надходження; 9) продаж основних засобів, які не використовуються у виробничій діяльності підприємства
Впровадження системи фінансового планування	1) забезпечення необхідними фінансовими ресурсами виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності; 2) визначення шляхів ефективного вкладення капіталу, оцінка ступеня реальності його використання; 3) виявлення внутрішньогосподарських резервів збільшення прибутку за рахунок ефективного використання грошових коштів; 4) контроль за фінансовим станом, платоспроможністю й кредитоспроможністю підприємства; 5) визначення планових показників на майбутній період
Використання інтегрального показника для оцінки фінансового стану	1) оцінка ліквідності та платоспроможності; 2) оцінка фінансової стійкості; 3) оцінка ділової активності; 4) оцінка прибутковості та рентабельності

— швидкість отримання позитивних змін на одиницю часу, тобто приріст узагальнюючих показників господарювання, отриманий за один часовий інтервал (тиждень, місяць, квартал);

— економічність отримання позитивного ефекту;

— достатність змін для відновлення параметрів життєздатності підприємства.

Таким чином, антикризове управління ґрунтується на глибокій оцінці фінансово-господарського стану підприємства та розробці антикризових заходів, що дозволяє підприємству передбачити й уникнути банкрутство, а також підвищити ефективність його діяльності. Реалізація антикризового управління покликана стабілізувати процес функціонування підприємства,

збільшити його гнучкість, адаптивність та стійкість до змін зовнішнього середовища та дії негативних факторів, а також забезпечити більшу високу ефективність використання наявних ресурсів.

3.2 Впровадження системи фінансового планування на підприємстві ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів»

Фінансовий стан підприємства треба систематично та всебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статичній за певний період, так і в динаміці – за низку періодів, дозволить визначити недоліки у фінансовій діяльності та способи більш ефективного використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення.

Основними напрямками покращення фінансового стану для ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» є:

- зниження собівартості продукції, що дозволить підприємству бути конкурентоспроможним на ринку збуту, що можливе за рахунок упровадження нової техніки, технологій, більш раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів, зменшення питомої ваги постійних витрат у собівартості продукції;

- планування, оскільки, щоб грамотно керувати виробництвом, активно впливати на формування показників господарської і фінансової діяльності, необхідно постійно використовувати дані про його стан, а також зміни, які в ньому відбуваються.

Як виявляється на практиці, підприємства, на яких застосовуються методи фінансового планування, мають змогу ефективніше організувати свою виробничо-господарську та фінансово-економічну діяльність.

Також при плануванні фінансово-господарської діяльності підприємства слід одночасно робити розрахунки, пов'язані з прогнозуванням ймовірності його банкрутства. Це необхідно для того, щоб визначити доцільність вжиття тих чи інших заходів, пов'язаних із фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Для діагностики ймовірності банкрутства підприємств використовуються такі методи, як: комплексний аналіз фінансових коефіцієнтів, кореляційний аналіз та інтегральна оцінка на основі багатофакторних моделей. Серед багатофакторних моделей найбільш простими і доступними є дискримінантні моделі, які враховують найважливіші показники, що визначають фінансовий стан підприємства. Дискримінантна модель представляє собою лінійну функцію, де показники фінансового стану підприємства є змінними і зважуються на певні коефіцієнти залежно від ступеня їх впливу на ймовірність банкрутства.

Прогноз банкрутства здійснюється на основі порівняння значення функції з граничним показником.

У світовій практиці накопичено великий досвід застосування дискримінантних моделей. Відомі такі моделі прогнозування банкрутства, як: Z-рахунок Альтмана, критерії Спрінгейта, Таффлера, Ліса, універсальна дискримінантна функція, показник діагностики платоспроможності Конона і Гольдера. Серед вітчизняних розробок варто відмітити модель О.О.Терещенка.

Беззаперечними перевагами дискримінантних моделей є простота їх розрахунку, можливість застосування для великих масивів даних, досить висока точність і об'єктивність. Основними недоліками цього методу є врахування обмеженого числа факторів і залежність від економічних умов, тобто при застосуванні моделі в інших просторових і часових межах точність прогнозу значно знижується.

Головною метою застосування моделі зустрічного цільового планування на підприємстві є можливість поєднання генеральної цілі підприємства із її оперативними цілями відповідаючи за них підрозділів. Дану модель, яка була розроблена Цвикером, наводить Тарасенко Н.В. [69].

Генеральними цілями можуть бути: виробничий результат чи ліквідність, а базисними: визначення планових показників (наприклад, об'єму реалізації, норми затрат), за досягнення яких відповідають підрозділи підприємства. Планування з використанням моделі Цвикера допомагає керуючим менеджерам досягти базисних цілей лише із погодженням відповідаючи підрозділів. Якщо таке погодження існує, то вище керівництво зможе розраховувати на реалізацію певних генеральних цілей.

Такій єдності цілей сприяє три етапи планування: планування знизу в гору, з гори до низу та зустрічне планування, що складається з двох попередніх процесів.

Наряду з переліченими базовими цілями модель містить й інші параметри, к котрим відносяться деякі базові величини, параметри прийняття рішень і так звані безперечні базові величини.

Планування починається знизу в гору. В даній моделі на підприємстві відповідні відповідальні відділи добровільно приймають обов'язки по досягненню цілей. Потім визначаються значення параметрів прийняття рішень й неконтрольовані базисні величини. Планування знизу визначається завершеним, якщо безопорні базисні величини, тобто зміна зобов'язань, будуть встановлені так, як вище керівництво визначить, як найбільш вигідне з точки зору генеральних цілей.

На етапі планування згори вниз визначаються базові цільові значення, які ведуть до таких значень вислих цілей, які задовольняють керівництво підприємства. Далі керівництво підприємства до початку етапу планування згори вниз формулює певні вимоги до вислих цілей. Виконання цих вимог дозволяє забезпечити значення, які перевищують відповідні значення, пропоновані з низу.

В рамках зустрічного цільового планування для визначення базових цілей згори вниз використовують особливий метод розрахунку. Самому розрахунку передуює оцінка напруженості досягнення базових цілей, запропонований знизу кожними відповідальними підрозділами. Значенням показників базових цілей, сформованих знизу відповідальних підрозділів, приписують нульове значення напруженості.

В наступному етапі відділ контролінгу оцінює максимально можливу напруженість досягнення цілей підрозділами. Розрахунок згори вниз визначає базові цілі, встановленням зверху, за наступним принципом: повинні бути вибрані значення показників базових цілей, які ведуть к однаковій та мінімально доповнюючій напруженості по всіх відповідальних підрозділах. При цьому повинно гарантуватися додержання вимог до генеральних цілей, запропонованим керівництвом.

Заключне порівняння запропонованих знизу в гору оцінок базових цілей проводиться при обслуговуванні підлеглих та погодженні планових значень показників базових цілей. Далі слід обміркувати базисні цілі під час проведення конференції, що можуть бути прямо введені безпосередньо в комп'ютер, при допомозі якого розраховуються зміни значень показників вислих цілей.

Отже, при використанні даної моделі в електронній формі підприємство зможе точно скорегувати всі значення базових та вихідних планових значень, а при необхідності підприємство буде мати можливість скорегувати вихідні плани.

Річні значення потім можна розбити по місяцям і на цій базі провести досягнення відповідальними підрозділами їх базових цілей.

Запропонований метод дозволяє проводити інтегроване планування результату та фінансів, оскільки на всіх етапах зустрічного цільового планування вибір базових цілей та безперечних базових величин спрямованих на досягнення вислих фінансово-економічних цілей підприємств.

Зустрічне цільове планування також можливо застосовувати коли в якості генеральної цілі виявляється лише виробничий результат чи сума покриття для кого-небудь підрозділу. Фінансово-економічні зв'язки в моделі в цьому випадку не враховуються.

Отже, можна зазначити, що впровадження моделі зустрічного цільового планування дає підприємству можливість враховувати побажання й можливості різних ланок керівництва, а також проводити подвійний контроль планування. Також використання причинно-послідовних зв'язків в моделі дає можливість

більш точно збалансувати всі планові показники, та поєднати результати за різними видами діяльності.

Провівши комплексну оцінку фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за основними групами показників та його інтегровану оцінку, можемо зробити висновок про одну з негативних характеристик підприємства – це наявність збитку та від’ємні показники рентабельності. Тому, за умови збитковості ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів», одним з основних елементів зміцнення фінансового стану підприємства є досягнення ним прибуткової діяльності, а саме шляхом планування прибутку за рахунок пошуку резервів його збільшення на майбутні періоди.

Можливими резервами збільшення прибутку ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» є:

- збільшення обсягу випуску та реалізації продукції (робіт, послуг);
- поліпшення якості продукції;
- зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції (зниження собівартості реалізованої продукції) що включає :
 - економія і раціональне використання коштів на оплату праці робітників та службовців;
 - запровадження досягнень науково-технічного прогресу, в результаті чого зростає продуктивність праці.

Розгляньмо деякі з цих напрямків детальніше, провівши відповідні розрахунки.

Збільшення прибутковості через зростання обсягу реалізації продукції розраховується за формулою:

$$\Delta\Pi_{Pi} = \Delta P \bullet \Pi \quad (3.1)$$

де $\Delta\Pi_{Pi}$ – резерв збільшення прибутку в результаті зростання реалізації i -го виробу;

ΔP_i – обсяг зростання реалізації i -го виробу;

Π_i – плановий (фактичний) прибуток від реалізації одиниці i -го виробу.

Визначимо резерви зростання прибутку за рахунок збільшення обсягу реалізації (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Резерви зростання прибутку за рахунок збільшення обсягу реалізації продукції ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» на 2018 р. [авторська розробка]

Показники		Блоки та цегла
Обсяг виробництва продукції 2016 рік	у натуральній формі (тис. од. вим.)	88800
	у грошовій формі (тис.грн.)	107181
	у грошовій формі за одиницю продукції (тис.грн.)	0,83
Обсяг реалізованої продукції 2016 рік	у натуральній формі (тис. од. вим.)	86200
	у грошовій формі (тис.грн.)	105527
	у грошовій формі за одиницю продукції (тис.грн.)	0,82
Обсяг виробництва продукції 2017 рік	у натуральній формі (тис. од. вим.)	86800
	у грошовій формі (тис.грн.)	123890
	у грошовій формі за одиницю продукції (тис.грн.)	0,70
Обсяг реалізованої продукції 2017 рік	у натуральній формі (тис. од. вим.)	87700
	у грошовій формі (тис.грн.)	123215
	у грошовій формі за одиницю продукції (тис.грн.)	0,71
Обсяг зростання реалізації, тис. грн.		17688,0
Плановий (фактичний) прибуток від реалізації одиниці виробу, тис. грн.		0,01 (0,71-0,70)
Резерв збільшення прибутку в результаті зростання реалізації виробу, тис. грн.		176,88 (17688,0*0,01)
Товарний запас, тис. грн.		675,00 (123890-123215)
Резерв збільшення прибутку, тис. грн.		6,75 (675,0*0,01)

Дані таблиці показують, що резерви збільшення прибутку за рахунок збільшення обсягу реалізації блоків та цегли становитимуть 6,75 тис. грн., так як плановий (фактичний) прибуток від реалізації одиниці виробу становить 0,01 тис.грн. Ми використали саме обсяги реалізації блоків та цегли, оскільки даний вид продукції складає від усього обсягу реалізації підприємства 91,2 %. Отже, з метою зменшення збитку від реалізації продукції необхідно виконати один або

кількох наступних кроків: збільшити ціну на вказану продукцію, змінити постачальників сировини або технологію виробництва для зменшення собівартості.

Наступним важливим напрямком пошуку резервів збільшення прибутку є зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції (зменшення собівартості продукції).

Для пошуку й підрахунку резервів зростання прибутку за рахунок зниження собівартості, аналізують звітні дані щодо витрат на виробництво за калькуляціями, користуючись методом порівняння фактичного рівня витрат з прогресивними науково обґрунтованими нормами і нормативами за видами витрат (сировини і матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів), нормативами використання виробничих потужностей, обладнання, нормами непрямих матеріальних витрат, капітальних вкладень тощо.

Зростання прибутку в результаті зниження собівартості реалізованої продукції розраховується за формулою:

$$\Delta\Pi_{Ci} = \Delta C \cdot P \quad (3.2)$$

де $\Delta\Pi_{Ci}$ – резерв зростання прибутку через зниження собівартості i -го виду продукції;

ΔC_i – зниження собівартості i -го виду продукції;

P_i – очікуваний обсяг реалізації i -го виду продукції, нат. од.

Визначимо резерви зростання прибутку за рахунок зниження собівартості реалізованої продукції (табл. 3.4).

Дані табл. 3.4 показують, що резерви зменшення збитку ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за рахунок зниження собівартості реалізації блоків і цегли становитимуть 6653,61 тис.грн. та 0,054 тис.грн. відповідно.

Таблиця 3.4 – Резерви зростання прибутку за рахунок зниження собівартості реалізованої продукції ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» на 2018 р., тис. грн. [авторська розробка]

Вид продукції	Собівартість реалізованої продукції за одиницю 2016 рік	Собівартість реалізованої продукції за одиницю 2017 рік	Зниження собівартості до рівня 2016 року	Очікуваний обсяг реалізації	Резерв зростання прибутку через зниження собівартості
Блоки та цегла	0,977	1,030	-0,054	123215,00	6653,61

Після розрахунку загальної величини резервів зниження собівартості продукції за всіма калькуляційними статтями необхідно деталізувати резерви збільшення прибутку за рахунок зниження затрат живої та уречевленої праці за окремими напрямками.

Економія затрат живої праці досягається за рахунок здійснення таких заходів: підвищення продуктивності праці і зниження трудомісткості; скорочення витрат за понаднормові години роботи, виплат за цілоденні та внутрішньозмінні простой тощо.

Загальний резерв зростання прибутку визначається шляхом підсумування резервів зростання за всіма видами продукції, за якими здійснювались розрахунки. Резерв зростання рентабельності визначається як відношення загального резерву прибутку від реалізації продукції до обсягу реалізованої продукції, вираженого у відсотках та розраховується за формулою:

$$\Delta R = \sum \Delta \Pi_i \cdot 100 \div P \quad (3.3)$$

де ΔR – резерв зростання рентабельності;

$\Delta \Pi_i$ – загальний резерв зростання прибутку від реалізації продукції;

P – обсяг реалізованої продукції.

Отже, резерв зростання рентабельності дорівнює:

$$\Delta R = 6660,36 \cdot 100 \div 123215 = 5,4\% \quad (3.4)$$

Отже, планування прибутку за рахунок пошуку резервів його збільшення на майбутні періоди, а саме: зростання прибутку за рахунок збільшення обсягу реалізації та зниження собівартості реалізованої продукції до рівня 2016 р. (при якій фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування становив 0), спричинить скорочення збитку та зростання прибутку на 6660,36 тис. грн до значення 4973,36 тис. грн. (рис. 3.1) і досягнення рентабельної діяльності – резерв зростання планової рентабельності при визначеному прибутку складе R – 5,4 %.

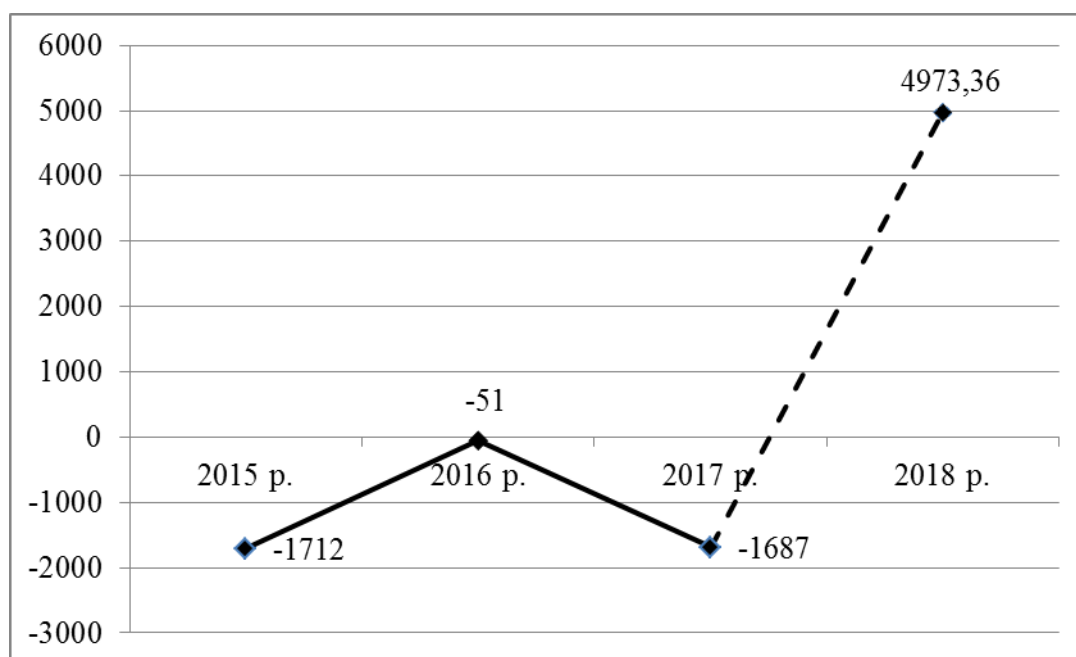

Рисунок 3.1 – Плановий прибуток ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» на 2018 р., тис. грн.

Джерело: побудовано автором

Залежно від особливостей діяльності та організаційної структури підприємства (холдинг, бізнес-група, концерн тощо) визначаються стратегічні цілі, що обумовлюють пріоритетні форми і напрямки інвестування. Слід зазначити, що стратегія розвитку акціонерного товариства не є незмінною, вона

вимагає періодичного коригування залежно від змін зовнішніх та внутрішніх факторів.

Зазначимо, що стратегічні цілі діяльності підприємства являють собою подані і у формалізованому вигляді бажані параметри його стратегічного розвитку, що знаходять безпосереднє відображення у відповідних фінансових планах.

Слід підкреслити, що взаємозв'язок стратегічного та поточного фінансового планування забезпечується в процесі реалізації наступних основних завдань:

- визначенні стратегічні цілі діяльності та розвитку акціонерного товариства підлягають формалізації та знаходять відображення у відповідних фінансово-економічних показниках, таких як: дохід від реалізації продукції, собівартість реалізованої продукції, дохід від участі в капіталі. Валовий та чистий прибуток, потік реальних грошей від інвестиційної, операційної та фінансової діяльності та інше;

- фінансова інформація опрацьовується, систематизується згідно з вимогами до її розкриття для різних груп користувачів та знаходить відображення у відповідних фінансових планах та звітах;

- визначаються фінансові умови, необхідні для реалізації довгострокових та короткострокових фінансових рішень, у т.ч. обсяги фінансових ресурсів, що залучаються з відповідних джерел; рівень відсоткової ставки, плановий рівень показників рентабельності: активів, виробничої діяльності, власного капіталу, інвестицій, обсяги емісії корпоративних цінних паперів та планів розміщення акцій та інше;

- здійснюється коригування фінансових планів в процесі реалізації стратегічних фінансових цілей щодо діяльності акціонерного товариства на товарних, грошових ринках, ринках капіталу, здійснюється узгодження фінансових умов щодо взаємовідносин з дочірніми підприємствами та інше.

Зазначимо, що стратегічні цілі діяльності підприємства являють собою подані і у формалізованому вигляді бажані параметри стратегічного розвитку підприємства, що знаходять безпосереднє відображення у фінансових планах.

Нами було проаналізовано декілька етапів формування стратегічних рішень на підприємстві, але саме для ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» обрані наступні можливі етапи формування стратегічних рішень, які наведені на рис. 3.2.

Рисунок 3.2 – Застосування алгоритму формування стратегічних рішень в процесі фінансового планування ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за джерелом [81]

Зазначивши дерево цілей можна перейти до SWOT-аналізу підприємства в якому аналізуються всі слабкі та сильні сторони підприємства.

Розвиток бізнесу та зростання конкуренції на основних капіталомістких ринках давно показали, що управління сучасним підприємством без автоматизації бізнес-процесів неминуче призведе до втрати росту обсягу продажу то в перспективі втрати окремого напрямку бізнесу. Достатньо великого розповсюдження в Україні набули ERP системи, які впроваджуються широким колом компаній, здебільшого середніми та великими, с кінцевою метою таких проваджень є ефективне виконання функцій обробки матеріального постачання та управління резервами. Але більшість таких впроваджень все ще залишає занадто великий масив інформації для прийняття управлінських рішень керівництвом компанії, яке повинно оперувати значною кількістю звітів та таблиць. Давно встало очевидним, що автоматизація потребує не тільки облік, а такі необхідні управлінням функції як планування, аналіз та контроль.

Завдання, які вирішуються ERP системами, можна поділити на три рівня: облік, планування, управління в реальному часі. Обертати найбільш важливі завдання можна як по вертикалі (по вище переліченим рівням), так и по горизонталі (по ділянкам діяльності: рух грошових коштів, товарно- матеріальних цінностей, договірні відносини чи виробництво). Для підприємства ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» найбільш актуальний сьогодні є повний облік, на базі якого і можна розвивати оперативне планування.

Облік тільки частково приходить на допомогу бухгалтерії в складені балансу та звітів в податкову інспекцію. З точки зору управління фінансами, мета обліку – отримання оперативної та достовірної інформації про життєдіяльність компанії. Саме на це покликані повно функціональні системи фінансового планування та бюджетування. Існує декілька особливостей, які треба враховувати аналізуючи побудову таких систем за допомогою інформаційних технологій:

- інформаційна система забезпечує підтримку тільки формалізованих процесів;
- концепція побудови системи спирається на стандарт ERP який не завжди

регламентує тільки операційні бізнес-процеси;

- більшість компаній будують свою діяльність на диверсифікації бізнесу.

Автоматизація управління такими підприємствами достатньо ускладнена, коли ставиться завдання консолідувати в рамках єдиної системи різні за суттю бізнес-процеси, принципи обліку та планування.

Підприємство як єдине ціле, потребує координації та планування діяльності. Перш за все це потрібно керівництву компанії. Для вирішення саме таких задач існують спеціалізовані програмні продукти для фінансового планування та бюджетування. Їх роль в якості програмного забезпечення, яке використовується для корпоративного управління, складеться інтеграція процесів планування, обліку та контролю на рівні всього підприємства. Системи фінансового планування за своєю суттю є аналітичними інструментами призначеними для накопичення і аналізу управлінської інформації, яка представляються у вигляді складних таблиць. Вони найбільш прийнятні для розробки та аналізу планів. Такі системи не передбачають безпосередньої реєстрації кожної господарської операція. Тому дані про фактичне виконання фінансового плану або вводяться вручну в агрегованому вигляді (як сума за окремий період по бюджетній статті), або необхідні данні отримуються із облікової системи, обробляються та імпортується в систему бюджетування автоматизованим способом. Після цього з'являється можливість проведення порівняльного план-факт аналізу [78].

Практика застосування свідчить про повну діяльність автоматизованої системи вище переліченому набору функціонально-технічних вимог. Але ступінь реальної відповідальності важко перевірити навіть після провадження системи. Необхідно визначити ступінь готовності самого підприємства до проведення заходів по автоматизації планування. Під ступенем готовності розуміються організаційна та технічна зрілість компанії. Організаційна зрілість – це ступінь формалізації існуючого на даний час способу планування як бізнес процесу. Технічна зрілість – рівень оснащеності робочих місць програмними засобами та ступінь їх використання персоналом.

Процес розподілу фінансових ресурсів на підприємстві є досить індивідуалізований. Тому, для побудови ефективної системи слід брати до уваги розвиток планування на підприємстві в ретроспективі.

Успішне впровадження буде мати наступні результати: зменшення часу погодження бюджетів та планів, що робить планування більш детальним та ефективним, а також підвищити точність та оперативність реагування на відхилення; глибока деталізація обліку (ефективний процес планування дозволяє залучати обмежену кількість виконавців шляхом розподілу повноважень, що підвищує достовірність обліку); легкість внесення змін в модель плану та регламент планування при зростанні рівня автоматизації системи (легкість внесення змін знижується по причині технічних обмежень, що в свою чергу призводить до зіпсування вище вказаних показників); створення єдиної системи управлінської звітності (єдина інтегрована середа для складання управлінської звітності забезпечує отримання керівництвом підприємства достовірної фінансової звітності). Окрім вище переліченого практична користь для керівництва підприємства встановлюється в зменшенні ролі людського фактору в процесі планування. В результаті має суттєво покращитися точність планових показників, що в свою чергу, збільшує відповідальність співробітників за підготовку планів та додержання ліміту, а також покращується контроль виконання бюджету.

3.3 Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника

Сучасний етап розвитку української економіки суттєво відрізняється від попереднього етапу, який носив перехідний характер. Суб'єкти господарювання за умов перехідної економіки, яка характеризувалася швидким темпом побудови ринкових відносин, не звертались до інструментів

стратегічного управління, а були зорієнтовані в діяльності на вирішення поточних питань підприємства. Одночасно зі становленням ринкових відносин в Україні відбуваються якісні зміни в системі управління підприємством в напрямку побудови зорієнтованої на майбутнє стратегії, заснованої на діалектичному зв'язку між намаганням забезпечити прибутковість, а також стабільність й передбаченність економічних процесів. В якості інструментів досягнення поставлених цілей виступають заходи стратегічного планування, фінансового аналізу, організаційного проектування, які раніш мали лише теоретичне значення.

Одним з основних елементів стратегічного управління підприємством є планування його фінансової діяльності, яке може бути здійснено на основі визначення поточного фінансового стану і прогнозування його динаміки на майбутні періоди. Ці питання вирішуються в рамках здійснення фінансового аналізу діяльності підприємства. До сучасного моменту в світовій практиці склалися достатньо стабільні підходи до фінансового аналізу та формування висновків і рекомендацій за його результатами. Ізмайлова К.В. застосувала системний підхід до вивчення питання аналізу фінансового стану підприємства [32], в рамках розробки цієї теми були розглянуті поширені методики оцінки фінансового стану підприємства та прогнозування показників фінансового стану на перспективу.

Аналогічних позицій щодо цього питання дотримуються Ковальов А. І. [38] та Мец В.О. [37], які аналогічно до попереднього автора пропонують методи вертикального та горизонтального аналізу фінансової звітності та коефіцієнтний метод як інструментарій для оцінки фінансового стану підприємства. Недоліки щодо запропонованих цими авторами методик сформульовані та обгрунтовані Ларікова Т.В [49], яка пропонує застосування інтегральної методики як альтернативного інструмента оцінки фінансового стану підприємства, позбавленого багатьох недоліків коефіцієнтного метода та метода аналізу динаміки показників фінансової звітності підприємства. Тема щодо застосування інтегральної оцінки фінансового стану підприємства більш

детально розглядається в наукових публікаціях Т.Г.Бень [5], в яких описується методика оцінки фінансового стану підприємства за допомогою розрахунку інтегрального показника, наведені відповідні формули та запропоновані критерії добору коефіцієнтів, що входять до складу інтегрального показника. Результатом досліджень А.В.Пахомової [61] щодо методів оцінки фінансового стану підприємства є побудова схеми здійснення комплексного аналізу діяльності підприємства, що базується на послідовній деталізації показників фінансового стану підприємства.

Аналіз літературних видань та практики вітчизняних підприємств щодо фінансового аналізу дає змогу стверджувати, що на сучасному етапі відсутній достатньо ефективний метод оцінки фінансового стану підприємства. В той же час результати розробок нових методик зарубіжними дослідниками не можуть бути використані вітчизняними підприємствами, що обумовлюється неспроможністю розроблених моделей дати адекватну оцінку стану тих підприємств, які функціонують в умовах, що відрізняються від умов, для яких були визначені параметри моделей. Тому цілком закономірною є спрямованість сучасних вітчизняних досліджень в області фінансового аналізу на пошук нових підходів щодо оцінки фінансового стану підприємства, які б враховували особливості функціонування підприємств України. В цьому напрямку перевага віддається розробці методики оцінки фінансового стану підприємства з використанням інтегрального показника. Але на цей час відсутній повністю закінчений та позбавлений недоліків алгоритм здійснення такої. Тому пар розв'язання цього завдання взято за мету досліджень, результати яких узагальнені та освічені авторами даної статті. Розв'язання даної проблеми було визначено за необхідне авторами в процесі дослідження методик аналізу фінансового стану підприємств, в рамках якого були проаналізовані недоліки та переваги традиційних підходів та методик.

Проведене теоретичне дослідження дозволяє підрозділити існуючі методики фінансового аналізу на такі групи:

1. Трансформаційні, що направлені на перетворення звітності в більш

зручний для сприйняття вид. Блок трансформаційних методик носить описувальний характер.

2. Якісні методики, які підрозділяються на методики вертикального, горизонтального аналізу, аналізу ліквідності балансу та формалізовані анкетні схеми.

3. Коефіцієнтний аналіз, який базується на розрахунку відносних показників на основі даних статистичної фінансової звітності.

4. Інтегральні методики оцінки фінансового стану підприємства передбачають синтезування фінансових індикаторів в комплексні конструкції.

Перші три групи методик можна віднести до традиційних, які широко розповсюджені в практиці фінансового аналізу на підприємствах. Але на нашу думку найбільш перспективними в практичному плані виступають інтегральні підходи як найбільш результативні. Основним недоліком традиційних методик фінансового аналізу діяльності підприємства є відсутність загальної оцінки фінансового стану підприємства. Ця проблема вирішується за допомогою застосування інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства.

Ми пропонуємо ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» удосконалити алгоритм аналізу фінансового стану підприємства на основі розрахунку інтегрального показника та ввести його до системи антикризового управління підприємством. Ми визначили за необхідне вивчити базу запропонованих в літературі заходів і на основі їх узагальнення сформулювати логічно послідовну схему здійснення оцінки фінансового стану підприємства (рис. 3.3), що на відміну від підходу, застосованого в другому розділі, включає оцінку стану підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників та коефіцієнтів, тобто додано показники прибутковості та рентабельності, що дозволить більш об'єктивно робити висновки про ефективність діяльності підприємства.

Результатом нашого дослідження стала побудова алгоритму визначення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства, який передбачає наступні етапи:

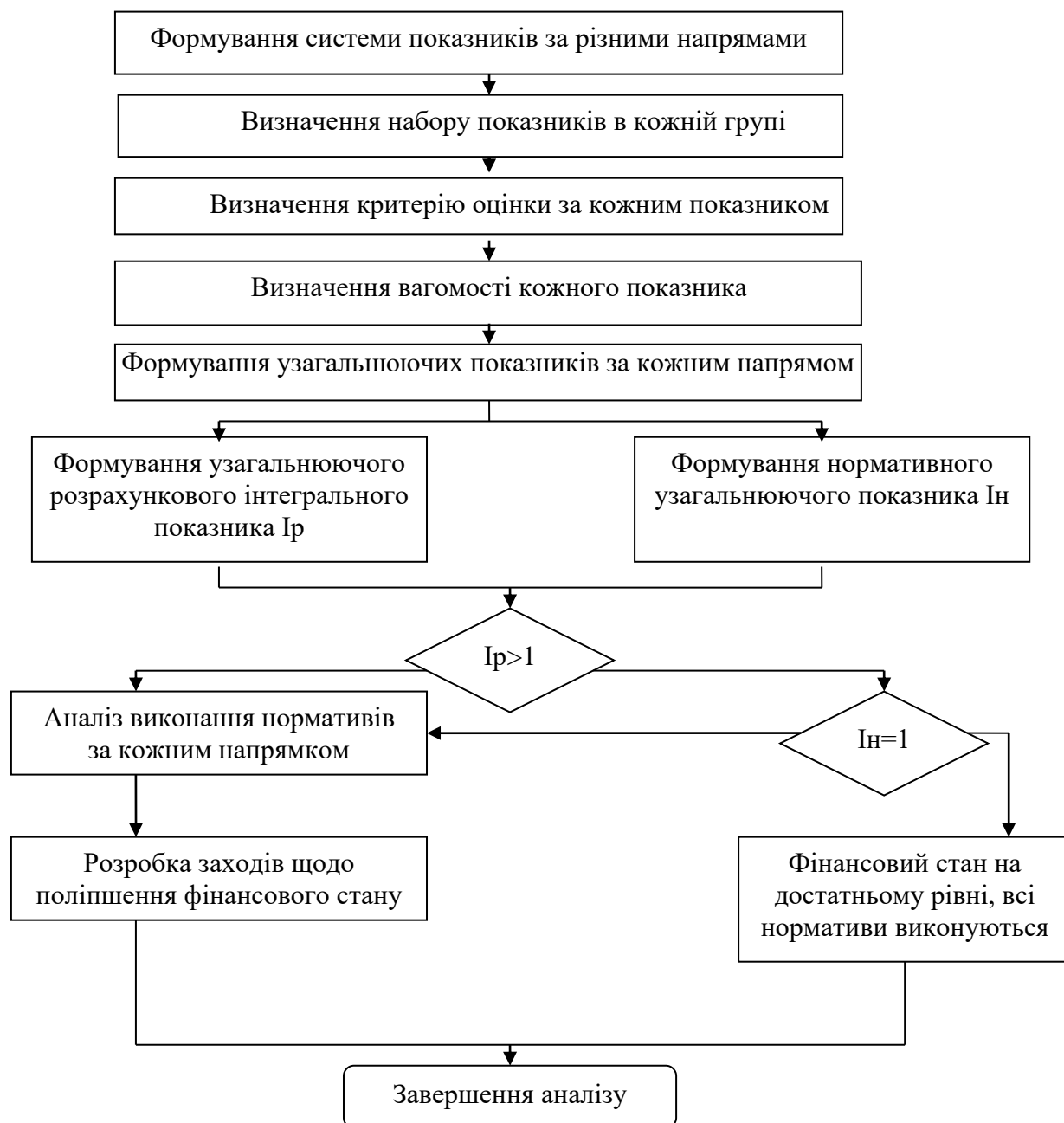

Рисунок 3.3– Алгоритм аналізу фінансового стану підприємства на основі розрахунку інтегрального показника [53]

1. Формування вихідної системи показників за напрямками оцінки: платоспроможність підприємства, якість активів, фінансова стійкість, майновий стан.
2. Визначення набору коефіцієнтів за кожним з обраних напрямків за допомогою кореляційного аналізу взаємозв'язків між окремими коефіцієнтами.
3. Визначення для кожного коефіцієнта критичного значення.

4. Визначення вагомості окремих коефіцієнтів методом експертних оцінок.
5. Формування узагальнюючих показників за кожним із напрямків з урахуванням відібраних на другому етапі окремих коефіцієнтів і їхньої вагомості.
6. Формування інтегрального показника фінансового стану підприємства з урахуванням всіх аналітичних напрямків, за якими на попередньому етапі були визначені узагальнюючі показники.
7. Розрахунок нормативного інтегрального показника.
8. Порівняння нормативного та фактичного інтегральних показників фінансового стану підприємства
9. Формулювання висновків за результатами попереднього аналізу та розробка заходів щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Даний підхід дає можливість комплексно оцінювати фінансовий стан підприємства за допомогою одного інтегрального показника, а також прогнозувати фінансовий стан підприємства на попередні періоди. Розглянемо більш детально кожний з етапів оцінки фінансового стану.

Етап 1. Формування системи показників за напрямками може бути здійснено на базі теоретичних досліджень та класифікації фінансових показників, що широко освітлені в науково-теоретичних роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників в області фінансового аналізу. При цьому слід зауважити, що кожен з авторів пропонує власний погляд на класифікацію фінансових показників, їх розрахунок та склад кожної з пар показників. Тому на парат етапі головною метою є добір щонайбільшої бази фінансових показників діяльності підприємства, які призначені для аналізу фінансового стану. Доцільність використання кожного з них буде оцінена на наступних етапах інтегрального підходу щодо фінансової діагностики підприємства.

Етап 2. Розробці інтегрального показника повинний передувати ретельний аналіз і вибір показників, що характеризують всі аспекти фінансового стану підприємства. Для цього використовують статистичний чи експертний метод оцінки і добору. Експертним методом користується практично кожний автор, який спеціалізується в області фінансового аналізу,

коли віддає перевагу тим або іншим фінансовим показникам. Статистичний підхід базується на застосуванні інструментів статистичного дослідження. Для дотримання об'єктивності аналізу доцільніше використати статистичний підхід, який базується на застосуванні математичного апарату [53].

Розглянемо його більш детально та побудуємо його алгоритм, який повинен, на наш погляд, будуватись з наступних етапів:

А. Визначення кореляційного взаємозв'язку між фінансовими коефіцієнтами.

Для визначення кореляційного взаємозв'язку ми пропонуємо використовувати наступну формулу:

$$r_{xy} = \frac{\sum X \times Y - \frac{\sum X \times \sum Y}{n}}{\sqrt{\left[\sum X^2 - \frac{(\sum X)^2}{n} \right] \times \left[\sum Y^2 - \frac{(\sum Y)^2}{n} \right]}}, \quad (3.5)$$

де X, Y – ряди ознак,

n – число пар даних.

Вхідними даними для дослідження виступають коефіцієнти, згруповані за напрямками дослідження. Усі показники необхідно привести до однакових одиниць виміру, що забезпечить можливість їхнього математичного об'єднання. В випадку, коли діагностика фінансового стану підприємства здійснюється зовнішніми дослідниками, які не мають повного доступу до інформаційної бази підприємства, усі показники обчислюються на базі фінансової звітності підприємства.

В. Групування фінансових коефіцієнтів за ступенем кореляційного взаємозв'язку доцільно здійснювати з використанням шкали Чеддока. Високі показники коефіцієнтів кореляції (більш 0,7) свідчать про високий взаємозв'язок між фінансовими коефіцієнтами, тобто, у визначеній мірі, про дублювання інформації, що характеризує фінансовий стан підприємства.

Коефіцієнти кореляції зі значеннями від 0,5 до 0,7, а особливо менш 0,3 характеризують невеликий взаємозв'язок. Отже, набір з подібних коефіцієнтів може характеризувати фінансовий стан підприємства більш докладно з різних сторін.

С. Відбір фінансових коефіцієнтів, що мають слабку кореляційну залежність. Таким чином за допомогою статистичного метода визначається набір коефіцієнтів за кожним з напрямків оцінки фінансового стану підприємства.

Д. Визначення критичних значень для кожного з коефіцієнтів.

Етап 3. Застосування інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства передбачає попереднє визначення нормативних значень за кожним з показників та їх вагомості, тобто параметрів розрахунку інтегрального показника. Дослідження та узагальнення вітчизняного досвіду та практики господарювання на підприємствах свідчать про відсутність уніфікованої системи показників для визначення фінансового стану підприємства. Це ускладнює і фактично робить неможливим здійснення адекватної оцінки фінансового стану підприємства. Рекомендовані в вітчизняній та зарубіжній літературі нормативні значення не враховують специфіки діяльності окремого підприємства та динаміки фінансових результатів діяльності підприємства. Для визначення нормативних показників фінансового стану підприємства треба провести статистичне дослідження сукупності фінансової звітності підприємств, що повинні бути згруповані за сферою діяльності.

Етап 4. Встановлення рівня вагомості є наступним етапом, який характеризує важливість окремого коефіцієнта для об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства. Вагомість коефіцієнтів може суттєво відрізнятися залежно від виду діяльності підприємства та інших його особливостей. Для одного й того самого підприємства у різні періоди вагомість окремих коефіцієнтів може змінюватися. Зазвичай рівень вагомості окремих коефіцієнтів визначається шляхом експертних оцінок фахівців.

Етап 5. Формування узагальнюючого показника за кожним з напрямів. Для рішення цього завдання доцільно звернутися до розрахунку середньої геометричної або середньої арифметичної зваженої.

Узагальнюючі показники розраховуються за кожним із напрямків з урахуванням відібраних на другому етапі окремих коефіцієнтів і їхньої вагомості. Для формування інтегрального показника за кожним з окремих коефіцієнтів визначається ступінь досягнення критичного рівня як відношення фактичного значення до критичного. Всі узагальнюючі показники розраховуються за єдиною методикою, наприклад, як це пропонується Бень Т.Г. та Довбань С.Б. [5]. При цьому можливе використання двох методів їхнього розрахунку:

– як середня геометрична величина ступеня досягнення коефіцієнтами їхнього критичного значення (формула 3.6):

$$ОП = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n (K\Phi_i / KН_i)^{a_i}}, \quad (3.6)$$

де $K\Phi_i$, $KН_i$ – відповідно фактичне і нормативне значення i -го коефіцієнта;
 a_i – вагомість i -го коефіцієнта

– як середня арифметична зважена величина (формула 3.7):

$$ОП = \frac{\sum_{i=1}^n a_i \frac{K\Phi_i}{KН_i}}{\sum_{i=1}^n a_i}, \quad (3.7)$$

Ми пропонуємо додати деякі уточнення в розрахунок ступеня досягнення критичного рівня фактичним показником оцінки фінансового стану підприємства. Його рівень слід розраховувати як відношення фактичного значення до критичного у разі, коли позитивною є тенденція до збільшення коефіцієнту і як відношення критичного значення до фактичного у разі, коли

позитивною є тенденція до зменшення коефіцієнту.

Етап 6. Формування інтегрального показника фінансового стану підприємства з урахуванням всіх узагальнюючих показників. Інтегральний показник залежить від рівня платоспроможності, рівня фінансової незалежності і рівня якості активів і визначається як їхня середня геометрична величина. Цей показник може приймати фактичне чи нормативне значення в залежності від того, які види узагальнюючих показників використовується при його розрахунку [5].

Інтегральний показник фінансової стійкості розраховується за формулами:

$$I = \frac{\beta_1 \times PP + \beta_2 \times FH + \beta_3 \times RA}{\beta_1 + \beta_2 + \beta_3}, \quad (3.8)$$

$$I = \sqrt[\beta_1 + \beta_2 + \beta_3]{PP^{\beta_1} \times FH^{\beta_2} \times RA^{\beta_3}}, \quad (3.9)$$

де I – фінансовий стан;

PP – рівень платоспроможності підприємства;

FH – рівень фінансової незалежності підприємства;

RA – рівень якості активів.

β_1 , β_2 , β_3 – коефіцієнти вагомості відповідних узагальнюючих показників.

Даний підхід дає можливість комплексно оцінювати фінансовий стан підприємства за допомогою одного інтегрального показника.

Етап 7. У випадку аналізу відхилень необхідно використовувати нормативний інтегральний показник. Якщо він дорівнює одиниці, отже, відхилення в значеннях фінансових коефіцієнтів відсутні, і подальший аналіз не доцільний. Якщо він приймає значення менше одиниці, варто проаналізувати узагальнюючі показники за аналітичними напрямками.

Етап 8. Якщо існує необхідність установити фактичний рівень фінансового стану, у цьому випадку використовуються обидва показники й аналіз проводиться за наступною методикою:

- Якщо фактичний інтегральний показник більше одиниці чи дорівнює одиниці, а нормативний інтегральний показник дорівнює одиниці, фінансова стійкість підприємства перебуває на нормальному рівні, і всі нормативи виконуються. Чим більше фактичний інтегральний показник, тим вище рівень фінансової стійкості підприємства.

- Якщо фактичний інтегральний показник більше одиниці чи дорівнює їй, а нормативний інтегральний показник нижче одиниці, фінансова стійкість підприємства не може вважатися бездоганною, тому що підприємство має проблеми у виконанні окремих нормативів. У цьому випадку варто проаналізувати кожний з узагальнюючих показників, а також окремі показники, що формують узагальнюючі коефіцієнти.

- Якщо і фактичний, і нормативний інтегральні показники не перевищують одиницю, тоді фінансова стійкість підприємства перебуває в незадовільному стані. Необхідно направити зусилля на розробку антикризової програми.

Етап 9. На останньому етапі формулюються узагальнюючі висновки щодо фінансового стану підприємства та розробляються заходи, спрямовані на поліпшення фінансового стану. В цьому випадку, інтегральна оцінка фінансового стану підприємства також має певні переваги, тому що в її основі лежить принцип диференційного аналізу, що спрощує процес вияву слабких місць в фінансовому стані підприємства.

Отже, за допомогою інтегральної оцінки можна не лише визначити фінансовий стан підприємства, а й слабкі місця, які негативно впливають на загальне становище та окреслити напрямки розробки заходів щодо поліпшення існуючого стану. На основі інтегральної оцінки фінансового стану підприємства можна спрогнозувати рівень фінансового стану на майбутні періоди.

Висновки за розділом 3

Дослідження шляхів забезпечення фінансової стійкості ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» дали можливість дійти висновків:

1. Обґрунтовано, що структурні зрушення в економіці, нестабільність зовнішнього середовища, недосконалість законодавства вимагають перегляду вироблених стереотипів управлінського мислення й переходу до нових форм і методів системи управління. Головною проблемою управління всередині підприємства стає адекватність стимулів і форм взаємодії параметрів об'єкта і суб'єкта управління умовам і методам розв'язання завдань виробництва, його ефективності. Висока ймовірність виникнення й розвитку кризи в процесі діяльності будь-якого підприємства зумовлює необхідність здійснення спеціалізованого антикризового управління. Антикризове управління підприємством – це тип управління, спрямований на виявлення ознак кризових явищ та створення відповідних передумов для їх своєчасного запобігання, послаблення, подолання з метою забезпечення життєдіяльності суб'єкта підприємницької діяльності, недопущення ситуації його банкрутства. Визначено, що антикризове управління ґрунтується на глибокій оцінці фінансово-господарського стану підприємства та розробці антикризових заходів, що дозволяє підприємству передбачити й уникнути банкрутство, а також підвищити ефективність його діяльності. Реалізація антикризового управління для ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» покликана стабілізувати процес функціонування підприємства, збільшити його гнучкість, адаптивність та стійкість до змін зовнішнього середовища та дії негативних факторів, а також забезпечити більшу високу ефективність використання наявних ресурсів та досягнення прибуткової діяльності. Завчасна підготовка програми антикризових заходів допоможе значно мінімізувати негативний вплив кризових явищ на підприємство і дозволить йому бути успішним і конкурентоздатним в умовах кризи.

2. Основними напрямками покращення фінансового стану для ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» виявлено підвищення його прибутковості, а саме за рахунок: зниження собівартості продукції та планування. Доведено, що планування прибутку за рахунок пошуку резервів його збільшення на майбутні періоди, а саме: зростання прибутку за рахунок збільшення обсягу реалізації та зниження собівартості реалізованої продукції до рівня 2016 р. (при якій фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування становив 0), спричинить скорочення збитку та зростання прибутку на 6660,36 тис. грн до значення 4973,36 тис. грн. і досягнення рентабельної діяльності – резерв зростання планової рентабельності при визначеному прибутку складе – 5,4 %.

Одним із шляхів удосконалення оцінки фінансового стану підприємства є впровадження спеціалізованих програмних продуктів для фінансового планування. Системи фінансового планування за своєю суттю є аналітичними інструментами призначеними для накопичення і аналізу управлінської інформації, яка представляються у вигляді складних таблиць. Вони найбільш прийнятні для розробки та аналізу планів. Практика застосування свідчить про повну діяльність автоматизованої системи необхідному набору функціонально-технічних вимог. Необхідно визначити ступінь готовності самого підприємства до проведення заходів по автоматизації планування, тобто організаційна та технічна зрілість компанії.

3. Проведене теоретичне та аналітичне дослідження дозволило підрозділити існуючі методики оцінки фінансового стану підприємства на такі групи: трансформаційні (направлені на перетворення звітності в більш зручний для сприйняття вид); якісні методики (підрозділяються на методики вертикального, горизонтального аналізу, аналізу ліквідності балансу та формалізовані анкетні схеми); коефіцієнтний аналіз (базується на розрахунку відносних показників на основі даних статистичної фінансової звітності); інтегральні методики (передбачають синтезування фінансових індикаторів в комплексні конструкції).

В результаті нашого дослідження побудовано алгоритм визначення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства, який передбачає наступні етапи: формування вихідної системи показників за напрямками оцінки: платоспроможність підприємства, якість активів, фінансова стійкість, майновий стан, прибутковість та рентабельність; визначення набору коефіцієнтів за кожним з обраних напрямків за допомогою кореляційного аналізу взаємозв'язків між окремими коефіцієнтами; визначення для кожного коефіцієнта критичного значення; визначення вагомості окремих коефіцієнтів методом експертних оцінок; формування узагальнюючих показників за кожним із напрямків з урахуванням відібраних на другому етапі окремих коефіцієнтів і їхньої вагомості; формування інтегрального показника фінансового стану підприємства з урахуванням всіх аналітичних напрямків, за якими на попередньому етапі були визначені узагальнюючі показники; розрахунок нормативного інтегрального показника; порівняння нормативного та фактичного інтегральних показників фінансового стану підприємства; формулювання висновків за результатами попереднього аналізу та розробка заходів щодо поліпшення фінансового стану підприємства. Даний підхід дає можливість комплексно оцінювати фінансовий стан підприємства за допомогою одного інтегрального показника, а також прогнозувати фінансовий стан підприємства на попередні періоди, та, на відміну від підходу, застосованого в другому розділі, включає оцінку стану підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників та коефіцієнтів, тобто додано показники прибутковості та рентабельності.

ВИСНОВКИ

Дослідження комплексної оцінки фінансового стану підприємства як передумови забезпечення його фінансової стійкості дало підстави для наступних висновків:

1. Визначено, що фінансовий стан підприємств – це поняття багатогранне, комплексне і достатньо неоднозначне та є результатом взаємодії всіх елементів фінансових відносин, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників та індикаторів, які відображають наявність, розміщення і використання економічних ресурсів суб'єкта господарювання. З'ясовано, що комплексна оцінка фінансового стану підприємства полягає у визначенні повноти та якості отримання фінансових результатів, оцінці динаміки абсолютних і відносних показників, з'ясуванні спрямованості, ступеню впливу факторів на зміну прибутку і рентабельності, визначенні можливих резервів їх зростання та пошуку резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцненні комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконанні ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

2. Досліджено, що найбільш поширеними прийомами, методами та моделями оцінки фінансового стану є балансові методи і моделі, коефіцієнтна оцінка, рейтингова оцінка, інтегральна комплексна оцінка, оцінка ймовірності банкрутства на основі статистичних моделей. Доведено, що комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта, дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в конкурентних ринкових умовах. Оцінка майнового та фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для прийняття різноманітних управлінських та фінансових напрямків виробничого розвитку, залучення чи здійснення інвестицій тощо. Результати дослідження методик оцінки фінансового стану підприємства за різними вітчизняними авторами,

дали підстави для висновку, що не лише про відсутність єдиної системи оціночних показників для визначення ступеня стійкості фінансового стану підприємства, але й про наявність різних назв для показників, розрахованих за одним і тим самим алгоритмом, і однакових назв для індикаторів, обчислених різними способами. Усе це вказує на те, що методика фінансової оцінки в Україні потребує доробки та удосконалення. Визначено, що формування єдиної системи методичних підходів щодо оцінки фінансового стану підприємства та розробка детального алгоритму їх застосування сприятиме, по-перше, об'єктивному визначенню статичної і потенційної можливості розвитку фінансово-господарської діяльності підприємств та їх забезпеченню фінансовими ресурсами; по-друге, підвищенню якості прийняття управлінських рішень, що, в підсумку, забезпечуватиме збільшення фінансових результатів та досягнення тактичних та стратегічних цілей функціонування підприємств різних галузей економіки.

3. З'ясовано, що в результаті використання інтегральної оцінки фінансового стану можливо побачити проблемні сторони фінансового стану підприємства та розробити заходи щодо підвищення ліквідності, платоспроможності, виявити резерви підвищення ефективності функціонування підприємства та попередити виникнення фінансової кризи. Доведено, що інтегральна оцінка фінансового стану дає можливість в узагальненому вигляді представити діяльність підприємства на ринку та визначити рейтинг ефективності його господарювання. Це дозволить суб'єктам ринкових відносин визначитись із найефективнішими способами інвестування капіталу і очікувати зростання віддачі від використовуваних ресурсів в умовах їх обмеженості. Запропонована методика може використовуватися у діяльності вітчизняних підприємствах України, так і за кордоном. Це пояснюється її універсальністю, повнотою множини оцінювальних параметрів, а також простотою розрахунків. Виходячи з проведеного дослідження, можна стверджувати, що універсальність та адекватність запропонованої моделі дозволяє покласти її в основу

прогнозування фінансового стану підприємства, тому подальшої розробки потребує методика прогнозування фінансового стану виробничих підприємств.

4. Досліджено, що ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» – це стабільне виробниче підприємство, яке постійно розширює обсяги своєї діяльності і знаходиться в задовільному фінансовому стані. Протягом 2015-2016 рр. наявні негативні тенденції в прибутковості, зменшилася вартість власного капітал, однак зросла вартість майна. Ситуація дещо покращилась за 2016-2017 рр., особливо щодо прибутковості та рентабельності, спостерігаємо зменшення збитку порівняно з 2015 роком, проте значним його зростанням проти 2016 р., також спостерігаємо деяке скорочення обсягу оборотного капіталу. Підприємство є платоспроможним та здатне своєчасно розраховуватися зі своїми боргами та має задовільний фінансовий стан.

5. За результатами комплексної оцінки фінансового стану підприємства на основі основних груп показників, визначено, що протягом 2015-2017 рр. баланс підприємства є абсолютно ліквідним, що свідчить про достатню кількість коштів для погашення поточних зобов'язань. Оскільки в аналізованих роках діяльність ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» характеризується такою нерівністю $E1, E2, E3 > 0$, то підприємство мало абсолютну фінансову стійкість, що є свідченням стабільної діяльності, особливо в складних фінансово-економічних умовах господарювання України. Фінансовий стан акціонерного товариства знаходиться у нормальному стані. Про це свідчать коефіцієнт стійкості економічного зростання і коефіцієнт заборгованості та коефіцієнт забезпеченості товарів власними коштами, позначки яких задовольняють нормативні значення, що є підтвердженням попередніх розрахунків та свідченням того, що у товариства немає проблем з ліквідністю та платоспроможністю. Коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом 2015–2017 рр. мав не стійку тенденцію, однак його значення показує, що поточні зобов'язання підприємство здатне погасити негайно за рахунок наявних грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, що є знову

позитивною характеристикою фінансового стану підприємства. Про погіршення фінансового стану свідчить високе значення коефіцієнта фінансової напруженості та низьке коефіцієнта забезпеченості запасів і затрат власними коштами. Показники ділової активності ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках позитивно характеризують діяльність підприємства, а саме власний капітал використовується підприємством ефективно, спостерігаємо збільшення швидкості оборотності запасів, готової продукції, кредиторської заборгованості та зростання ефективності їх використання, що позитивно відображається на діловій активності підприємства. Негативним показником для фінансового стану є від'ємні значення рентабельності у ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» у 2015-2017 роках через наявність збитку, однак підприємство має тенденцію до його скорочення.

6. Обґрунтовано, що для інтерпретації інтегральної оцінки доцільно використовувати метод рейтингової оцінки. В основі визначення класу (рівня) фінансового стану лежать граничні значення показників та їхній рейтинг. В результаті аналітичних розрахунків вазначено, що інтегральна оцінка фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р. склала 110 балів, що відповідає I класу і дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства вище нормального, що свідчить про високий рівень показників ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості. Інтегральна оцінка фінансового стану ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» за 2017 р. підтвердила результати комплексної оцінки фінансового стану підприємства, що протягом 2015-2017 рр. баланс підприємства є абсолютно ліквідним, що свідчить про достатній обсяг коштів для погашення поточних зобов'язань, також підприємство мало у 2017 р. абсолютну фінансову стійкість, хоча є збитковим та має від'ємну рентабельність, що є негативною характеристикою діяльності.

7. Обґрунтовано, що структурні зрушення в економіці, нестабільність зовнішнього середовища, недосконалість законодавства вимагають перегляду

вироблених стереотипів управлінського мислення й переходу до нових форм і методів системи управління. Головною проблемою управління всередині підприємства стає адекватність стимулів і форм взаємодії параметрів об'єкта і суб'єкта управління умовам і методам розв'язання завдань виробництва, його ефективності. Висока ймовірність виникнення й розвитку кризи в процесі діяльності будь-якого підприємства зумовлює необхідність здійснення спеціалізованого антикризового управління. Антикризове управління підприємством – це тип управління, спрямований на виявлення ознак кризових явищ та створення відповідних передумов для їх своєчасного запобігання, послаблення, подолання з метою забезпечення життєдіяльності суб'єкта підприємницької діяльності, недопущення ситуації його банкрутства. Визначено, що антикризове управління ґрунтується на глибокій оцінці фінансово-господарського стану підприємства та розробці антикризових заходів, що дозволяє підприємству передбачити й уникнути банкрутство, а також підвищити ефективність його діяльності. Реалізація антикризового управління для ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» покликана стабілізувати процес функціонування підприємства, збільшити його гнучкість, адаптивність та стійкість до змін зовнішнього середовища та дії негативних факторів, а також забезпечити більшу високу ефективність використання наявних ресурсів та досягнення прибуткової діяльності. Завчасна підготовка програми антикризових заходів допоможе значно мінімізувати негативний вплив кризових явищ на підприємство і дозволить йому бути успішним і конкурентоздатним в умовах кризи.

8. Основними напрямками покращення фінансового стану для ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів» виявлено підвищення його прибутковості, а саме за рахунок: зниження собівартості продукції та планування. Доведено, що планування прибутку за рахунок пошуку резервів його збільшення на майбутні періоди, а саме: зростання прибутку за рахунок збільшення обсягу реалізації та зниження собівартості реалізованої продукції до рівня 2016 р. (при якій фінансовий результат від звичайної діяльності до

оподаткування становив 0), спричинить скорочення збитку та зростання прибутку на 6660,36 тис. грн до значення 4973,36 тис. грн. і досягнення рентабельної діяльності – резерв зростання планової рентабельності при визначеному прибутку складе – 5,4 %.

Одним із шляхів удосконалення оцінки фінансового стану підприємства є впровадження спеціалізованих програмних продуктів для фінансового планування. Системи фінансового планування за своєю суттю є аналітичними інструментами призначеними для накопичення і аналізу управлінської інформації, яка представляються у вигляді складних таблиць. Вони найбільш прийнятні для розробки та аналізу планів. Практика застосування свідчить про повну діяльність автоматизованої системи необхідному набору функціонально-технічних вимог. Необхідно визначити ступінь готовності самого підприємства до проведення заходів по автоматизації планування, тобто організаційна та технічна зрілість компанії.

9. Проведене теоретичне та аналітичне дослідження дозволило підрозділити існуючі методики оцінки фінансового стану підприємства на такі групи: трансформаційні (направлені на перетворення звітності в більш зручний для сприйняття вид); якісні методики (підрозділяються на методики вертикального, горизонтального аналізу, аналізу ліквідності балансу та формалізовані анкетні схеми); коефіцієнтний аналіз (базується на розрахунку відносних показників на основі даних статистичної фінансової звітності); інтегральні методики (передбачають синтезування фінансових індикаторів в комплексні конструкції). В результаті нашого дослідження побудовано алгоритм визначення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства, який передбачає наступні етапи: формування вихідної системи показників за напрямками оцінки: платоспроможність підприємства, якість активів, фінансова стійкість, майновий стан, прибутковість та рентабельність; визначення набору коефіцієнтів за кожним з обраних напрямків за допомогою кореляційного аналізу взаємозв'язків між окремими коефіцієнтами; визначення для кожного коефіцієнта критичного значення; визначення вагомості окремих

коефіцієнтів методом експертних оцінок; формування узагальнюючих показників за кожним із напрямків з урахуванням відібраних на другому етапі окремих коефіцієнтів і їхньої вагомості; формування інтегрального показника фінансового стану підприємства з урахуванням всіх аналітичних напрямків, за якими на попередньому етапі були визначені узагальнюючі показники; розрахунок нормативного інтегрального показника; порівняння нормативного та фактичного інтегральних показників фінансового стану підприємства; формулювання висновків за результатами попереднього аналізу та розробка заходів щодо поліпшення фінансового стану підприємства. Даний підхід дає можливість комплексно оцінювати фінансовий стан підприємства за допомогою одного інтегрального показника, а також прогнозувати фінансовий стан підприємства на попередні періоди, та, на відміну від підходу, застосованого в другому розділі, включає оцінку стану підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників та коефіцієнтів, тобто додано показники прибутковості та рентабельності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикризове управління підприємством: Навч. посіб. / З.Є. Шершньова, В. М. Багацький, Н. Д. Гетманцева; За заг. ред. З. Є. Шершньової. – Київ: КНЕУ, 2007. – 680 с.
2. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О.Я. Базілінська. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
3. Балабанов И. Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта / И. Т. Балабанов. – Москва: Финансы и статистика – 2007. – 208 с.
4. Безбородова Т. В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану / Т. В. Безбородова // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) — 2014. — С. 1–7.
5. Бенъ Т.Г., Довбанъ С.Б. Интегральная оценка фінансового стану підприємства. // Фінанси України. – 2002. - №6. - с .53-61.
6. Бержанір І. А. Интегральная оценка фінансового стану підприємства / І. А. Бержанір, О. А. Вінницька, Н. І. Гвоздей // Молодий вчений. - 2018. - № 2(2). - С. 682-686.
7. Бержанір І. А. Аналіз ліквідності як важливий етап оцінки фінансового стану підприємств / І. А. Бержанір // Финансы, учет, банки. - 2014. - Вып. 1. - С. 43-48.
8. Біла О. Г. Фінанси підприємств і організацій споживчої кооперації: підручник для студентів кооперативних навчальних закладів/ О.Г. Біла., В. П. Косаріна, С. І. Мельник, О. І. Мосціховська / – Київ: НМЦ «Укоопосвіта», 2006. – 520 с.
9. Білик М. Д. Бюджетування у системі фінансового планування: / М. Білик // Фінанси України (укр.). – 2003. – № 3. - С. 97 – 110.
10. Білобловський С. В. Модель бюджетування операційних витрат на

підприємстві (на прикладі автотранспортного підприємства) (Частина 1): / С. Білобловський // Економіка. Фінанси. Право (укр.). – 2004. – № 8. – С. 7 – 15.

11. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. / – Київ: «Ника-Центр», 2008. – 480 с.

12. Богацька Н.М. Методичні підходи до оцінки платоспроможності сучасних підприємств / Н.М. Богацька // Економічний простір. – 2010. – № 41. – С. 212-221.

13. Бородкин К.В., Преображенский Б.Г. Анализ инструментария финансово вой диагностики.// Финансы. – 2004. №3. – с. 65-66.

14. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту: учебник / Є. Ф. Брігхем. – Київ: Молодь, 2007. – 1000 с.

15. Бурковська А. В. Комплексний підхід до оцінки фінансового стану підприємства / А. В. Бурковська, О. Ю. Соловійов // [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/073.pdf>

16. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посібник / В. О. Василенко. – 2-ге вид., виправл. і доп. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.

17. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник / О. Д. Василик / – Київ: НІОС. – 2007. – 416 с.

18. Васильєв О.В. Методи прогнозування фінансової стійкості підприємства в умовах кризи / О.В. Васильєв, В.В. Гой// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – №21. – С.116-121.

19. Гнатієнко Г.М. Експертні технології прийняття рішень: монографія [Текст] / Г.М. Гнатієнко, В.Є. Снитюк. – Київ: ТОВ «Маклаут», 2008. – 444 с.

20. Грабовецький Б.Є. Використання методу Дельфі для визначення оптимальних показників оцінки ефективності інвестиційної діяльності [Текст] / Б.Є. Грабовецький// Статистика України. – 2009. – № 9. – С. 35–41.

21. Гужавіна І. В. Вдосконалення методики аналізу та визначення фінансового стану підприємства / І. В. Гужавіна // Наукові записки

[Національного університету «Острівська академія»] - 2012. - № 20. - С. 110-114.

22. Давиденко Н.М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємства/ Н.М. Давиденко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №2. – С. 36-40.

23. Денисенко М. П. Основні аспекти оцінки фінансового стану підприємств / М. П. Денисенко, О. В. Зазимко // Агросвіт. — 2015. — № 10 - С. – С. 52–58.

24. Дронов Р.И. Оценка финансового состояния предприятия./ Р.И.Дронов, А.И. Резник, Е.М. Бунина // Финансы. – 2001. – с. 53-54.

25. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування [Текст]: навч. посібн. / А.М. Єріна. –Київ : НЕУ, 2001. –170 с.

26. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 5-те вид., випр. та доп. – Київ : Центр Європи, 2003. – 588 с.

27. Захарова Н. Ю. Методичні підходи щодо оцінки фінансового стану підприємства / Н. Ю. Захарова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2013. - № 2(3). - С. 128-133.

28. Захарченко В.О. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства/ В.О.Захарченко, С.І. Счасна // Фінанси України. – №1. – 2005. – С.137 – 144.

29. Зятковський В. І. Фінанси підприємств. навч. посібник / В. І. Зятковський // – Київ: «Кондор», 2003. – 350 с.

30. Иванов Е.А. Внутренние и внешние факторы стратегии развития предприятия. / Е.А. Иванов // Вестник Академии. – 2011. – № 4. – С. 68–70.

31. Іванілова В. В. Планування діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Іванілова В. В. – Київ. : Центр учб. л-ри, 2006. – 472 с.

32. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз. – Київ: МАУП, 2000. – 152с.

33. Калашнікова т. В. Фінансовий стан підприємства: суть та оцінка [Текст] / Т. В. Калашнікова // Економіка і менеджмент. – 2011. – № 3. – С. 112-118.
34. Карачина Н. П. Антикризове управління: сучасний категоріальний вимір / Н. П. Карачина, О. О. Савіцька. // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до журналу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_47/ Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.11.2016.
35. Каріка І.М. Покращення фінансового стану підприємства за рахунок механізму поповнення оборотних коштів / І.М. Каріка // Держава та регіони . – 2014. – №6. – С.106-111.
36. Каткова Н. В. Планування ефективності діяльності підприємств / Н. В. Каткова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – Т. 1. – № 5. – С. 180-183.
37. Кириченко К. Т. Аналіз діяльності підприємств в умовах світової фінансово-економічної кризи / К. Т. Кириченко // Економіка, фінанси, право. – 2009. – № 8. – С. 18 – 24.
38. Ковалев А.И., Привалов В.П. Анализ финансового состояния предприятия. - 3-е изд., испр. и доп. – Москва: Центр экономики и маркетинга, 1999. – 210с.
39. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалев. – Москва : Финансы и статистика, 2009. – 560 с.
40. Ковалев В. В. Финансы предприятий : учеб. пособие. / В. В. Ковалев, Вит. В. Ковалев. – Москва : ООО «ВИТ + РЭМ», 2006. – 352 с.
41. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – 2-е издание – Москва: Финансы и статистика, 2000. – 512 с.
42. Ковалева А. М. Финансы в управлении предприятием. – 4-е изд., перераб. и доп. – Москва: «Финансы и статистика», 2005. – 384 с.

43. Ковалевська А. В. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства // БізнесІнформ. — № 3. — 2012. — С. 163–169.
44. Коваленко О. В. Деякі аспекти міжнародного досвіду регулювання банкрутства підприємств / О. В. Коваленко // Управление экономикой переходного периода: Сб. науч. тр. — Вып. 1 / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. — Донецк, 2008. — С. 260–270.
45. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Р.О. Костирко. — Х. : Фактор, 2007. — 784 с.
46. Корчевська Л. О. Аналіз методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства / Л.О. Корчевська, А. М. Деменська // Економіка Криму. — 2011. — № 1 (34). — С. 346-352.
47. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз : [підручник] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 392 с.
48. Кулішов В. В. Економіка підприємства : теорія і практика : навч. посіб. для вузів / В. В. Кулішов. — Київ : Ніка-Центр, 2005. — 216 с.
49. Ларікова Т.В. Особливості розрахунку інтегральної оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання / Т.В. Ларікова // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — Вип.6. — Ч.1. — С. 228-233.
50. Литвин Б.М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Б.М. Литвин, М.В. Стельмах. — К. : Хай Тек Прес, 2008. — 336 с.
51. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : підручник / Л. О. Лігоненко. — Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. — 824 с.
52. Макаренко І. О. Проблеми антикризового управління промисловим підприємством / І. О. Макаренко // Актуальные проблемы экономики / — 2005. — № 6. — С. 126–129.
53. Маляр Ю.М. Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника / Ю.М. Маляр, Т.Є. Рубан // Научные труды ДонНТУ. серия: экономическая. Вып. 82. — 2004. — с. 189 – 195.

54. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства / В.С. Марцин// Економіка. Фінанси. Право.– 2008.– №7. – С. 26–30.

55. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій»: Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997 р. № 81 [Електронний ресурс]// Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0288-97.>]

56. Мец В.О.Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства. – К.: КНЕУ, 1999. – 132с.

57. Мішура В. Б. Еволюція поняття, класифікація та економічна сутність основних засобів / В. Б. Мішура, А. Є. Спіцин // Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. - 2017. - № 2. - С. 148-154.

58. Мних Е. В. Економічний аналіз : підручник / Євген Мних ; М-во освіти і науки України, ЛНУ ім. І. Франка. – 2-е вид. – Київ : Центр навч. л-ри, 2005. – 472 с.

59. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (Stock market infrastructure development agency of Ukraine) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 19.09.2019 р.

60. Павлова Л. П. Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятия: Учебник для Вузов/ Л.П. Павлова – Москва: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2005. – 400 с.

61. Пахомова А.В. Некоторые методы оценки финансово-экономического состояния предприятия. // Экономика и математические методы. –2002 - том 38, №1. – с.57-65.

62. Петренко В. С. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства / В. С. Петренко, О. П. Квасова // International scientific journal. - 2015. - № 8. - С. 139-142.

63. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посібник./ В.О. Подольська, О.В. Яріш – Київ: Центр навчальної літератури. – 2008. –488с.

64. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями № 23 від 25.01.2012 – [Електронний ресурс] / Постанова Правління Національного банку України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.

65. Полозова В. М. Сучасні підходи до оцінки фінансового стану підприємства [Текст] / В. М. Полозова // Вісник національного Хмельницького університету. – 2010. – № 5, Т. 2. – С. 78 – 83.

66. Розробка заходів щодо удосконалення антикризового управління підприємством // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bestreferat.ru/referat-187387.html>. – Назва з домашньої сторінки Internet.

67. Савицкая Г.В. Экономический анализ : [учебник] / Г.В. Савицкая ; 11-е изд., испр. и доп. – М. : Новое знание, 2005. – 651 с.

68. Семюельсон П. А. Микроэкономика: навч. посібник / П. А. Семюельсон, В. Д. Нордгауз. – Пер. з англ. – Київ: Основи, 2008. – 676 с.

69. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз: навчальний посібник / Н. В. Тарасенко. - 4-е вид., стереотип. - Львів : Новий Світ-2000, 2006. - 344 с.

70. Тиллак П. О методике оценки финансового состояния сельскохозяйственных предприятий. / П. Тиллак, Д.Б. Єпштейн// Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2001. – № 5. – С. 35-40.

71. Томілін О.О. Сутність та оцінка фінансового стану сільськогосподарського підприємства / О.О. Томілін, А.С. Лесюк // Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки» – № 4. —2016. — С. 561–566.

72. Тупко І.К. Фінансове планування на малих підприємствах / І.К. Тупко // Фінанси України. – 2015. – № 18. – С. 28.

73. Фещенко О. П. Аналіз ліквідності як важливий етап оцінки фінансового стану підприємств / О. П. Фещенко // Фінанси, облік і аудит. – 2012. – № 19. – 10 с.
74. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька ; вид. 2-е, без змін. – К. : КНЕУ, 2009. – 592 с.
75. Фінанси підприємств. Підручник / За ред. А. М. Поддєрьогіна. - 6-е вид., перероб. і доп. – Київ: КНЕУ, 2006. – 552 с.
76. Фінанси підприємств: підручник / За ред. А. М. Поддєрьогіна./ – Київ: КНЕУ, 2002. – 571 с.
77. Фінанси підприємств: підручник / За ред. проф. А. М. Поддєрьогіна. – 3-тє вид., перероб. та доп. – Київ: КНЕУ, 2006. – 460 с.
78. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контролинга: пер. с англ. / Д. Хан. – Москва : Финансы и статистика. – 1997. – 800 с.
79. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : [підручник] / Ю.С. ЦалЦалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
80. Шамота Г. М. Дослідження підходів до комплексної оцінки фінансового стану підприємства / Г. М. Шамота, Д. О. Малиш // Бізнес Інформ. - 2013. - № 3. - С. 271-278.
81. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства : Навч. посібник / Швайка Л.А. – Львів : «Магнолія 2006».
82. Шеремет А.Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности / А.Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 415 с.
83. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин, Е.В. Негашев. – М. : ИНФРА – М, 2000. – 208 с.
84. Шеремет А. Д. Фінансова стійкість підприємств / А. Д. Шеремет // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 35 – 38.
85. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / О.О. Шеремет. – К. : Кондор, 2005. – 196 с.

86. Ehrhardt M., Brigham E. Corporate Finance: A Focused Approach – New Jersey, 2013. – 805 p.
87. Helfert Erich A. Techniques of Financial Analysis: A Practical Guide to Measuring Business Performance. / Erich A. Helfert/– McGraw-Hill, 2012. – 600 p.
88. Higgins, Robert C. Analysis for Financial Management. / Robert C. Higgins. - Edition: 10th. – McGraw-Hill, 2011. – 480 p.
89. Martin S. Fridson, Fernando Alvarez Financial Statement Analysis: A Practitioner's Guide. – New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken. 2011. – 597 p.
90. Steven R. Entrepreneurial Finance: Finance and Business Strategies for the Serious Entrepreneur / Rogers Steven. – New Jersey: RR Donnelley, 2014. – 380 p.
91. Thomas R. Ittelson Financial Statements: A Step-by-Step Guide to Understanding and Creating Financial Reports Paperback – New Jersey: The Career Press, Inc., 2009. – 285 p.